قالمی‌دیب اویلیلر. لکن بو اوی هیچ‌ده درست‌توگل: یاخشی‌تربیه‌لەنگان، وقتلی آشاتلغان، قاراب یۆرتلگان بالالرده بو آورو بولماسقه ممکن. هر حالده بالانك آوزنده آقصل قاطق آچتقیسی کبك نەرسه کورندی ایسه، بیك تازالقنی رعایه ایتەرگه تییش: بالانی ایمزر آلدندن هم ایمزگاچ ایمچه‌کنی جووب آلورغه کیره‌ك. شولایوق بالانك آوزن صاف صوغه یا که یارطیلاش آراقی قاطش صوغه مانلغان طازا چوپره‌ك بلەن سورتوب آلورغه کیره‌ك. آورو بیك تارالوب کیتمه‌گانده بولسه، بالانك آوزن «بور» یا که «صودا» صووی بلەن جوارغه کیره‌ك. بور هم صودا صوون بر استاکان صوغه بر چەی قالاغی صالوب حاضرله‌نه.

تل پشگووی - (Воспаленіе языка)

تلنك قابارووی هم قوزغاتورغه آورتووی بلەن بلنه.. بو آورو شول قدر قاطی بولاکه، مونك بلەن آورغان کشی آوزن آچوب تلن قوزغاتورغه‌ده قورقوب اوطرا، چونکه تل قوزغاتورغه یارامی آورتا.

تل پشگووینك سببلری شولار: تلده‌گی جراحت، تلگه بالق سویه‌گی فلان کبی نەرسه‌لرنك چەنچلووی، اسسی یا که آغولی نەرسه‌لر بلەن تلنك پشووی. تلده‌گی بو آورو شوشی سببلرنك قایسی‌سندن بولغان بولسه‌ده، آنی دارولاو تلنی صالقنلاتو بلەن گنه بولا:

آورو کشی آوزینه یش - یش بیك صالقن صو آلورغه، یا که بیگره‌ك یاخشیسی آوزغه بۆز کیسه‌گی قابارغه تییش. اگرده آورو کشی آوزینه صالقن صوده، بوزده آلا آلورلق بولماسه، اول چاقده صالقن نەرسه‌نی آنك ایه‌گی - طاماغی آستینه قویارغه کیره‌ك. حال بیك آور بولوب کیتکانده، ایه‌ك آستینه بر یولی ۶ — ۱۰ سۆلۆك صالورغه‌ده یاری. آورتووی آزایوب یا که بتوب کیتکاچده

قابارچقلر قالغان بولسه، آوزنی راماشکا یا که شالفی (ромашка و шалфей) بلەن قایناتلغان جلەصاراق صو بلەن چایقارغه تییش.
تل آورتقان چاقده آزق صالقنچه هم صییق نەرسەدن بولورغه تییش.

یاڭاق سویەگینڭ یاریسی ششو.

سویەك اوستن قابلاغان تیری - سویەك یاریسی دیب آتالا. بو یاری کوب وقت ششه، پشگەدە آنڭ آستنده بیز کبك نەرسەلر حاصل بولا. یاری آشالوب توشەدە سویەکنی تربیەلەمی باشلی. آنناری سویەكدە کیسەك، کیسەك صنوب توشه باشلی. مونه شونڭ اوچوندە بو سویەك اوستندەگی یارینڭ پشگووندن صاقلانورغه هم آندن دارولانورغه بیك طرشورغه کیرەك. یاڭاق سویەکلرینڭ اوستندەگی یارینڭ پشگووینڭ سببلری شولار: بەرلو، صووق آلدرو، شرپی زاڤودلرنده فوصفور بلەن آغولانو، هم تش بوزولو... کوبرەك وقت بو آورو بو صوڭغی یعنی تش سویەگینڭ آشالووندن کیلە. شول چاقده بوزولغان تش طورسنده اورط ششەدە بیك نق آورتا باشلی؛ بو تورلی آورو «فلوس = флюсъ» دیب آتالا.

بو تورلی آورونڭ ایڭ یامانیدە فوسفور بلەن آغولانغان چاقده بولا. بو آورودن صوڭ هر وقت سویەك ئوله، حتی بعض وقت بوتون آستقی یاڭاق سویەکلری ئولوب قالا. بو یارینڭ نغراق ششکان چاغنده دقتلەب قاراغانده علامتلری بیك آچق بلنه: آورتو شول حدلی نق بولا که، حتی آورو آوزندە آچارغه قادر بولمی. ششك قول بلەن طوتوغەغنه توگل، کوزگەدە کورنوب طورا. اگردە اش طاغنده نغراق چیکدن اوزوب، قابارو شش که ئەیلەنسه، اول چاقده اوستی قزارادە باشلی. بو آورو نیدن حاصل بولغان بولسەدە، ایڭ ئلك آنی صووقلق بلەن دوالارغه، صالقن صوغه چلاتلغان چوپرەك، یاکه بوز قویارغه کیرەك. آندن

باشقه قابارغان یبرگه طشدن کون توسلی- تری کمش مایی (ртутная мазь) سورتورگه کیره‌ك. بو مای آپتیکاده حاضر له‌نگان کویی صاتلا. بر سورتوده آنكُ بورچاق قدرسن گنه سورتورگه کیره‌ك. اگرده قابارغان یبر تش تو بنده، اورطده بولسه، اول چاقده اورطنی اییوداصووی (настойка iода) بل‌ن ایرته کیچ برور مرتبه مایلارغه کیره‌ك. اگرده ششك بیك زورایوب، طاش شیکللی قاطوب‌ده کیتکان بولسه، اول چاقده، تگی كوك مای بل‌ن سورتو اوستنه طاغی جلتا طورغان صولی چوپره‌ك یابارغه کیره‌ك (согрѣвательн. примочки) (صولی چوپره‌کنی صغوب یابارغه‌ده، اوستندن کلیونکه کبك شطرداب طورا طورغان کاغد بل‌ن یابوب، انكُ اوستندن شه‌ل ـ شارف کبك جلی نه‌رسه بل‌ن اوراب به‌یل‌رگه). اگرده ششی بونكُ بل‌ن گنه باصلماسه، قاطی چووان‌غه ئه‌یل‌نه باشلاسه، اول چاقده کیندر، یاکه سوس اورلغندن پریپارکا = припарка یاصارغه کیره‌ك. (یعنی شوشی اورلقلرنی قزدروب بر چوپره‌ك اچینه اوراب آورو اورنغه اسسی کوینچه یابارغه، صوونغاچ ینه آلماشدررغه کیره‌ك.) اورطنی ایسه، راماشکا یاکه شالفی بل‌ن قایناتلغان جلی صو بل‌ن چایقاو یاری.

چووان حاصل بولدیسه، آنی اوزافغه ییبه‌رمیچه کیسوب اچنده‌گی چرگن ـ ئرنن آغزرغه کیره‌ك؛ یوقسه سویه‌کنكُ چررووی ممکن. شوندن صوكُ آور‌و بتکانچه گه‌چیکلی چایقارغه‌غنه کیره‌ك. (چایقاو اوچون بر چه‌ی قاشغی شالفی‌نی بر استاکان اسسی صوغه صالوب پشرورگه، هم شوندوق بر چای قاشغی بورنی کیصلاتا صالورغه).

ششکلی باقا بولو.

(یاکه طاماق بیزلرینكُ صووق آلوب ششووی).

طامانغه ششکلی باقا بولو هیچده قورقنچلی ـ یوغنچلی آوروغه

ئه‌یله‌نمی. اول کوبره‌ك صووق آلدرودن، یعنی اسسیله‌نوب‌تیرله‌گاننڭ صوڭنده صالقن صو اچو، یا که صالقن هوا آلودن حاصل بولا. آورو ایڭ ئلك اوشو، صوڭندن قزو هم طاماق ـ یوتقیلق آورتووی بله‌ن باشلانا. آڭقاونڭ آرتنده طاماقغه یاقده بیرده‌گی بیزلر ششوب. آل توسکه کوه‌لر. اگرده ششو بر نیچه کونلر دوام‌ایتسه، اول چاقده تگی بیزلرنڭ بعضلری چروب یارلالرده، آلارنڭ باشلری صاری ئرنلی بولوب کورنه. آندن صوڭ ئرن آغوب بتکاچ، بیزنڭ اورنلری تیشکلی ـ تیشکلی بولوب کورنوب طورا. شوشی بیزلرنڭ ششووی صییق بولسه‌ده قاطی بولسه‌ده، جلی، یا که صالقن بولسه‌ده، یوتقان چاقده طاماقنڭ آورتووینه سبب بولا. اگرده طاماقنڭ ایکی یاغنده‌غی بیزلرده ششوب تیشلسه‌لر، اول چاقده بیزلر بیك زورایوب طن آلونی‌ده آورلاشدرا باشلی، حتی آورو بوولوب ئوله یازا. لکن اش هیچ وقتده‌ده اول درجه‌گه ییتمی. بو بیزلر ششکان چاقده، دارولاو اوچون ایڭ باشده آلارغه کچکنه‌گنه پومالا بله‌ن یارطیلاش گلیتسیرین بله‌ن قاطشدرلغان اییودا صووی (іодистая настойка) سورتورگه کیره‌ك، هم طاماقنی یش ـ یش بیرتالیتۆی طۆز (бертолетовая соль) یا که عادی آش طۆزی‌نڭ صووی بله‌ن چایقارغه کیره‌ك (بر استاکان قاینار صوغه بر چای قاشغی صالورغه)؛ صاف اییودا صووی بله‌ن طشقی یاقدن اییه‌ك سویه‌کلرینڭ پوچماقلری طورسندن‌غنه مایلارغه یاری. بو وقتنی آورو کشیگه اسسی هم آغولی (مثلا اسپیرت ـ آراقی ـ گارچیتسه) ـ طعاملر استعمال ایته‌رگه یارامی. اگرده بو تورلی دارولاو بله‌ن‌گنه توزه‌لگان توسلی طویولماسه، بلکه طاماقنڭ آورووی آرتقاندن آرتا بارسه، اول چاقده طشقی یاقدن اییه‌ك آستینه پریپارکا قویارغه هم راماشکا، شالفی کبك ئوله‌ن صولرندن قایناتلغان جلی صولر بله‌ن طاماقنی چایقارغه کیره‌ك.

جلی‌لق ششنڭ تیزره‌ك ئولگروب تیشلوون، آورونڭ تیزره‌ك کیتوون

جیگلەیتە. بو طاماق ششکان چاقدە ششنی یاردرواوچون دوکتورغەبارورغە هیچدە احتیاج توشمی، بلکە آورو یالغز جلیلق بلەن هر وقت بیك یاخشی سلامتلەنە.

قوُلاق آستی بیزلرینڭ ششووی. (Свинка)

بو آورو، اسمندن‌دە آڭلاشلغانچە، قوُلاق طورسندە آستەراق بولا. بو ششکان چاقدە ایکٔ ئلك بیك قاطی صزلی، آننارى بیك زور قابارُوب ششە، هم قوُلاق طشقەراق چغوب طورغان شیکللی بولا. مونڭ آورووی صالقن تیبودن، هم کوبرەك وقتنی اسکارلاتینا یا کە باشقەچە یوغشلی آورولر بولغان چاقدە بولا.

اگردە ششو زورایوب چووانغە ئەیلەنمیچە قالدررلق توسلی بولماسە، اول چاقدە شش اوستنەگی تیری قزارا، ششنڭ باشی یومشاروب اوچلایوب طورا هم بو طوریدن تیری نچکەروب، ئرن - چرك چغار اوچون تیشك آچلا. قولاق آرطی بیزلری ششکان چاقدە آورو آوزن زور آچا آلمی هم چەینی‌دە آلمی. آورتووی بیك راحتسزلی، عموما آورو بیك جفالانا.

قوُلاق آرتی بیزلرینڭ ششووینە قارشی دارولانودە، باشقە ششکلرگە قارشی استعمال ایتلە طورغان چارەلرغنە: ایکٔ ئلك صالقن نەرسەلر هم توری کمش مایی استعمال ایتەلر، آننارى‌دە آورو توزەلمەسە، جلتقچ چوپرە کلر، پریپارکالر... اگردە شش حاصل بولسە آنی نیچك‌دە بولسە تیزرەك تیشلدرورگە طرشالر. اگردە شش تیشلوب آغوب‌دە تیرەلری همان‌دە قاطی کویی قالسە، اول چاقدە هماندە ششکننڭ کوزینە کاربولوۋی ۋوداغەمانلغان چوپرەك یا کەمامق قویوب اوستندن جلتقچ صولی چوپرەکلر (согрѣвательн. примочка) بەیلەرگە کیرەك. (карболовая вода)نی بر استاکان اسسی صوغە بر قالاق کاربولوۋی کیصلاتا صالوب، بوطاب، صوونغاچ، شیشەگە صالوب حاضرلەنە). شول طریقە ششکننڭ اچندەگی همە چرکلر چغوب بتوب، شش توزەلوب بتکانچە دوام ایتلور.

II

آش یوللرندەغی آورولر.

کاتار ژیلودك - کاتار کیشك - معدە یازۋاسی سرطان معدەوی، -- باور ششووی.

کشینك سلامتلگی اوچون کیرەکلی بولغان طعام یوللرندەغی آورولردە بیك اعتبار ایتەرگە تییشلی آورولردر. طعام یوللرینك آورووی بلەن کشی یاخشی آزقلانا آلمی: یاکە اول آزقنی بۆتونلەی قبول ایتمی، یاکە قبول ایتسەدە فائدەسز بولا. چونکە اول آندە کرسەدە هضم ایتلمی، پشمی، سکمی، قانغە قوشلا آلمی هم شونلقدن کشی نك قوّتی کوندن کون ضعیفلەنە بارا، نهایت هیچ بر اشکە یارافسز بولوب قالا.

موندە آش یوللرینك آورولرن بیان ایتمەس بورون، آلارنك یاصالشلری طورسندە قصقەغنە معلومات بیروب کیتەم ئەلی. آوزغە آلنغان طعام ایڭ ئلك توکرك بلەن چلاتلوب تش بلەن ایزلوب طاماقغە ییبەرلە. طاماق (یوتقیلق) طنن آلا طورغان یول (горло) نك آرغی یاغندە بولا. طن یولندن بز تنفس گنە ایتەمز ــ صولوغنە آلامز. تنفس یولی طعام یولی نك آلغی یاغندە. طعامنی یوتقان چاقدە آندە آزق کرمەس اوچون اول بر قابقاچ بلەن یابلوب قالا. اگردە یاگلش طن یولینە ایکمەك والچغی کبك نەرسە کیتسە، کشی یوتەالی باشلی (یوتقدی دیلر) هم آندە کرگان نەرسە یوتەل بلەن چغارلا. بعضا زور کیسەك طوری کیلگاندە، کشی یوطوغوب ئولوب قالورغەدە ممکن.

آندی وقتلردە تل نك توبینە بارماق طغوب، طن یولینە ئلەکگان نەرسەنی چغاروب آلورغە کیرەك. طاماقدن ــ قزل ئوکەچدن ئوتوب

آزق معدەگە (آش قازانینە) باروب توشە. معدە کوکرەك آستندەراق، صول یاق قابرغالر طورسندە بولا. معدە ـ ایکی یاقدن آچق بر قاپچق‌دن باشقە نەرسە توگل، آنڭ اوستکی یاغی قزل ئوگەچکە طوتاشا، آستقی یاغی (۱۲) بارماق ایکی اوز ونلغی اچەگیلرگە طوتاشا. بو قاپچق اوستکە یاقنراق قالن، کیك، آستدەراق اوچی نچکەرە بارا. آنڭ استینالری صوزلا هم جیبرلا آلا. معدە اوزینڭ اچینە آش کرگاچدە بر طارتلورغە، بر صوزلورغە باشلی. معدەگە توشکان آزق، معدە صووی بلەن قوشلادە ۳ ـ ٤ ساعتدن صوڭ آقصل صییق بوطقە حالینە کیلگانچەایزلە. آندە حاضرلەنوب بتکاچ، آزق اون ایکی بارماق ایکی اوزونلغندە بولغان اچەگیلرگە قویلوب آندە ینە معدە بیزلرندن هم باوردن کیلگان ئوت صولری بلەن قوشلوب، طاغندە نغراق واقلانا توشە. آندن اشلەنوب چقغاچ آزق ۳ ـ ۲ سازین اوزونلغندە بولغان نچکە اچەگیلرگە قویلوب، آندە تمام قانغە سڭە. سڭمی قالغان آزقلر قالن اچەگیلرگە توشوب، آندن طشقە چغا طورغان طوری اچەگی آرقلی چغاروب طاشلانا. آش آزراق معدەدە سڭە، لکن اصلا اول نچکە اچەگیلردە صوورلوب آلونا، هم آزراق قالن اچەگیلردەدە سڭە.

شول طریقە کامل سلامت آش سڭو اوچون، آش سڭدرە طورغان صولر (توکرك، معدە صووی، معدە آستی بیزندن چققان صو هم ئوت) کامل ترتیب بلەن حاصل ایتلوب، کیرەکلی چامادەغنە قویلورغە، ئوزلری دە فائدەلی حالدە بولورغە کیرەك. اگردە معدە باور، یا کە معدە آستی بیزلری آورسەلر، آش سڭدرلمی باشلی. مونە شونڭ اوچون دە ایڭ ئلك هضم یوللرینڭ آورولرینڭ سببلرن بلورگە، آنلری آنی دارولارغە، هضمنی توزەتورگە تییش.

معدە هم اچەگی کاتاری.

هضم اعضالرندە بیك یش اوچری طورغان آورولرنڭ برسیدە کاتار ژیلودك بلەن، کاتار کیشك دیگان آورودر. کاتار دیب معدەنڭ هم اچەگیلرنڭ اچکی یاغن ئورتکان، اوزندن آش سگدرە طورغان صولر چغارا، هم سگگان آشنی صوورا طورغان نچکە یاری کبك قاتلاونڭ ششو - پشگووینە ئەیتەلر.

کاتار ژیلودك بلەن کاتار کیشك ایکسیدە برگە بر وقتدە هم بر توسلی بولغانغە کورە آلرنڭ دارولانولری‌دە ایکسی‌دە بر توسلی. بو کاتار ایکی تورلی بولا: ئوتکن کاتار، هم دواملی کاتار. ئوتکن کاتار تیز، قاتی هم بوگنەیولی بولا طورغانی، دواملی‌سی آورتووی آز بولسەدە اوزاققە صوزلا طورغان کاتار. آننارى ئوتکن کاتار، معدەگە یا کە اچەگیگە نیندی بولسەدە بر قوتلی نەرسە تأثیر ایتکان چاقدەغنە تیزگنە حاصل بولا. دواملی کاتار ایسە، بیك آقرنغنە لکن دواملی سببلردن ظهور ایتە.

مثلا بر کشی بیك کوب آراقی اچسە یا کە طورما آشاسە آ کاردە ئوتکن کاتار حاصل بولا. اگردە ایندی بیك یاخشی آشلرنی بیك کوب آشاسە، اول کشی‌دە دواملی کاتار حاصل بولا.

کاتارنڭ ایك مشهور سببلری‌دە بزنڭ آشاو، اچودە صاقسزلق هم چاماسزلغمزدر. بعضا تیرلەب پشوب اوطرغاننڭ صوگندە صالقن صو اچوب معدەنی صالقن آلدرودە شوگا سبب بولا.

اسپیرتلی اچملکلر، بیك مایلی طعاملر، بیك آچی، طوزلی، پشوب یتمەگان آشلر، بیگرەك‌دە اسسی ایکمەك، بیك اسسی اچملك

هم شولپا، شولایوق هر بر آغولی - زهرلی نه‌رسه‌لر: کره‌ن، بوروچ، گارچیتسه، طورما هم باشقه نه‌رسه‌لر بیك تیز کاتار حاصل ایته‌لر. شولر جمله‌سندن صوغان، آچی قواص هم گومبه‌لرنی‌ده صانارغه ممکن. هر کشی ئوزی تجربه بله‌ن‌ده معده‌نی بوزا طورغان، آنی قزدرا طورغان نه‌رسه‌لرنی بلوب شوگاردن صاقلانا آلا. هر بر آوزنی، تلنی قزدرا، ئه‌رنته طورغان نه‌رسه‌لر شولایوق معده‌نی‌ده قزدرا - بوزا طورغان بولالر. شولایوق موندی قزدرا طورغان بولماسه‌ده، بعض آزقلرنی گل بر تورلینی گنه استعمال ایتو، هم فوری کویی گنه آشاوده کاتارغه سبب بولا آلا.

مونه شونك اوچون‌ده گل ایسرتکچ اچوب، طوزلی آچی‌زا کوسکالرغنه استعمال ایتکان کشی کبك، گل به‌ره‌نگی گنه آشاب طورغان کشیلرده کاتار بله‌ن آورورغه ممکن.

کاتار اوروونك علامتلری هم آنی بلونك یوللری.

کاتار ژیلودك ایك ئلك آشاسی کیلمه‌و، آپپیتیتسزلك بله‌ن باشلانا. کشی هیچ بر تورلی طعامنی‌ده آشیسی کیلمی، کوکلی تله‌گان طعامنی طابا آلمی باشلی. بعض وقت مونك اوستینه کوکل اویناتو، قوصاصی کیلو حتی قوصوده بولا. کاتار ژیلودك بولغان چاقده صول یاق قابرغا آستلرنده، معده طوریلرنده یش یش آورتولرده سیزلورگه ممکن، لکن بعض وقتده بو علامت بولماسقه‌ده ممکن. شوشی علامتلرنك بارسی‌ده، کاتارنك قاپل یاکه آقرنلاب حاصل بولووینه قاراب، تورلیچه‌ره‌ك بولالر.

اگرده کشی یا گلش کوب آشاب قویسه، آغولی گومبه، یا که آغولی طوزلی بالق آشاسه، شول چاقده معده طورسنده کیسوچی قوّتلی آورتو حاصل بولا. شول چاقده کشی‌نك توسی کیته هم قوصاصی

کیلوب، بختکه قارشی اول اچینه کرگان آرتق نه‌رسه‌نی، یا که آغولی ئه‌یبرلرنی قوصوب چغاروب طاشلی. آنناری کشی‌گه قوصاصی کیلو، آورو بر کونگه قدر دوام ایتسه‌ده بر آز حال کروب کیته.

اگرده کاتار آقرن آقرن‌غنه، بر نیچه آی بوینچه‌غنه کیلوب حاصل بولسه، اول چاقده آورونڭ آپپیتیتی بولماو ـ آشاسی کیلمه‌و ـ اشتهاسزلغی بله‌ن بلورگه ممکن. گرچه کون بویی آشامی یورسه‌ده، هیچ آشاسی کیلمی. ایرته بله‌ن آچی ته‌ملی نه‌رسه‌لر قوصدروده بولغالی. آورونڭ تلی غالبا صاری یا که آقصل نه‌رسه بله‌ن قابلانغان بولا.

آورو بیك آزغنه آشاسه‌ده حاضر طویا، کوبنه هم معده‌سی طولغان شیکللی بولوب قابرغاسی آستندن اوته‌ره باشلی، هم آورو بو چاقده ایکی اوچ کون هیچ بر اشکه طوتونا آلمی. شوندیوق علامتلر یعنی اشتهاسزلق هم آورتو، اچه‌گیده کاتار بولغان چاقده‌ده بولا، لکن اول چاقده قوصو اورنینه اچ کیتو حاصل بولا هم آورتو معده‌ده توگل قورصاقده بولا. اچه‌گیلرده کاتار تیز حاصل بولغان وقتده آورونڭ اچی کوبه اچ آورووی بیك قوّتلی بولا، هم آورو، توزه آلمیچه، کونینه ۵ــ۱۵ مرتبه اچی بله‌ن یاتوب طوروررغه مجبور بولا. اما آقرن بولا طورغانینده اچ کوبمی، آورتوده نق بولمی، هم اچ کیتوده کونینه ایکی اوچ مرتبه‌دن آرتق بولمی. آرالاش ـــ آرالاش اچ قاتوده بولغالی.

ایندی حاضر بو کاتار آوروونڭ علامتلرن بلدك، حاضر آندن دوالانو طریقلرن اویره‌نیك.

ئوتکن کاتار بولغان چاقده، اگرده آورو آغولی، آچی بر نه‌رسه آشاغان یا که‌اچکان بولسه، اول چاقده آنی نیچك بولسه‌ده چغاروغه‌غنه طرشورغه کیره‌ك. آنڭ اوچون شولای ایته‌رگه: اگرده آغولی نه‌رسه‌نی اچکه آلغاندن بیش ساعت اوتمه‌گان هـم آوروده قوصماغان بولسه، قوصدرا طورغان نه‌رسه بیرورگه، اگرده بیش ساعت اوزغان، لکن آورو قوصماغان بولسه، اول چاقده اچ کیته‌رگچ نه‌رسه‌لر بیرورگه کیره‌ك، چونکه

تگی آغولی نه‌رسه اول چاقده، معده‌دن چغوب اچه‌گیگه کیلگان بولا، آنی توبه‌نگه قاولاب چغارورغه‌غنه ممکن بولا.

قوصو اوچون قوصدرا طورغان دارو (рвотный корень) اچه‌رگه، طاماقنی بارماق یاکه قاز قاناتی بله‌ن قطقلاندروب قوصارغه ممکن. بو دارونی آپتیکادن توگل، آپتیکارسکی ماگازیندن قادافلاب آلورغه کیره‌ك، چونکه آنده آپتیکاغه قاراغانده دورت مرتبه آرزانراق بولا. (آپتیکاده مثقالی ۱۵ تین.) هم آنی کوکره‌ك آورولری بولغانده بیك یش استعمال ایته‌رگه طوری کیلگه‌لی. اول دارونی استعمال ایتکانده پراشوق کوینچه چیرك مثقالن صوغه صالوب اچه‌رگه کیره‌ك.

рвотный корень بولماغان چاقده آق ـ صینکا قوپاروصی، یاکه کوك باقر قوپاروصی (купоросъ мѣдный или цинковый) اچه‌رگه ممکن. قوپاروصنی مثقالنك سیگزدن بر، یاکه دورتدن بر ئلوش قدرن صوغه صالوب بیرورگه کیره‌ك. لکن بو قوصدرا طورغان آورولردن‌ده بیك صاقلانورغه؛ آلرنی تیك آغولی طوزلی بالق، چرگان، آغولی گومبه کبك نه‌رسه‌لر آشاغان چاقده‌غنه استعمال ایته‌رگه یاری. قوصدرو اوچون ایك اوڭایلی، ضررسز دارو کاسترووی ماصلی‌در. (касторовое масло یاکه بوته‌نچه اسمی клещевинное) بو دارو آپتیکاده باری ۱۰ تین‌گنه طورا. مونی اچکانده آش قاشقی بله‌ن بر یولی بر یاکه ایکی قاشق اچه‌رگه کیره‌ك. آغولی نه‌رسه‌نی ییبه‌رگاچ، آورتونی بترورگه هم معده بله‌ن اچه‌گی‌نی یودرورغه کیره‌ك.

آورتونی بترو اوچون گارچیچنیك‌لر قویارغه، معده هم اچه‌گیلرنی چایقاو اوچون میندال یاکه کیندر سوتی (Миндальное или коноп-ляннное молоко) بله‌ن صودا (сода) قوشوب بیرورگه کیره‌ك. گارچیچنیکنی شولای حاضرله‌رگه: ایکی قاشق توییلگان گارچیتسه آلوب جلمصاغنه صو بله‌ن قوشوب ماز یاصاب ایزه‌رگه کیره‌ك‌ده، آنی طازا چوپره‌ککه سورتوب، چوپره‌کنك چیتلرن بوکله‌ب گارچیتسه‌لی یاغی بله‌ن آورتقان

بیرگه بر ۱۵ مینوت چاماسی قویوب طوروورغه کیره‌ك. سوتنی بولای یاصالا: ۸ مثقال تەملی مینداال، یاکه کیندر اورلغی آلوب تو یوب بر استاکان جلمصا صوغه بوطاب آنی طازا چوپره‌ك آرقلی سوزەرگه‌ده شونك صووینه بر چەی قاشغی آپتیکا صوداسی قوشارغه کیره‌ك. بو قوشمتانی هر ساعت صاین بر مرتبه بر آش قاشغی اچەرگه کیره‌ك. صودا بیك آرزان: آپتیکارسکی ماگازینده طازارتلغان двууглекислая صودانك قاداغی ۲۰ تین طورا. اگرده اچه‌گی یاکه معده‌ده آورتو بولماسه، اول چاقده صودانی قایناغان صالقنچه صوغه بر چه‌ی قاشغی صالوب، یارطی ساعت صاین بر آش قاشغی قدر اچەرگه کیره‌ك. آش یوللری طازارتلوب، آورو باصلغاچ، آورو بر ایکی تەولکه قدر روزه طوتارغه. یعنی فوری ـ کیبکان آق کومه‌چ گنه آشارغه، ایسکی آشقنه آشارغه تییش. صوکدن آقرنلاب هر تورلی آشنی‌ده قبول ایته باشلارغه یاری.

دواملی کاتارنی نغراق هم بر آز باشقه‌چەراق دوالارغه کیره‌ك. آندی کاتار بولغان چاقده بیك اوزاقغه چاقلی ضررلی ــ آور آشلردن صاقلانورغه کیره‌ك. سیمز، آچی، بیك اسسی آشلر، قاقلاغان نەرسه‌لر، بیك طوزلی آشلر، یه‌شلچه‌لر (کابسته، صوغان، قیار، قاربوز، قاوون) حتی یاکا ایکمه‌ك آشاوده یارامی. آشاو وقتلرن برسی ایله ایکنچیسی آراسنده اوچ ساعتدن‌ده کیم بولماو شرطیله، کونینه دورت مرتبه ـ دورت وقتده آشارغه تییش. اول چاقده، البته، هرآشاوغه آز آز طوری کیله، هم اول چاقده معده‌ده آنی یاخشی سکدره آلا. اچه‌گی هم معده‌ده بولغان کاتارنی دارولاو اصل شونك بلەن گنه بولاده. شوشی قاعده‌نی طوتماغانده، کاتارغه قارشی نیندی یاخشی دارولر استعمال ایتلسه‌ده، ئلکگیچه نی طوری کیلسه شونی، تلەسه نیندی وقتده آشاب یورولسه، اول آورودن توزەلورگه اشانوب بولمی.

کوب فقیرکشیلر: «آشارغه‌غنه یوق، بزنیچك آشارغه اوزبز بلور ایدك بلوون...» دیلر. لکن بوبختکه قارشی سیره‌ك، درست که

چغا. چونکه فقیر دیگانلرنڭ‌دە کوبسی یاخشی پشرلگان ایکمەك هم نیندی بولسەدە برەر تورلی یارما (یاخشیراغی صولی یارماسی) بر استاکان سوت، نق‌ــقاطی ایتوب پشرلگان بر ایکی یومورقا تابا آلالر. شوندی آزقلر بولغاندە هیچدە کاتار بولمی دیەرگە یاری. تأسفکە، بزدە سوت بلەن یومورقانی طعامگە ایسەبلەوچیلر بیك آز تابولا. کوب کشی صییق سوت آزق بولمی دیب اویلی. قایسی برسی سوتنڭ فائدەلی ایکانن بلسەدە، یورطدە اوزلرینە توگل، بالالرینەدە سوتلری بولمی. اول چاقدە البتە، اش ناچار.

یاخشی، اوزینە ییتوب طورورلق بایلغی بولغان کشی‌دە، اگردە آشاودە قناعتلی، تورملی بولماسە، باری بر، صوغان، قواص هم‌بەرەنگی آشابقنە طورغان کشی شیکللی، اول‌دە کاتار آلورغە ممکن. شونڭ اوچون بایراق کشیلرگە بیگرەك‌دە، آرتق یا کە ضررلی نەرسەلر آشاب ییبەرمەسکە طرشورغە تییش.

شول طریقە، آشاودە طوترقلی‌لق بلەن، دوامی کاتاردن‌دە دوالانوب قوتلورغە ممکن. ایڭ زور دارو موندە، ئەلیگی صودا - Сода، چونکە اول معدەدە بولغان آرتق آچیلقلرنی بترە، هم شول طریقە آورتونڭ‌دە بتووینە سبب بولا. صودانی، یارطی استاکان صوغە یارطی چەی قاشغی صودا صالوب، توشکی هم کیچکی آشاودن بر ساعت ئلگرەك اچەرگە کیرەك. توشلك هم کیچلکدن صوڭ آچی ئولەنلر استعمال ایتەرگە کیرەك: ئەرم = полынь، اوچ یافراق = троелистникъ یا کە باقا ئولەنی = жабникъ، ملك‌یافراق ئولەنی = тысячелистникъ или гулявицу волчецъ кудрявый, золототысячникъ هم باشقەلر. آلرنڭ قایسن تلەسەك شونسن آلورغە ممکن. یاخشیسی بولرنی بر تیگز ئلوشدن قوشوب، آشدن صوڭ چەی اورنینە، صووق کویینە استعمال ایتەرگە کیرەك.

آول کشیلوی شیکللی آراقی یا که اسپیرتـکه قوشوب اچەرگە یارامی. مونی قارطلقدن معدەلری اشلەمی باشلاغان قارط کشیلرگەگنه ستعمال ایتەرگە یاری.

اگرده اچەگی هم معده کاتارندن صوڭ، قابرغا آورتو، قوصو هم اشتهاسزلق بولسه هم بیك نق اچ قاتوب ئُولو طهارتـکه ایکی اوچ کونـگه بر مرتبەگنه احتیاج توشسه، اول چاقده ئُلـکـگی دارولر اوستنه اچ کیتەرگچ نەرسه (слабительная) استعمال ایتەرگه کیرەك.. اچ کیتەرگچنی، آورو ایکی اوچ کون طشقه چغا آلمی یوروب، اچی کوبسه هم آورتسه، شول چاقدەغنه اچەرگه کیرەك. آننارى اچ کیتەرگچنڭده تلەسه نیندیین توگل، کاتارنی کوبەیتمی، آرتدرمی طورغانىغنه توتارغه یاری. آنڭ اوچون فائدەلیلری: غلاوبیروۋی صول هم ریۋیننی طامر (глауберовая соль-ревенный корень). ایك یاخشیسی آلرنی صودا بلەن قاطشدرو: 8 مثقال صودا، 4 مثقال غلاوبیر طوزی، 2 مثقال (پراشوق صالنا ـ یعنی تویولـگان) ریۋیننی طامر آلوب بر استاکان قایناغان صوغه صالوب بیك یاخشی قاطشدرورغەده، صوونغاچ، برەرچەی قاشغی قدر اچەرگه کیرەك. بعض وقتنی اچەگی هم معده کاتارندن صوڭ اچ کیتو هم وقت ـ وقت اچەگیلر آورتوویده بولا. آندی چاقده یوغاریده ئەیتولـگانچه، آور نەرسه آشاودن طیلورغه، صودا هم آچی ئولەنلر اچەرگه کیرەك. اگرده بولایغنه فائدەسی بولماسه، اول چاقده، قوصدرغچ چیکلەوك (рвотный орѣхъ) بلەن قوشوب میندال، یا که کیندر سوتن اچەرگه کیرەك. مقداری بر استاکان (коноплян. молоко) یا که (миндальн. غە) 40 طامچی (настойка рвотнаго орѣха) قوشارغه کیرەك. لـکن تأسف،که بو دارو بیك فائدەلی بولسەده آنی دوکتور یازووندن باشقه آلو ممکن توگل، هم بلمیچه یا کُلش استعمال ایتـکانده ضرریده بار. اما بعض وقتده دواملی کاتارنی، باشقه هیچ بر دارولر تأثیر ایتمەگانەده، ئُرمچك صووی (молочная сыворотка)

استعمال ایتوب دوالارغه ممکن. بو ئرمچك صووی قاطقنی بولغاتوب آلونغانی هر کمگه بیلگولی. مونه شونی اچو دواملی کاتارغه بیك فائده‌لی. بو اچملـکنی 4 آطنه حتی 6 آطنه قدر استعمال ایته‌رگه تییش. آنی اصلابی راق آورولرغه ایرته کیچ بره‌ر استاکان اچه‌رگه، نقلیراق هم اچی قاتا تورغان آورولرغه 2ـ3 استاکان ایرته کیچ بیرورگه یاری. لـکن ئرمچك صووی هر کون یاڭی ـ (свѣжая) بولورغه تییش. آنی آچ قارنغه اچوب بره‌ر ساعتدن صوڭغنه آشارغه تییش. معده‌ده شش، پشگولر حاصل بولماغانده، ایڭ نقلی کاتارنی‌ده، آشاو، اچوده ضررلی نه‌رسه‌لردن صاقلانغانده، هر وقت چاما بله‌ن گنه آشاغانده، بیك جیگل بترورگه بولا.

مونده سوز ره‌تی بله‌ن آول کشیلری اوچون آشارغه تییشلی طعاملر حقنده بر آز سوز ئه‌یتوب کیتیم. چونکه آلر بعض آشلرغه عادتله‌نوب کیتکان بولسه‌لرده صاقلانورغه ممکن بولغان اورنده، بلمیچه، اچه‌گی هم معده کاتاری بله‌ن یش آورالر.

بر آشاغانده بیك کوب ایتوب قورصاق تولارلق آشارغه، آچی، بیك طوزلی نه‌رسه‌لر استعمال ایته‌رگه یارامی. هم کوب آشاب اوزاق طورورغه یارامی. چونکه آنی معده کوته‌رمی. بلـکه کوننه ٤ مرتبه آز آز ـ جیگلچه آشارغه کیره‌ك. چونکه بو وقتده کشی بر کون اچنده اوز ینه کیره‌کلی آزقنی ٤ که بولوب آلغان بولا. آولك بالالرنڭ قوللرینه ایکمه‌ك طوتوب، اورامده آشاب یورولری‌ده سلامتلك اوچون ضررلی توگل؛ چونکه اول چاقده بالا یش ـ یش آشاسه‌ده آز آشی. فقط آلرغه آش آلدندن‌غنه ایکمه‌ك بیرورگه یارامی. چونکه اول چاقده آلر طویوب، معده اوچون فایده‌لی بولغان شولپانی اچمی باشلیلر.

هر بیرده عمومی عادتلر آراسینه کرگان، چه‌ی اچو هیچ ده سلامتلـککه فائده ایتمی؛ بلـکه آرتق راسخود ایته‌رگه، وقت ئه‌ره‌م ایته‌رگه، حتی بعض وقت سلامتلـککه ضرر ایته‌رگه گنه سبب بولا. چه‌ی اوچون

صرف ایتکان آقچه‌لر باشقه‌چه فائده‌لی آشاملقلرنی آرتدرورغه، یاخشیلاندرورغه‌غنه صرف ایتلور ایدی. چه‌ی اورنینه یاخشی قواص اچکانده، اول طوقلقلی‌ده بولا، آشنی‌ده یاخشی سکدره، هم کشینی سلامت صاقلاوغه‌ده سبب بولا. چه‌ی‌ده ایسه‌ده هیچ‌ده طوقلقلق بولماو اوستینه، اول صووق آلدروغه هم اشتهاسزلققه سبب بولا. آغولی ایسرتکچلر استعمال ایتو ایسه، آچق ضررلی هیچ کیره‌گی ــ احتیاجی بولماغان نه‌رسه‌لر بولوب هضمنی، اشتهانی بوزو اوستینه سلامتلککه هم کسه‌گه زیانی‌ده ایسه‌بسزدر.

اگرده آول کشیسینڭ آرشی، صولیسی، قارا بغدایی، بورچاغی، هم کاپوسته، به‌ره‌نگیسی. تاغن بر آز چوگندر، شالقان، کیشر کبک نه‌رسه‌لری، آنڭ اوستینه آش ئوتکه‌رور اوچون سوت، مای، یومورقاده بولسه، بیك یاخشی ترکلك ایته‌رگه ممکن ـ بولی بولغانده، صیبر اینی بولماسه‌ده، هر وقت، ته‌ملی، طوقلقلی، طازا آش حاضرله‌رگه ممکن؛ بر یولی چیکدن طش آشاماغانده بولر معده‌گه برده ضرر ایتمیلر. کره‌ن، طورما کبك نه‌رسه‌لرنڭ احتیاجی‌ده یوق. آلرنی آش ئوتکه‌رو اوچون‌گنه طوتارغه یاری. قوری به‌ره‌نگی، صوغان، ناچار قواص بله‌گنه، البته، آورو آلو بیك جیکل. کاپوسته، به‌ره‌نگی شولپاسی، بوتقا، ئویره آشلری بولغانده تاغی‌ده یاخشی. بولرنی آول خلقی طرشسه حاضرلی آلمی توگل، بیك جیگل حاضرلی آلا. نیك آلرنڭ کوبسی بار طابقانن آراقی‌غه، کیم صالمغه، گارمونغه، قوناق صیلاوغه طغوب بتره... آنڭ اوستینه آول خاتونلرینڭ نادانلغن‌ده قوشارغه کیره‌ك: الر کیره‌ك نه‌رسه‌لر حاضر بولغانده‌ده، طوقلقلی، ته‌ملی، ساده آش حاضرلی بلمیلر...

معده‌گه کاتار بولغانده بوتورلی، دوکتوردن باشقه دوالانوب بولسه‌ده، معده‌گه یازۋا، راك (язва и ракъ желудка) بولغانده بواش جیگلگنه ممکن توگل.

معده‌گه یازۋا بولو بیك اوزاق دوام ایتکان کاتاردن بولا. راك (سرطان) ایسه، بیك اچکچ کشیلرده هم آتا بابادن کوچوب کیلوب ده بولا.

معده‌ده‌یازۋ ابولونك‌علامتلری باری‌بر کاتارده‌غی کبك: اشتهاسزلق، معده‌نك آورتووی، قوصدرو، لکن قوصو مونده کوبره‌ك آشاغاندن صوڭ بولا؛ کاتار بولغانده ایرته بلەن قوصدرا. دیمك معده‌ده یازۋا بولغانن بیك آچق بلو بیك قیین. ایندی اگرده قان قوصدرسه، هم قاننڭ توسی آل بولمیچه قارا بولسه، اول چاقده ایندی یازۋا بولغانی شیکسز معلوم بولا. هم معده‌سنده یازۋا بولغان کشی غاینده یابق بولا.

راق آورووینك علامتلری‌ده باری‌بر کاتار هم یازۋا علامتلری کبك، لکن اگرده معده طورسنده کچکنه قاطی قابارچقلر بولسه، هم معده‌نك آورتووی بیك نقلی، کیسوب ــ کیسوب، طارتوب، ئه‌رنتوب آورتدرسه، اول چاقده راق ایکانلگی قطعی بولا.

بو آوروولرنك صوڭی بیك خوفلی. گرچه یازۋا بعض وقت سیره‌کله‌ب بته طورغان بولسه‌ده، راق (سرطان) آورووینك هیچده کیتووی ممکن توگل. راق باشقه اعضالرغه کوچه‌ده؛ آنك بلەن آورغان کشی، آش سڭه‌و سببلی یه یابغوب ئوله، یاکه آشی آلماو سببلی آچلقدن ئوله.

بو آوروودن دارولانو طریقی باری بر کاتارده‌غی کبك. لکن مونده آشاو اچوده توترقلی بولوغه بیگره‌ك نق دقت ایته‌رگه تییش. آندن باشقه معده‌گه یازۋا بولغانده، قان قوصونی طوقتاتو اوچون، آوروغه کچکنه صالقن بوز کیسه‌کلری یوطقالارغه، هم ایمەن قابغی قایناتوب اچرورگه کیره‌ك. (дубовая кора) ایمەن قابغی بر استاکان صوغه ٤ مثقال بولورغه کیره‌ك.

راق بولغانده، نق آورتو ــ صزلاوغه قارشی، طنچلاندرا طورغان دارو بیره‌لر: یه (бѣлена) تیلیبه‌ره‌ن ئوله‌نی یافراغن قایناتوب اچرورگه (چیرك یاکه آلتی‌دن بر مثقال، بر استاکان صوغه)، یاکه تۆن گوزەلی

اسملی ئوله‌ننك یافراغن قایناتوب اچه‌رگه (мочная красавица) (مونی آپتیك‌دن آلورغه بولا. لکن ئلـکـگی مقداردن آزراق کیره‌ك، اوچ مرتبه اچه‌ر اوچون بر استاکان صوغه آلتی‌دن بر، یاکه اوندن بر مثقالغنه صالورغه تییش.) هر حالده بو قورقنچ آورودن قوتلونك چاره‌سی یوق.

ایسرتکچ استعمال ایتونك ایك یامان هم کیلمی قالمی طورغان بر نتیجه‌سی‌ده باور ششو (التهاب کبد воспаленіе печени) دیگان آورو. ایسرتکچ استعمال ایتوچیلرنك بیك سیره‌گی‌گنه بو آورودن باشقه آورو بله‌ن ئوله‌لر. بعض وقتده برده آراقی استعمال ایتمه‌گان کشیلرده‌ده باور ششو بولورغه ممکن، لکن بو، یوق دیه‌رلك، سیره‌ك بولا.

بو آورونی وقتینه هم باورنك ئوزگارووینه قاراب ایکی‌گه بوله‌رگه ممکن: ایك اوّل باور ششوب قابرغالردن اوزوب — آرتوب چغا، مونی بو چاقده هر کم طوتوب قاراب‌ده بلورگه ممکن؛ آندن صوك بر یلدن یاکه آرتقدن باور کیمی — کیمی حتی ئلـگه‌رگی سلامت چاقده‌غینك یارطیسی‌غنه قالا. اوّلـگی دورنده بو باور ششووی شوشی علامتلرگه قاراب معلوم بولا:

اوك یاق قابرغا آستنده، یعنی باور یاغنده آورتو سیزله، باور زورایا، آش ناچار سکه، آنك بله‌ن آورغان کشی قالترواوقلی نیرڤنی بولوب کیته، هم (желтуха) «صاری» بولا که، کشی‌نك تیریسی صارغلتقه‌ئه‌بله‌نه هم قچولی، کوزنك آغی صاب صاری بولا هم بول یه‌شکل‌ صماق بر توسکه کره.

باور ششونك صوڭغی یارطیسنده، یعنی باور جییرلغان، کچره‌یگان چاقده آرتقی یولده ششك (گیماررو ی) حاصل بولا، قورصاقده водянка (استسقا) هم одышка (اۋرۆ) حاصل بولا ، مونك زورلغی شول حدلی بولا، حتی طاو کبك کورنوب طورا.

باور ششودن اوّلـگی دورنده، باور زور هم آورتا طورغان چاقده‌غنه دوالاب، قالورغه ممکن. صوڭغی یارطیسنده آنی دارولاو ممکن

بولمی دیه‌رلك. اوك یاق قابرغا آستنده آورتو هم هیچ بر سببسزاوك آش سکمه‌و سیزلدیسه، ایسرتکچ اچودن، مایلی هم آچی نه‌رسه‌لر (بوروچ گارچیتسه ...) استعمال ایتودن طوقتالورغه تییش. اوك یاق قابرغاغه بریولی ۱۰ دانه سولوك صالورغه، یا که ٤-٥ دانه قان صوورا طورغان بانقالر اوطرتورغه کیره‌ك. آطنه‌ده ایکی مرتبه اچ کیته‌رگچ اچه‌رگه کیره‌ك. مونك اوچون یاخشیراغی английская соль اچو؛ مونی کشی سینه قاراب ٤-۱۲ مثقال قدرن صالوب اچه‌رگه ممکن: خاتونلرغه، ضعیفره‌کلرگه آزراق، طازا، ایر کشیلرگه آرتغراق اچه‌رگه یاری. کونینه ۳ استاکاندن ٦ غه قدر ئرمچك صووی اچوده بیك فایده‌لی.

شول تورلی دارولاب آورونی آزایتورغه‌هم سلامتلکنی بیك اوزاق صاقلارغه بولا. اگرده ایندی قورصاقده водянка بولسه؛ اول چاقده بیك کوب دارولانوب بولمی؛ اول چاقده آورونك قوّتن گنه صاقلارغه آشارغه سوت، یومورقا آشاتورغه، هم اچن قاطرماسقه طرشورغه‌غنه کیره‌ك.

بو ییرده سولوك قابدرو، بانقا اوطرتونك طریقن سویلیم ئسه‌لی. گرچه حاضرگی کونده طبابتده ته‌ندن قان آغزو بیك معتبر بولماسه‌ده، بعض وقتنی سولوك صالو، بانق اوطرتو، حتی قولدن قان آلدروده بولغالی. شونك اوچون سولوك، بانقا کبك نه‌رسه‌لرنی صاقلق اوچون یانده بولدروده ضرر یوق.

ایك ئلك، سولوك قابدرورغه بولغانده، کیره‌کلی اورننی صابون بله‌ن بیك یاخشیلاب جووب طازارتورغه کیره‌ك. سولوکنك باش یاغنده توگه‌ره‌ك صوورا طورغان نه‌رسه‌سی بولا، قویرق یاغی یارطی توگه‌ره‌ك گنه صوورغچلی بولا. مونی بلگاندن صوك سولوکنی قویرغندن طوتوب آلوب، بر طازا چوپره‌ك بله‌ن قویرق یاغندن طوتوب، قابدرورغه تییشلی اورنغه ته‌نگه باشن تییروب طوررورغه تییش. بر آز قوزغالغالاب بورگاچ سولوك اوزینه موافق اورننی طابوب آلاده صوورا باشلی. باشقه سولوکلرنی‌ده شول طریقه قابدروب بتررگه کیره‌ك. سولوکلر اچوب طویغاچ اوزلرندن

اوزلری آووب توشه‌لر. آنناری آلرنی طاغن کیره‌ك بولسه، بر تاریلکاغه صالوب اوستلرینه‌بر آز طوز سیبه‌لر، اول چاقده آلر، اچلرینه آلغان قاننی یا گادن کیری چغارالر. سولوکلر ناچارراق صوورغان بولسه‌لر، آلرنك صوورغان اورنلرنده جراحتلرنی جلمصا صو بله‌ن جووب بر آز قان آقغاننی کوتوب طورورغه کیره‌ك؛ اگرده آلر یاخشی-کوب صوورغان بولسه‌لر، اول‌چاقده جراحتلی اورنلرنی صاف (سرکه) اوکسوس بله‌ن جووب، قانی طوقتالغاچ تازا مامق هم آق چوپره‌ك بله‌ن به‌یله‌رگه کیره‌ك.

بانقا بولغانی، آلرنی قویوده بیك جیگل گنه: پیالا بانقا (اول بولماسه آراقی اچه‌طورغان. کچیره‌ك استاقان‌ده یاری) آلوب، کچکنه گازیته کاغدی کبك نچکه کاغد جرطوب آلوب آنی‌یاندروب بانقا اچینه صالورغه‌ده، یانوب بته‌ر بتمه‌س، تیزگنه ئه‌یله‌ندروب بانقانی آوزی بـله‌ن قابلاب کیره‌کلی اورنغه ته‌نگه قویولور. بوته‌ن بانقالرنی برسی آرتندن برسن بریولی قویوب بترورگه کیره‌ك. اگرده بانقا آز بولسه، اول‌چاقده بولغان قدریسی بله‌ن بر ایکی مرتبه تکرار اشله‌رگه ممکن. شول چاقده بـانقا تیری‌نی اوزینك اچینه صووروب آلا. تیری ایکی کچکنه بارماق‌قالونلغی قدر بانقا اچینه کوته‌رلگاچ، بانقانی صاقلانوب‌قنه — آقرنغنه بریاقغه تابا قیشاینوب آلورغه تییش. آندن صوك بیك اوتکن اوچلی، طازا چیستا په‌کینك اوچی بله‌ن شوشی بـانقا اوطرغان ییردن بیش آلتی اورندن چیرك ؤیرشوق اوزونلغی، تیرینك یارتیسی تیره‌نلگی ایتوب کیسه‌رگه کیره‌ك. شوندن صوك بو اورنغه طاغی ئه‌لیگی‌چه بانقا اوطرتورغه کیره‌ك؛ بانقا آنده چیرك ؤیرشوك قالونلغی قاننی صوورغاچ، بانقـانی آلوب، تیرینی سولوك قابدرغانده‌غی کبك جووب به‌یله‌رگه تییش.

III

تنفس یولنده‌غی آورولر.

بورون اچنده‌کاتار - بورون اچنده پولیپر - بوروندن قان آغو - بوغازده کاتار - یاریلی ژابا یاکه قروب - تنفس یوللرنده بولغان ئوتکن کاتار - تنفس یوللرنده بولغان دواملی کاتار - ئوپکه‌لرده بولا طورغان قروپیزنی ژاسپالینیه - کوکره‌ك بله‌ن قورصاق آراسنده یارینك ششووی - چاخوتکا.

تنفس یوللری دیب، طشدن صولو بله‌ن آلغان هوانك کره طورغان یوللرینه ئه‌یته‌لر. آوز یابـق بولغانده، بز هوانی بورون بله‌ن اچکه آلابز؛ هوا بورون اچندن ئوتوب، بوغازغه، آندن موینك آلغی یاغنده کیمرچه‌کلری بلنوب طورا طورغان طاماق بویلاب توبه‌ن ئوپکه‌گه توشوب کیته؛ اول یول بر آز بارغاچ اوکغه صوکغه تابا ایکی طارماققه آیرلوب، اوك یاقده‌غی‌سی اوك یاق ئوبکه‌گه، صول یاقده‌غی‌سی صول یاق ئوبکه‌گه کره. اوك یاققه کیتکان طارماق طاغن ئوچ‌که آیرلا، صولك یاقده‌غیسی ایکیگه‌آیرلا. ئوبکه اچینه کرگاچ بو بوطاقلر حسابسز کوب واق طارماقلرغه آیرلوب بته‌لر.

شوشی طارماقلرنك ایك نچکه‌لرینك اوچی کچکنه قووقچقلر بله‌ن نهایتله‌نه. بو قووقچقلر بوتون تیره یاقدن غایت نچکه قان طامرلری بله‌ن چولغانوب بیتکان بولا. شوشی بیرده قانغه هوا قوشلوب، آنی صافلاندرا. شوشی تنفس یوللرنده تورلی، تورلی آورولر بولغالی - شونك اوچون آنك بولاچق آورولردن نیچك صافلانورغه، آورو بولغان تقدیرده آندن نیچك دارولانورغه بلوب طورغان یاخشی. بو تنفس یوللرنده‌غی آورولر صووق آلودن بولغان شیکللی، ناچار طوزانلی هوادن‌ده بولا، شونك اوچونده یورط اچنده هم اورامده بولغان هوانك طازا بولووینه بیك طرشورغه کیره‌ك. تنفس یوللری اچکی یاقدن بیك واقغنه جو‌نلر

بلەن قابلانغان بولا. طن آلغان چاقدە اچکە صولو بلەن کرگان طوزانلر شوشی جۆنلرغە اوطوروب قالادە کیری طن چقغاندە اول طوزانلر قاباتدن چغوب کیتەلر. شوشی حکمتلی خلقت، تنفس یوللرینە طوزان جییلوب ضررلانودن صاقلارغە یاردەم ایتە. لکن هر نەرسەنڭ بر چیگی بار بیت. بوجۆنلردە بیك واق وجبکل طوزانلرنیغنە چغارا آلالر، زور، آور طوزانلر ئوبکە اچندن کیری چغا آلمیجییلوب ۋاسپالینیە (ششو-التهاب) بولوغە سبب بولالر. طوزانلی یێردە یورگاندە، یاکە قورومل اورندە طورغاندە، یوتەللەگان چاقدە، قاقرغان یاکە سڭگرگان چاقدە قاب قارا نەرسە چغا ایکانن هر کم بلە. شوشی طوزان، قورومنڭ تنفس یولندە جییلغانندن بولغانی بیلگولی ایندی. مۆنە شوشی طوزانلر، قورومل، تنفس یوللرینە غایت کوب ضرر ایتەلر. بر آولدە قارتلر بردە بولماغان، قارچقلر کوب بولغان. دوکتور تیکشروب قاراغاچ بلگان، کە ایرلر طاش اشلری اشلەب کسب ایتکانلر ایکان، آلرنڭ کوبسی قرق یەشدن‌دە اوزمیچە، ۋاسپالینیە لیوخکی هم چاخوتکە بلەن ئولوب بتکانلر ایکان. شونڭ اوچوندە، تنفس ایتە طورغان هوادە ممکن قدر طوزان بولماسقە طرشدرورغە کیرەك. شونڭ اوچون شهرلردە اوراملرنی طازا، طوزانسز طوتارغە، صو سیبوب طورورغە قوشالر.

آولدەغی کشیلر یورطنی بردە طازارتمی، چوب، چار، طوزان بلەن طوطروب طوتالر. ئوی اچندەدە طوزان، چوب ییتەرلك بولا، شونڭ اوچون بیگرەك آلرغە بو طوزانلرنی بترورگە طرشورغە کیرەك. آنناری ئویندە طوزان چغارا طورغان اشلرنی اشلەودن‌دە بیك صاقلانورغە کیرەك. کییمدن طوزان سلکو، پچقی بلەن برەر نەرسە کیسو، ئەیبر قاغو کبك اشلر . . .

تنفس یوللرندەغی آورولرنڭ ایکنچی بر سببی‌دە صووق آلدرو، جلی هوالی ییردن کینەت صالقن هواغە چغو، تیرلەب چای اچکاچ، ئوشوگانچە طشدە یورو، صالقن هوادە اشلەب تیرلەو وباشقەلر صووق آلدرورغە

سبب بولا. شونك اوچون تیرله‌ته طورغان اسسی طعاملرنی قش کونی، صالقنغه چغوب یورمه‌سکه بولغانده‌غنه استعمال ایته‌رگه یاری. صووقده جلنو اوچون دیب آراقی اچو بیگره‌کده ضررلی، کشی آراقی بله‌ن قزوب جلناده اوزن اوزی بلمی، آوزن آچوب قچقرا، صووق آلدروب آوری. صووقدن صاقلانو اوچون کیینه بلورگه کیره‌ك. مونك اوچون بوروندن بیرلی مشهور بر قاعده بار: باشنی صالقن، قارننی آچ، آیاقنی جلی یورتورگه کیره‌ك. بزده کوبره‌ك مونك کیریسنچه‌گنه بولا: شوگا کوره بز یش — یش آورغالیبزده شول.

هم واقعا، طشده یوری طورغان کشیلر، آیاقلرن اوراسی اورنغه مویندلرنی کیره‌کلی گنه‌توگل‌حتی‌ضررلی‌بولغان‌شارف‌بله‌ن‌اوریلو. گوکره‌کنی یابارغه کیره‌ك، اما موینی یابارغه هیچده احتیاج یوق. آنناری یورگان چاقده تیرله‌رلك بولوب کیینورگه‌ده یارامی، یوقسه، صووق آلدرو بیك جیکل اش. بیك قاطی صووقلر بولغانده‌غنه آوزنی نچکه یاولق بله‌ن گنه یابارغه یاری، چونکه اول چاقده اچکه هوا آزراق جلنوب کره. تنفس یوللرنده بولاچق آورولردن صاقلانو یوللرینك ایك زورلری شوشی. حاضر آنده بولا طورغان آورولرغه کیله‌مز.

بورون اچنده‌گی کاتار.

(Катаръ носовой полости).

عموم قاشنده بو آورو طوماو — насморокъ دیوب یورتله. مونی هر کم بله، قورقنچ آورو بولماسه‌ده، بیك اوگایسز بولا. آناردن قوتولورغه طرشماغانده بارا بارا قورقنچقه‌ده ئه‌یله‌نه ئه‌یله‌نوون: اول چاقده طوماو یللر بوینچه طارتلوب، بورون اچنده полипы دیب آتالغان لابلالی بیزلر حاصل بولا، آلر ئوسوب آوروغه بوروندن طن آلورغه‌ده ایرك بیرمی باشلیلر. عموماً طوماو ئوز ئوزندن هیچ بر دارو‌سز نیسز بته.

فقط قوطرلی بالالرده‌غنه اول اوزاقغه طارتولا، هم بورونـدن آقغان آچی صودن، اوستکی ایرن هم بورون تیره‌لرنده، بورونـدن صو آغووی بتمیچه طوروب تۉزه‌لمی‌طۉرغان، یووش تیه‌ره‌و هم‌یاز ۋاصماق نه‌رسه‌لر حاصل بولا. طۉماونڭ علامتلری هر کمگه بیلگیلی ایندی: ایکٔ ئۉلك بورون‌اچی کیبه، بورونـدن طن آلو آورلاشا، بیك‌تۉچکرته‌هم تۉ چکرگان چاقده کوزدن یه‌ش کیله، آنناری آقرنلاب بورونـدن صو آغا باشلی، ئۉلك بو صو بیك صییق، آچق بولا، صوڭغه تابا قویی، یه‌شکلت صاری‌غه ئه‌یله‌نه؛ غالبا، بو چاقده ماڭغای تۉبی آورتا، عمومی حالسزلك بولا. ایس سیزو بته، آورو هیچ نه‌رسه‌نڭ ایسن سیزمی. بو آورو، غالبا صووق آلدرودن، بیگره‌ك آیاق ئۉشودن بولا؛ سیره‌کله‌ب طوزاندن‌بولغالاغانی‌ده‌بار.

طۉماو یعنی بورون کاتارن دوالاو اوچون بیك کوب واسطه‌لر بار. مونده طۉماو بورون اچن ئۉرنکان یاری ـ نچکه تیری‌نڭ پشگووندن بولغانغه، هم پشگو وقتنده قان توشکانگه کوره، ایکٔ یاخشی دواده صالقن صو بولادر. صالقن صو بله‌ن بورونی یووارغه هم آڭا چلانوب بۆرون اوستینه چوپره‌ك یابارغه، شوندی واسطه‌لر بله‌ن بۆرونـدن قاننی باشقه اعضالرغه کوچرورگه طرشورغه کیره‌ك. قاننی باشقه اعضالرغه کوچرو اوچون قول، آیاقنی، بیگره‌ك آیاق طابانن طوزلی آراقی بله‌ن اوۋارغه؛ قول باشی هم بالطر ایتینه گارچیچنیك‌لر قویارغه کیره‌ك. باشلانغان چاقده‌راق اوچدن بر اۆلۆش قدر دگٔت قوشوب ناشاطیرنی اسپیرت (нашатырный спиртъ) ایسنه‌وده بیك فائده‌لی.

شوشی واسطه‌لر بله‌ن طوماو بتمه‌سه، بورونـدن بیك کوب صو آقغان بولسه، اول‌چاقده بورونی طازارتلغان صودا بله‌ن یووارغه کیره‌ك (بر استاکان قاینار صوغه بر چای قاشغی صالورغه)؛ آنناری شولوق مقدارده‌اوق بیرتالیتوۋی صول (бертолетовая соль) بله‌ن، یاکه دبگته‌رنی ۋودا بله‌ن یووارغه کیره‌ك (بوسن آلتی اۆلۆش قاینار صوغه

بر ئۇلۇش دگت صالوب قاتشقانچه بولغاتورغه کیره‌ك). الوغراق کشیلر اوچلرینه آلغان صونی بورون اچینه طارتوب، شولای یووارلر؛ کچکنه بالالرنڭ بورونلرن ریزینکه یا که پیالا طروبا بله‌ن صو یبه‌روب یووارغه کیره‌ك. بالالرنڭ اوستکی ایرننده بولغان تیمه‌و، هم ششنی دیگته‌رنی ماز (дегтярная мазь) بله‌ن سورتورگه کیره‌ك (بر ئۇلۇش صاف دگت‌نی آلتی ئۇلۇش یاغشی صیبرمایی بله‌ن قاطشدرورغه).

بوروندن قان آغو.

بو، بورون اچنده بولغان قان طامرلرینڭ یارلووندن بولا. لکن سیره‌که‌ب یارلودن باشقه، یعنی بورون اچنده‌گی قان طامرلرینڭ یوقا دیوارلرندن آقرنلاب ئوتوب-سورکوب چغارغه‌ده ممکن. مونی آورونڭ ظاهرندن قاراب بلورگه ممکن: اگرده آورو قان آقغانغه چاقلی سلامت بولوب، چیگه‌لری قزل بولوب طورغان بولسه، اول چاقده قان کیلو طامر یارلودن بولا؛ اگرده ئلکدن اوك ضعیف، آپ آق بولغان بولسه، اول چاقده قان کیلو، طامردن ئوتوب چغودن بولغان بولا. بونڭ برنچیسی قورقنچ توگل، اما صوڭغیسی حتی ئولمگه سبب بولوویده ممکن. جاینڭ اسسی وقتلرنده قانی طولی کشیلرنڭ هم قویاشده یالان باش یوگروب یورگان بالالرنڭ بورونندن قان کیلو بولا طورغان اش، هم اول قورقنچده توگل. اما الوغ کشینڭ یا که بالانڭ بورونندن قان کیلووی، اسسیلك، آور اش کبك سبب‌لردن باشقه حاصل بولسه، هم آق یوزلی ضعیف کشی‌ده بولسه، اول چاقده تیزره‌ك قاننی طوقتاتو و سببلرینه کرشورگه کیره‌ك. ایڭ ئلك صالقن بله‌ن دوالارغه: یعنی بورون ئوستینه صالقن صو بله‌ن چلاتلغان چوپره‌ك یابارغه، هم بیك صالقن صونی اوچقه صالوب بورونغه صووورورغه کیره‌ك. بورونغه طوزلی صو طارتو بیگره‌كده

یاخشی (بر استاکان صوغه بر چای قاشغی طوز) یاکه بورونغه (بر استاکان صوغه بر چای قاشغی قدر صالوب) ژیلیزنی یعنی یەشل‌قوپاروص صووی (растворъ зеленаго купороса) تارتورغه؛ یه بولماسه، قوری ایمەن قابغینك قویی ایتوب قایناتلغان صوون تارتورغه کیرەك. آق بوزلی، یش-یش باشی ئەیلەنگەلی طورغان آورونی‌یاتاقغه یاتقرورغه کیرەك. صالقن صولی چوپرەکنی بوتون ماکْقایغه، یاکه چیگەگه قویوده یاری. آننارى بورونغه طارتو اوچون بر استاکان صوغه بر قالاق آچو طاش صالوب شونی استعمال ایتەرگه، یاکه یارطیلاش صو بلەن قاطشدروب سرکه طارتورغەده یاری.

اگرده بو سببلرده تأثیر ایتمەسه، اول چاقده مثقالنك اون ایکی ئولوشندن بر ئولوش آرش آناسی اونن اچەرگه کیرەك. شوشینی یارطی ساعت صاین تکرار تکرار استعمال ایتەرگه تیبش... آننارى قان آغا طورغان بورون تیشوگن بوغارىده ئەیتولگان نەرسەلرگه چلاتوب کچکنه مامق کیسەگی یاکه ایسکی کیندردن صورروب، بولقوب آلنغان جب کیسەکلری بلەن طغوب قویارغه کیرەك.

بعض وقتنی بوغاریده کورسەتلگان سببلرنك برسی‌ده تأثیر ایتمی، قان بر نیچه ساعتکه قدر آغوب طورا، آورو حالسزلەنوب، کوز آلدیلری قارالوب، اوطروب‌ده طورا آلمی باشلی. آندی قورقنچ واقعەلرده، البته، دوکتورغه چابارغه کیرەك.

ضعیف، قانی آز کشینك بورونندن قان آغوون طوقتاتقاچ‌ده آکارغه حال‌کرتورگه‌طرشورغه‌کیرەك: سوت‌اچرورگه، یوموردقا آشاتورغه؛ داردن водная окись желѣза بیرورگه (آپتیکاده مثقالی ٤ تیین طورا، آنی ۱۲گه بولوب کوننه ایکی مرتبه برەر ئولوشن قارا ایکمەك ئوستینه سیبوب بیرورگه کیرەك). شول طریقه مونی ایکی آی قدر استعمال ایتەرگه کیرەك.

ظاماق کاتاری، ایکٔ ئلك طاوش یوغالو بله‌ن ظاهر بولا، یؤتقان چاقده طاماقده آزغنه آورتو قتقلانو، قمرجتو سیزله، بیك قاطی یوته‌لله‌ته باشلی. اگرده بره‌و اسسی چه‌ی اچوب، بیك اوزاق صووقغه چقسه، یاکه صالقن جیلده یورسه، اول چاقده بر نیچه ساعتدن صوكٔ اوراب قایتقاچ، اول کشی‌ده طاماق کاتاری حاصل بولا. شولایوق، اگرده بره‌و تیرله‌ب صالقن صو اچسه، شول چاقده آنارده بو آورو بیك جیکٔل حاصل بولا، اول کشی بوولا باشلی. اگرده بو آورو صووق آلدرغاندن صوکٔوق حاصل بولسه، اول ئوتکن یاکه یاکٔا کاتار دیب آتالا؛ اگرده آقرن ـ آقرن حاصل بولسه، یاکه دوالاو اوزاق بولسه آنسی دواملی کاتار بولا. بو دواملی کاتار، غالبا، طاوش یوغالو بله‌ن گنه بلنه. یوته‌ل، طاماق آورتو دیگان نه‌رسه برده بولمی دیه‌رلك.

طاماقغه کاتار بولودن صاقلانو اوچون صووق آلدرودن صاقلانورغه کیره‌ك؛ مونكٔ اوچون اوزکنی جلیغه اویره‌تمه‌سکه، طشقه چغار آلدندن تیرله‌مه‌سکه، اسسیله‌نمه‌سکه؛ تیرله‌گان چاقلرده جلی‌راق ییرده تیر قاتقانچه، صوونغانچه‌راق طورورغه کیره‌ك. جوونغان چاقده موینی صالقن صو بله‌ن جوو. صالقنده یورگانده موینغه هیچ جلی نه‌رسه اوراماوده بیك فائده‌لی. اگرده طاماق کاتاری نغوب کینسه، اول چاقده، طاماقغه جییلغان قاننی صووردرورغه کیره‌ك. آنكٔ اوچون قوللرغه، آیاقلرغه گارچیچنیکلر قویارغه کیره‌ك. آیاقنی یارطی ساعت چاماسی جلی صوغه قویوب، طورورغه، بوتون ته‌ننی، آراقی، سرکه بله‌ن اووارغه؛ طاماقغه تون بوینه اوستینه صابن سورتلوب گارچیتسه سیبلگان صوقنا کیسه‌گی قویارغه کیره‌ك. آنكٔ اوستینه تیرله‌ته طورغان نه‌رسه‌لر، یعنی بوزینا، یاکه جوکه چه‌چکه‌سن کیبکان قورا جیله‌گی یاکه چه‌ی قایناتوب اچلسه اول چاقده آورونی جیکه‌رگه ممکن هم اول بته‌ده. آننار ی شونی‌ده دقت اینه‌رگه کیره‌ك، آیاقنی اسسی صوغه قویوب تیرله‌ته طورغان دارولرنی

استعمال ایتوصالقنغه چقمی طورغان بولغانلغنه یاری؛ یوقسه هیچ جلی، اسسی نەرسەلر یارامی، چونکه اول چاقده طاغن نغراق صووق آلدرورغه ممکن. اگرده بو آورونی وقتنده طوقتاتوب اولگورمیچه، اوزاقغه صوزلوب کیتسه، اول چاقده باشقه‌چه دارولانورغه طوری کیله. طاماقغه گار چیچنبکلر قویو اوستینه، آنارغه جلتا طورغان کامپریس یاصارغه کیرەك. آنڭ اوچون طاماقنی‌غنه قاپلارلق ایتوب دورتکه بۆکلەنگان چوپرەك آلوب، آنی بۆزلی صو بلەن چلاتورغەده صغوب طاماقغه قویارغه کیرەك؛ چوپرەك اوستندن نەرسه بولسەده، صو ئوتکەرمی طورغان برەر ئەیبر یابارغه، ایڭ یاخشی‌سی عادی کلیونکه یابو، اول بولماغانده عادی کیندرگه صومالا بویاب، یاکه عادی یازو کاغدینه ئرگان بالاوز سورتوب شونی یابارغه کیرەك؛ آنڭ اوستندن نچکه صوقنا کیسه‌گی کبك نەرسه یابوب اوستندن یاولق کبك نەرسه بلەن اوراب بەیلەرگه کیرەك. شوشی کویی دورت ساعت طورغاچ یەنه بولارنی آلوب یاڭادن شوشی طریقه یابارغه کیرەك. مونی اشلەگان چاقده صالقنغه چغارغه یارامی، چونکه بو چاقده، طاماق تیرلی، هم‌جلی‌ده طوروورغه تییشلی‌ده. طاوشن یوغالتوب، طاماقدن طن‌ده آلا آلمی طورغان بالالرغه، چەینیك‌گه بر استاکان قاینار صو هم بر چەی قاشغی طوز صالوب، کۆنینه آلتی مرتبه شونی ایسنەرگه قوشارغه کیرەك. شوشی طریقه دوالاودن، بو آورونڭ ایڭ قیین نەرسەلری (قاطی یوتەل، طاماقده آورتو، طن آلا آلماو) بتە، فقط طاوش آچلمیچه‌غنه یاکه طغلوغنه قالورغه ممکن. آندی چاقده البته طاماقغه دارو ئۆرورگه کیرەك. ئۆرور اوچون بیك واق، بۆرۆ شدره طورغان پراشوق استعمال ایتلە. مثلا:

آچو طاش (квасцы) آق قوپاروص (бѣлый купоросъ)
دو بیلنی کیصلاتا (дубильная кислота) هم شونڭ کبك باشقه نەرسەلر.
بو دارولرنڭ برسن یارطیلاش کراخمال بلەن قاطشدروب نق ایتوب

تویه‌لر؛ آنی آزغنه‌سن بر پیالا طروبا (کوپشه) اوچینه، یا که قاورص‌دن یاصاغان کوپشه اوچینه آلالر. شوشی طروبانی آورونڭ تلی اوستینه قویوب طوتارغه کیره‌ك، آورو طن آلغان چاقده آنڭ طاماغینه بو پراشوق کروب کیره‌ك بیرینه سیبله‌در. اگرده طن آلا طورغان یولغه، طاماققه پراشوق ییته‌رلك سیبلگان بولسه، آورو شوندوق فاطی یوته‌للی باشلار. شول طریقه آورونڭ طاوشی آچلغانچه کونینه ایکی مرتبه‌دن هر کون ئوردرورگه کیره‌ك.

قروپ یا که طاماق باقاسی.

بو آورو ۷ به‌شکه ییتمه‌گان یه‌ش بالالرده بولا، اوزی یوغنچلی توگل. اول آوروغه طن آلورغه بیرمی، بوولدرا. شولایوق بالالرده بولا طورغان تگی طاماق کاتاری‌ده آلارنی بوولدرا طورغان بولا. شونڭ اوچون آنی‌ده قروپ دیب، فقط «یالغان قروپ» دیب آتیلر. بو چن قروپ بله‌ن یالغان قروپ بر برینه بیك اوخشیلر، لکن آلارنڭ بارشلری هم دارولاو طریقلری تورلیچه بولغانقه آلارنی بر برندن یاخشیلاب آیرا بلورگه کیره‌ك. آلار بر برینه شولای اوخشیلر: هر ایکیسنده آورو بار طاوشن یوغالتا، بیك یه‌مسز طاوش بله‌ن یوته‌للی، تونلرده بوولوب کیتکه‌لی: بالا طن آلورغه تلی، فقط قارلقغان، پشلداغان طاوشدن باشقه نه‌رسه چقمی، یوزی کوم‌گوك بولوب کیته، آشکارغه ئولم خوفی کیله. شوندی بوولو یالغان قروپ‌دن بولسه، بالاغه جلی اچملك بیرورگه، بوغازینه جلتا طورغان کامپریس یابارغه، یاکه طوزلی صونی ایسنه‌رگه قوشارغه کیره‌ك، اول چاقده بوواو بته.

چن قروپ بولغان چاقن بو واسطه‌لرغه‌جیتمی، اول‌چاقده طاماقدن بیك نچکه، یاکه قالنچه‌راق یاری قاقروب چغارمی طوروب بوولو طوقتالمی. بعض وقت، اگرده قروب طن‌آلا طورغان نچکه یوللرده‌بولسه،

قافروب چغارلغان نەرسە بوطاقلی بولا، بو یارینی بلو کیرەکلی اش: شونك اوچون بالانی صولی چنایاقغە توکرتورگە ـ قافرتورغە کیرەك، صو اچندە آنی بیك یاخشی کورورگە بولا.

چن قروپ یا کە طاماق باقاسی یشراق کوز کونی یا کە یاز کونی بولا، هم اول یووشلی صالقن هوادن، اوتە ایسە طورغان تونگی یاق جیلندن حاصل بولا. چن قروپنی دوالاو اوچون ایـك ئلك ششوـ پشگونی بترورگە، بوولغان چاقدە تگی یارینی قافرتورغە طرشورغە کیرەك. ششوگە قارشی دوا ایتو اوچون بوغازغە صالقن کامپریس قویارغە، کچکنە بوز کیسەگی یوتارغە، آنناری، طازا بالا بولغاندە بوغازنك ایکی یاغنە بر یا کە ایکی سولوك قابدرورغەدە یاری. بوولغان چاقدە یاری قافرتور اوچون قوصدرا طورغان دارو بیرەلر؛ مونك اوچون بر مثقالنك آلتی‌دن بر اولوشی قدر کوك کوپاروص (мѣдный купоросъ) آلوب شونی ٤ آش قاشغی قاینار صوغە صالوب هر بیش مینوت صاین بالاغە بـر چەی قاشغی اچرورگە کیرەك. نغتوب قوصا باشلاسە آرتق بیرورگەیارامی. اگردە قوصدرا طورغان واسطەلر یاردەم ایتمەسە، یعنی بـالا یارینی قافروب چغارا آلماسە هم بوولو طوقتاماسە، بالانی بر تاقتاغەیاتقروب، تاغاراق (تیگەنە) اوستندە تونارغەدە بوتون آرقـاسی بویندن صالقن صو بلەن قویارغە، آنناری تەنن اشقورغە کیرەك؛ شول چاقدە بالا بیك قاطی یوتەللی باشلی، احتمال یارینی یوتەللەب چغارورده.

ئوتکن شش، یاکە تنفس یوللرندە کاتار.

بو آورو یەش، قارت، الوغ، ضعیف، طازا هر کمدە بولورغەممکن. بو آورونك سببی یووشلی صالقن هم طوزانلی هـوا بولا. آندن باشقە بو آوروـ یعنی تنفس یوللرندەغی شش، اسسی تیر آورووی بولغاندە، قزامق، چەچەك، اسکارلاتینا بولغاندەدە حاصل بولا. بعض وقتنی بو آورو

بیك نق هجوم ایته طورغان بولا، آنی گریپپ = грипъ دیب آتالا. ئوسوب جیتکان الوغ کشیلرده بو آورو ئری تنفس بوطاقلرنده‌غنه بولا، اما بالالرده هم قارتلرده واق تنفس یوللرنده بولا، که اول بیك قورقنچلی، حتی ئولمگه‌ده سبب بولا. اچ کیتوب ئولگان شیکللی، بو آورودن‌ده آوللرده بیك کوب بالالر ئوله. ئری تنفس بوطاقلرنده یاڭا حاصل بولغان شش آوروینڭ علامتلری شولار: بیك قیین‌قوری یوته‌ل، آور طن آلو هم کوکره‌ك سویه‌گی آستنده آورو سیزو؛ بر نیچه کوندن صوڭ یوته‌ل یوشلی بولا باشلی، یعنی یوته‌للگانده ایڭ ئلك صولیراق، صوڭره صاری قویی ئرنلی قاقرق‌ده چغا باشلی. اڭشو یا که اسسیل‌نو برده بولمی دیه‌رلك. اگرده آورو اوزن یاڭادن صووق آلدرودن صاقلاب دارولانسه، اول‌چاقده ایکی آطنادن آورو بته؛ یوقسه اول بیك اوزاققه طارتلوب دواملی ششکه ئه‌یله‌نه.

واق تنفس بوطاقلرنده‌غی آورونڭ علامتلری بر آز باشقه‌چه‌راق: طن آلو بیك آورلاشا، بیك یش یوته‌ل آورونی غایت عذابلی، قاقرق گه‌رچه کوکره‌کده بیك کوب خرلداب بلنوب طورسه‌ده، بیك آز، بیك قیینلق بله‌ن چغا؛ بوتون ته‌نده‌اسسیلك سیزله. اگرده قاقرق برده چقمی باشلاسه، اول کوکره‌کده بیك کوب جییلوب طن آلغانده هوا کرو‌گه مانع بولوب قان صافلانمی باشلی، یوره‌ك هم ئوبکه‌لر بیك یش اشلی باشلیلر؛ بر آزدن آلار آروب طوقتالورغه، آورو بوولوب ئوله‌رگه ممکن. آندی آور چاقده آورو بیك یش، مینوتقه آلتمش مرتبه، صولو آلا باشلی، حالبوکه سلامت چاقده‌کشی مینوتقه ١٨ مرتبه گنه تنفس‌ایته. بوچاقده یوره‌ك مینوتقه ١٦٠ مرتبه صوغا باشلی، حالبوکه سلامت کشی‌ده مینوتقه ٨٠ دن آرتمی. آورونڭ یوزی کوگه‌ره، آیاق قوللری صوونا، آورو بیك نق خرلدی باشلی.

ئری تنفس یوللرنده بولغان ئوتکن آورونی بترو اوچون

باشدەراق ایك برنچی واسطە، اول یوللرغە جبیلغان قاننی ییبەرو بلەن بولا؛ مونك اوچون قول باشی هم بالترلرغە گار چیچنیکلر قویارغە، کوکرەك هم آیاق طابانلارن آراقی، سرکە، طوز قاطشدروب اووارغە، یا کە بر تیگز ئولوش آلوب چوچقە مایی، ناشاطرنی اسپیرت هم اسکیپیدەر بلەن اووارغە کیرەك؛ آیاقغە جلی اویوق، اوستکە جلی کولمەك (фуфайка) کییەرگە، هم تیز چغارا طورغان نەرسەلر: بوزینا چەچکەسی، جوکە چەچکەسی، قورا جیلەگی یا کە عادی چەی اچەرگە کیرەك. قوری هم قاطی جوتەلگە قارشی بر استاکان صوغە بر آش قاشغی قدر کیندر اورلغی، بر مثقال نیشاطر هم مثقالنك ١٢دن بر، یا کە آلتیدن بر ئولوشی قدر белена یافراغی آلوب شولارنی برگە قایناتوب اچرگاندە فائدەلی بولا؛ بو اچملکنی آوروغە هر ساعت صاین بر آش قاشغی قدر اچروب طورورغە کیرەك. یەش بالالرغە белена یافراغن الوغراقلرغە بیرگانگە قاراغاندە ٦ مرتبە آزراق بیرگاندە یارار ایدی یاراون، لکن یاکلش بولوب کیتمەسن اوچون آنی بردە بیرمەگان یاخشی بولور.

واق تنفس یوللرندە ششنی دارولاو طاغن‌دە باشقەچەراق. آورو باشلانغان چاقدە موندەدە یوغاریدەکورسەتلگان سببلرنی ایتەرگەتییش: یعنی کوکرەکنی اووو، گار چیچنیك قویو هم جلمصاراق اچملك بیرو. اما بالا قارلغوب، طن آلووی آورلاشقاچ، آندە ایندی قاقرتا طورغان دارو بیرورگە کیرەك. مونك اوچون یاخشی نەرسە: рвотный корень قایناتوب شونك صوون کونینە ٤ مرتبە آش قاشغی بلەن بیرورگە، یا کە کونینە ٤ مرتبە اوچەر یا کە بیشەر طامچیدن рвотный камень شرابی بیرورگە کیرەك. (بولار ایکسیدە آپتیکالردەغنە صاتولا.)

آندن صوك دارونك تأثیر ایتووینەدە قارارغە کیرەك: اگردە بالا بر ایکی مرتبە قوصسە، اول چاقدە تاغن قارلغوب بوولا باشلاغانغە چیکلی دارو بیرمی طورورغە کیرەك. اگردە بالا قاقرا آلمیچە بوولا باشلاسە،

اول چاقده مثقال‌نك اوندن بر اولوشی قدر صاف мѣдный купоросъ آلوب، شونی ایکی آش قاشغی قدر قایناب سوونغان سوغه سالوب، بالا قوصقانغه چاقلی اون مینوت صاین بر مرتبه بر چه‌ی قاشغی قدر اچورورگه کیره‌ك.

اگرده بالا کوگه‌روب آیاق‌قوللری سوونا باشلاسه، اول چاقده چه‌ی قاشغی بله‌ن نیندی بولسه‌ده بره‌ر تورلی ته‌ملی یا که مخصوص ته‌مله‌رتلگان آراقی بیرورگه، قول، آیاقلرن نیندی بولسه‌ده جلی نه‌رسه بله‌ن یابوب جلتورغه کیره‌ك. قوصدرغاندن صوڭده بالانڭ آوررووی جیکل‌یمه‌سه، یا که قوصدرا طورغان دارو تأثیر ایتمه‌سه، بالاهمانغ خرلداب بوولوب طورسه، اول چاقغ بالانی جلی صو بله‌ن قویوندرغاندن صوڭ صالقن صو بله‌ن یوغاریده ئه‌یتلگانچه آرقاسندن قویوب یوته‌للتورگه کیره‌ك. شوندن صوڭ بالا قوّتلی صولش آلا، قچقرا، یوته‌للی باشلی؛ یوته‌لله‌ب قاقرق چغارا، جیکل طن آلا باشلی، کوگه‌رووی بته. صالقن بله‌ن کیره‌گینه قاراب کوننه بر نیچه مرتبه یوته‌للتورگه‌ده ممکن.

تنفس یوللرنده‌غی دواملی، کوبده‌نگی ششلر.

هر وقت یوته‌لله‌و، کوبه‌ی آزمی قاقروغه قاراب بو آورونی تعیین ایته‌رگه بولا: قاقرق بعض وقت صاری — چرکلی، بعض وقت یومورقا آغی کبك صاف، بعضا ناچار ایسلی بولا. تنفس یوللنده‌غی دواملی شش هر وقت طوزانلی هوا ایسنه‌ودن (کومرچی، طاشچی‌لر کوبره‌ك شونڭ بله‌ن آوری)، یاکه هر وقت سووق آلدرودن، یا که اول باشقه آوروغه ایه‌روب‌ده بولغالی، ئوپکه آوررووی، یوره‌ك، باور آوررووی‌ده شوڭا سبب بولغالی.

بو آورو اگرده ئری تنفس بوطاقلرنده بولسه، اول چاقده قاقرو جیکل بولا، آوروده بوولو دیگان نه‌رسه‌ده بولمی؛ اگرده شش واق

تنفس بوطاقلر ینه‌اوق کوچکان بولسه، اول چاقده قاقرق ئه‌لل نیچه مرتبه یوته‌لل گاننك صوکنده‌غنه، بیك کوچ بله‌ن گنه چغا. آندن باشقه آورو بوولغان شیکللی بولا، بیك آزغنه حرکت‌دن صوك‌ده حالسزله‌نه.

تنفس یوللرنده‌غی دواملی ششنی توزه‌تو، اول ششنك سببلرینه قارشی طورغانده‌غنه ممکن بولا، یوقسه آورونك جفالانوون جیکل‌ینودن باشقه سبب ایتوب بولمی.

اگرده آورو بیك جفالانوب یوته‌لله‌سه، تونل‌ده طنچلق کورمه‌سه، قاقرق بیك آز چقسه، اول چاقده قاقرتو اوچون سببلر ایته‌رگه کیره‌ك. آنك اوچون منه شوشندی قوشمتا یاصارغه کیره‌ك: بر چه‌ی قاشغی قدر انیس اورلغی (Анисовое сѣмя)، مثقالنك اوندن بر اولوشی قدر рвотный корень آلوب شونی بر استاکان قاینار صو بله‌ن پشروب اوستن یابوب یارطی ساعت قدر طوتارغه، آنناری طوندروب سوزوب بر مثقال ناشاطر قوشارغه کیره‌ك؛ شوشی قوشمتا صوونغاچ آوروغه هر ساعت‌ده بر مرتبه بر آش قاشغی قدرسن اچرورگه کیره‌ك. اگرده قاقرق بیك جیکل هم غایتده کوب چغوب، آورو شول سببلی یابغوب کینسه، اول چاقده قاقرق چغوون آزایتورغه طرشورغه کیره‌ك؛ مونك اوچون‌ده بر استاکان قاینار صوغه بر چه‌ی قاشغی آچو طاش یاکه دوبیللی کیصلاتا (дубильная кислота) یاکه اسکیپیده‌ر (скипидаръ) صالوب، شونك پارن کونینه ٤ ر مرتبه ایسنه‌رگه کیره‌ك. اگرده قاقرق یامان ایسلی بولسه، اول چاقده شولایوق قاینار صوغه دگت (деготь) صالوب، یاکه‌قزو تیمر اوستنه‌قویوب شونك بوون (پارن) ایسنه‌رگه‌کیره‌ك.

Воспаленіе легкихъ اوپکه ششو

یوغاریده ئوپکه اچینه تارالغان ایك نچکه طروبالرنك اوچی کچنه قوونچقلر بله‌ن چیکل‌نگانن ئه‌یتکان ایدك. اوپکه‌ده ۋاسپالینیه

بولغانده منه شوشی قووقچقلر آوری، شوشی قووقچقلر ششه. بواوپکه‌ده بولا طورغان ۋاسپالینیه اوچ تورلی بولا: کاتاررالنی، قروپوزنی، زاستاریلی (یعنی دواملی).

کاتاررالنی واسپالینیه تنفس یوللرنده‌غی ششدن حاصل بولا. شونك اوچون هر بر یوته‌لگه دقت ایتوب وقت اوزدرمی دوالارغه کیره‌ك. بو واسپالینیه‌نك علامتلری باری بر واق تنفس یوللرنده‌غی شش آورووی بله‌ن بر توسلی، فقط مونده اول قوّتلیره‌ك گنه بولا. اسسیلك ایرته بله‌ن بیك قوّتلی بولوب کیچکه تابا برآز سورله توشه؛ بوولو هم حالسزلك مونده تنفس یوللرنده‌غی واسپالینیه‌غه قاراغانده‌ده قوّتلیره‌ك بولا. بولارنك علامتلری بر توسلی بولغان شیکللی، دوالانو طریقی‌ده بر برینه بیك اوخشی. واق تنفس یوللرنده‌غی شش‌که قارشی نینندی واسطه‌لر، سببلر کورسه‌تلگان بولسه، بو ئوپکه‌ده‌گی کاتاررالنی واسپالینیه‌غه قارشی‌ده شوشی دوالار استعمال ایتله. مونده ایك زور قورقنچ، تنفس قووقچقلری اچنده قاقرق جییلغاندن هم آنده هوا کره آلماودن بولغانغه‌کوره، بوتون سبب شوشی قاقرق‌نی چغارو، اوپکه‌گه صاف هوا کرتودن عبارت بولورغه تییش. آنناری مونده آوروغه ممکن قدر سوت کوب آشاتوب، آنکا حال کرتورگه طرشورغه کیره‌ك.

ئوپکه‌ده‌گی قروپوزنی واسپالینیه بیك کینه‌ت، سلامت کشیگه هیچ بر سببسز، اوز اوزندن حاصل بولا. بو آورونك باشلانووی بیك قوّتلی هم دواملی اوشو بله‌ن معلوم بولا. اوشوگاندن صوکوق بیك تیز قوّتلی اسسیلك باشلانا، بو اسسیلك حتی ایرته بله‌ن‌ده بیك آز کیمی؛ اسسیلك بله‌ن برگه قوری یوته‌ل حاصل بولا. کوکره‌ك‌ده آورتوده بولغالی. ایکنچی، اوچونچی‌کونده بیك کوچ بله‌ن گنه چغا طورغان، قانلی قاطش، هم جیلم صماغراق قاقرق‌ده کیله باشلی. آننارى قاقرق صافراق هم صیغراق بولا باشلی؛ بیشنچی، ییدنچی، طوغزنچی‌کونلرده قوّتلی تیر حاصل

بولا، اسسیلك بتوب آورو توزه‌له باشلی. جیگلره‌ك بولغانده بو آورو شولای؛ آورراق بولغانده اوزاقغه طارتولوب، بعضا چاخوتکه‌غه‌ده ئه‌یل‌نه.

قروپوزنی ۋاسپالینیه غالبا بـرگنه ئوپکه‌ده بولا؛ ایکی اوپکه‌نك طوتاش بو آورو بله‌ن آورووی سیره‌ك بولا. دوالاو اوچون قایسی ئوپکه‌نك ششکانن بلوضرور؛ مونی اوك یاق یاکه صول یاق کوکره‌کنك آوروونه قاراب بلورگه ممکن؛ آورو غالبا یوتەلل‌گان چاقده قولی بله‌ن آورتقان یاغن طوتا؛ آننارى آورووں جیگل‌یتو هم ایرکن طن آلو اوچون خسته شوشی آورغان یاغینه یاتوچان بولا.

قروپوزنی ۋاسپالینیه‌نی دوالاغان چاقده شوشی قاعده‌لرنی رعایه ایته‌رگه تییش: آورغان یاق ئوپکه‌گه قان توشونی آزایتورغه، اسسیلکنی کیمتورگه هم قاطی یوته‌لدن طنچلاندرورغه کیره‌ك. قان توشونی باصار اوچون بوزلی صوغه مانوب آورتقان یاق کوکره‌ککه چوپره‌ك یابارغه، شونی هر بیش مینوت صاین آلماشدروب طورورغه کیره‌ك. کوب کشیلر مونی اشله‌رگه قورقالر، اول چاقده گار چیچنیك‌لر استعمال ایته‌رگه، آورو یاق کوکره‌کنی اسکیپیده‌ر، آغاچ مایی، ناشاطورنی اسپیرت‌نك اوچیسن بر تیگز ایتوب قاطشدروب شونك بله‌ن اووارغه کیره‌ك. اسسی‌لککه قارشی صالقن صوغه مانوب صولی چوپره‌ك یابارغه، شونی جلنا باشلادیسه، آلماشدروب طورورغه کیره‌ك؛ فقط چوپره‌کنی صو آقماسلق ایتوب صغوب یابارغه کیره‌ك. بوتون ته‌ننی کونینه بر نیچه مرتبه یارطی استاکان آراقی، یارطی استاکان سرکه، بر چمتم طوزنی برگه قوشوب شونك بله‌ن اووارغه کیره‌ك. لـکن اسسیلك اوچون خینین (хининъ) یاکه آنتیفیبرین (антифебринъ) اچه‌رگه بیرورگه کیره‌ك. بولارنك قایسن بواسه‌ده ایرته کیچ یعنی کونینه ایکی مرتبه، بر اچکانده مثقالنك آلتیدن بر اولوش قدرسن بیرورگه کیره‌ك. آوروغه اچه‌ر اوچون بره‌ر یوطمغنه اینوب صالقن صو بیرورگه یاکه آکارغه بر آزموك جیله‌گی (клюква)

صغوب شونی قاطشدروب بیرورگه کیرەك. چەی یا که شونك کبك باشقه اسسی اچملکلرنی بیرورگه یارامی.

قاطـی یوتەلگه قارشی белена یافراغندن، یوغاریده تنفس یوللرندەغی ئوتکن ژاسپالینیەده ئەیتلگانچه ایتوب، قوشمتا یاصاب بیرورگه کیرەك. اگرده بو قوشمتا فائده ایتمەسه، آوروباق کوکره‌کـکه پر یپارکا یاصارغه، یاکه جلتا طورغان قامپریس یابارغه کیرەك. پر یپارکانی تویولگان کیندر اورلغینك اونینك کور پەسندن یاکه پچەن واغندن یاصارغه: بولارنك قایسن بولسەده برسن چوین چولمه‌کده قایناتوب کیرەك چاغنده چوپرەککه صالوب یابارغه کیرەك. جلتا طورغان قامپر یسنی نیچك اشلەرگه ایکانن یوغاریده آش یوللرندەغی آورولرنی سویله‌گانده ئەیتکان ایدك. اگرده قاقرق بیك کیلوب ئوزی بیك قیینلق بلەن، بیك اوزاق یوتەلله‌گاچکنه چقسه، اول چاقده آوروغه ناشاطرهم‌رژوتنی قورین (قۆصدرا طورغان طامر) صوون قوشوب بیرورگه کیرەك.

اگرده آورو بیك حالسزلەنوب ضعیفلەنوب کیتسه، آکارغه بر آز آراقی بیرورگه کیرەك: الوغلرغه کون صاین ٤ آش قاشغی قدر، بالالرغه تەملەرتوب ٤ چەی قاشغی قدر بیرورگه کیرەك.

یاکه بورچاق قدر قامفارا (камфора) آلوب پچاق بلەن بیك واق ایتوب قروب بر ریومقا سودکه قوشوب کونینه اوچ مرتبه اچەرگه بیرگه کیرەك. آورونی ترلگانگه چیکلی سوتکنه آشاتوب طورورغه کیرەك.

اگرده اسسیلك بتوب، کوکرەك آورتمی، آورو تیرلی باشلاسه، لـکن یوتەل همانده دوام ایتوب، آورو همانده ضعیف بولوب طورسه، آورو تمام نوزەلوب بیتمه‌گان بولا، دارودن طوقتالورغه یارامی. موندی وقتده آورو یاقغه اشپانسکی موشکا قوبو فائدەلی بولا. مونك اوچون آپتیکادن تویولگان ئەزر اشپانسکی موشکا آلورغه (آپتیکاده مثقالی 7 تین طورا)، آنناری غومموزنی پلاسطر (гуммозный пластырь)

آلوب، پلاسطرنی یوقاغنه ایتوب چوپره کـکه اوچ قدری بیرگه بو یارغه‌ده لامپا باشنده طوتوب جلتورغه، آنك اوستینه یوقاغنه ایتوب تۆیولـگان اشپانسکی موشکانی سیبه‌رگه، آننداری بو چوپره‌کنی دارولی یاغی بله‌ن آورتقان بیرگه یابوب، اوستندن نغتوب به‌یله‌ب 12 ساعت قدر طوتارغه کیره‌ك؛ شوندن صوك آقرنغنه چوپره‌کنی قوپناروب آلوب قابارغان تیرینی قایچی بله‌ن آقرنغنه کیسوب اچندن صوون آغزورغه؛ شول اورنغه کونینه اوچ مرتبه آلماشدروب 3 ئولوش بالاوزهم 4 ئولوش آغاچ مایندن یاصالغان ماینی سورتورگه کیره‌ك.

Чахотка — چاخوتـکه

چاخوتکه دیب انساننی تیبشلی وقتندن ئلك قبرگه کرته طورغان آوروغه ئه‌یته‌لر. چاخوتکه‌ده غالبا هیچ بر نرسه آورتمی، آندی کشی‌نك عقلی سلامت، آیاق قولی حرکتله‌نه، کشی یاخشی آشاب اچه، فقط اول یوته‌للی، کیبه ـ یابغا، آنی هیچ بر تورلی نرسه آشاتوب‌ده سیمرتوب بولمی. چاخوتکه بزنگچه یوته‌ل آورووی دیگان سوز بولا. انسان هیچ بر کوزگه کورنـگان سببدن باشقه یابغا یابغا، قوری سۆیه‌گی بله‌ن تیرسی‌گنه قالا، آخرده شوشی یابغودن ئولوب‌ده کیته.

چاخوتکه کشی‌نك یاشینه‌قارامی، اول یه‌شده‌ده، قارتده‌ده، اورتاچه یاشلی کشی‌ده‌ده بولا. لـکن کربره‌ك وقتده آناردن 15 دن 30 یاشکه قدر بولغان چاقده ئوله‌لر.

چاخوتکه‌ایکی‌تورلی‌بولا: برسی‌عادی‌تنفس‌بوللرنده‌غی‌ۋاسپالینیه‌دن شوشی آوروننك تنفس یوللرنده ئوپکه‌گه کوچوب نیچه یللر دوام ایتووندن حاصل بولا. بو تورلیسی آننك کوبره‌ك الوغ یه‌شلی کشیلرده بولا. اول اوزی قورقنچلی، یوغنچلی‌ده توگل، آوروننك‌اوزی بله‌ن برگه ترکلك ایتکان کشیلرده آکاردن ضررلانمی.

ایکنچی تورلیسی آننك اوز اوزندن، هیچ بر آورودن باشقه حاصل بولا: بو نسلدن نسلگه، آتا آنادن کوچه‌رگه، یا که اوزی بله‌ن برگه ترکلك ایتکان، بر اورنده یوقلی طورغان چاخوتکه‌لی ایبده‌شندن یوغارغه ممکن.

بو چاخوتکه‌نك برنچی تورلیسی، یعنی ئوپکه آوروویننك کوبده‌نگیسندن حاصل بولغانی طورسنده مونده سویله‌ب طورمیمن. چونکه بابالر بز ئه‌یتکانچه: «تیمرنی قزو چاغنده صوغارغه کیره‌ك»، آورو تنفس یوللرنده ئوپکه‌ده چاقده دوا ایتوب آننك چاخوتکه‌غه ئه‌یله‌نوب کیتووینه یول قویماسقه کیره‌ك ایدی.

چاخوتکه‌نك ایکنچی تورلیسی، بیك یه‌شرن صورتده‌گنه حاصل بولا. آننك نیچك باشلانغانن کشی کورمیده‌قالا، اول فقط آورو اورنلاشوب دوالاودن اوزغاچقنه بلنه. بو یوغنچلی چاخوتکه‌نك قورتی قانغه کرگان بولا، اول قان بله‌ن بوتون ته‌نگه طارالوب یوری. شوننك اوچون‌ده آندن قوتیلو، آنی دوالاو بیك قیین‌بولا. بو چاخوتکه قورتلری اورنلاشقان بیرده کچکنه تویرچکلر حاصل بولا، صوڭندن بو تویرچکلر توشوب، اعضا بوزولوب، صوڭندن اشکه یاراماس بولوب قالا.

مونده حاضر برسؤال کیله: صوڭ بو نه‌رسه‌لر قانغه قایدن کیله، نیچك کروب اورنلاشا؟ ــ موننك چیشمه‌سی، یوغاری‌ده ئه‌یتکانبز چه ایکی: برسی برگه ترکلك ایتکان کشی‌دن، برسی نسلدن کیله.

آتا، یا که آنانك برسی بو آورو بله‌ن آورغان بولسه، آننك اورلغی بالاغه‌ده کوچه. چونکه بالاننك جسمانی ماده‌لری آتا آنادن آلونا. «نسلی نیندی بولسه، بالاسی‌ده شوندی بولا» دیگان سوز بار بیت؛ «آلما آغاچندن یراق توشمی» دیگان سوزده مونده مثالغه کیتررگه یارارلق.

بو کتابنڭ محرری بر اویەزدنی شهردە کورگانن یازا: یاخشی‌غنە بر عائلەدە بیش بالا بولغان. بولارنڭ آناسی چاخوتکەلی بولوب آنالری بیك سلامت بولغان. بو بالالرنڭ بارسی‌دە ۱۲–۱۷ یەشلرگە قدر ئوسوب جیتکانلر؛ شوشی یەشکە جیتکاچ اول بالالر برسی آرتندن برسی چیرلەب چاخوتکە بلەن آوروب ئولە بارغانلر. آخردە برسی‌دە قالمی ئولوب بتکانلر. مونە شونڭ اوچون‌دە چاخوتکەلی، سیفیلیس فلان کبك آوروی بلەن آورغان کشیلرگە ئویلەنمەسکە تییشلی بولا. بو آورولر، بارسی دیوانەلق (сумасшествіе) آورووی کبك اوك آتا آنادن بالاغە کوچوب، آلارنڭ وقتسز ئولملرینە سبب بولالر.

برگە ترکلك ایتکان کشیدن ئلەکدروب چاخوتکە بلەن شول تورلی آورورغە ممکن: بر کچکنە گنە، قارانغی‌راق بولمەدە بر نیچە کشی ترکلك ایتە. آلارنڭ آراسندن برسی چاخوتکەلی بولا؛ اول یوتەللی، قایا طوری کیلسە، شوندە توکورە؛ آنڭ توکورگان نەرسەسی، قاقرغی فلانی، آندن سورتوب آلنمی، اول شوندە کیبوب طوزانغە ئەیلەنەدە هوا بلەن برگە قوشلوب، طن آلغان چاقدە سلامت کشیلرنڭ اچینە، ئوپکەسینە کرە. حالبوکە شوشی توکرك، قاقرق‌دە، آندن حاصل بولغان طوزاندە چاخوتکە اورلغی بیك کوب بولا. اگردە شوشی‌نی صولاغان اچینە ئوپکەسینە آلغان کشی بیك سلامت، قزل یوزلی، قانی کوب کشی بولسە، آنڭ قانلری بو چاخوتکە اورلغن ئوزینە آلوب سکدرە، ئوترە، اول کشی‌گە چاخوتکە بولمی قالا. اگردە ایندی مونی صولاغان کشی ضعیف، قانی آز کشی بولسە، آنڭ قانی بو یوغنچلی اورلقلرنی ئوترە آلمی، آنناری اول قان بلەن بوتون‌تەنگە بوتون اعضاغە طارالا؛ آندە بو آغولی اورلقلر اورنلاشوب طامرلانوب ئوسە، کوبەیە باشلیلر. مونە شونڭ اوچون بو آورو تورلی ییرلردە ظاهر بولا. ئوپکەدە، تاماقدە، می‌دە، باشقە اعضالردە حتی سویەکلردەدە بولا.

حاضر بوچاخوتکەنڭ کورنە طورغان علامتلرن قاریق. چاخوتکە اورلغی اورنلاشوب طامرجەیە باشلاماس بورون آورو هیچ بر ناچارلق سیزنمی. فقط یابق، آق بولوب کورنە، اگردە ایندی اورلقلر اوطروب، طامرلاشا باشلاسە اول چاقدە آورو کیچلردە آزغنە اوشی، قالترانغالی باشلی. یوتەل آورونی بیك ئۈتلەتە، کیچلردە، ایرتە بلەنرەك آورو بیك نق تیرلی باشلی.

شوندن صوڭ تیر آرتقاندن آرتا بـارا، آورو ضعیفلەنگاندن ضعیفلەنوب، کوندن کون قبرگە یاقنلاشا بارا. بوچاقدە آورونڭ کوکرە گینە کچکنە چوکچ بلەن صوغوب قاراغان، طن آلوب طڭلاب قاراغان هر دوکتور «ئەییی، چاخوتکە بولغان ایکان!» دیب ئەیتە آلا. ئلگەری کوکرەکدە هیچ بر تورلی، آورو علامتی بولمی، آنی فقط تیرلەودن، یابغودن، اسسیلەودن هم قاقرغان توکرگن میقراسقوب (زورایتوب کورسەتە طورغان پییالا) آرقلی قاراغاندە، اول توکرکدە بولغان اوزونچە چاخوتکە اورلقلری کوروب کنە بلورگە بولا. بو آورو زورراق شهرلردە بیك طارالغان بولا. هر یلنی بو آورودن ئەللە نیچەمە کشیلر هلاك بولوب طورا. اگردە آورو باشدەرەق دوکتورغە بارورغە بلسە، طاغندە بر حال یا کە تیزرەك اشن طاشلاب صاف هوالی آولغە کیتوب، سلامتلەنو جاین قاراسە بیك یاخشی. لکن بولای سلامتلەنودە بیك سیرەك بولا: شهردە هر بر دوکتور یل صاین ئەللە نیچە کشینی، سلامتلەنو وینە اوزیدە اشانمیچە، آولغە اوزاتوب طورا.

صوڭ نیچك مونڭ اوڭن آلورغە؟ موناردن صاقلانو، سلامت یەشەو اوچون کیرەکلی قاعدەلرنی رعایە ایتکاندە، بیك قیین توگل.

بو آورودن صاقلانو اوچون تییشلی:

١ ــ صاف هوا.

٢ ــ یاخشی آشاو.

۳ — طازا یورطده طورو.
٤ — بونچوغانچه اشل‌مه‌و.

هر بر تله‌گان کشی‌گه مونی ئوته‌و آور توگل. لکن بیت تورلی کشی بار، قایسی کشی بای، قایسی بارلی. گرچه بای کشیلرده بو چاخوتکه آورووی بله‌ن ئوله‌لر، لکن آلار یه اوزلری بو آورودن صاقلانو یوللرن بلمیلر، یاکه بلسه‌لرده، طبیبنك — دوکتورنك کیگه‌شن طوتمیلر. فقیر کشیلر ایسه، آلار بر ناچارغنه یورطده بیك کوب جیبلوب طورودن، ناچار، تیك آچقماسلق غنه آشاب‌ده کوچلرندن طش اش اشله‌و سببلی بوقورقنچ — مدهش آوروغه بیك یش ئوله‌گه‌لر.

بو چاخوتکه آوروینه بیك سیره‌ك ئوله‌گه طورغان کشیلر - اول کشیلری بولا. آنده کشیلر آرتق کوب جیبلوب طورمی، شوڭا کوره هواده صاف بولا. اگرده اول کشیلری یورطلرن طازا طوتوب، سلامتلك اوچون فائده‌سی آز بولغان ئوله‌ن آشلرن‌غنه آشامیچه، یش سوت آشلری کوبره‌ك آشارغه طرشسه‌لر، اول چاقده آلار اوزلرن بومدهش چاخوتکه‌دن تمام، بالکل قوتولغان ایتوب صانارغه حقلری بار.

مونه تنفس یوللرنده بولا طورغان بوتون آورولر، آلاردن صاقلانو، هم آلاردن دوالانو طریقلری شوشی. دیمك تنفس یوللری سلامت بولونی تله‌گان کشیگه شوشی کورسه‌تلگان یوللرنی رعایه قیلورغه تییوش. شوشی واسطه‌لر بله‌ن احتمال کوب آتالر سلامت قالوب، کوب بالالر یتیم‌لکدن قوتلورلر؛ کوب آتالر یه‌ش بالالرینك ئوپکه هم طاماق آورووی بله‌ن آوروب ئولولرندن قوتلورلر.

Воспаленіе грудной плевъ. طاغن مونده

کوکره‌ك یاریسی‌نڭ ششووی طورسنده‌غنه ئه‌یته‌سی بار.

کوکره‌ك یاریسی بوتون ئوپکه هم یوره‌کلرنی، اچ هم اچده بولغان،

معده هم اچه‌گیلردن قاپلاب آیرا. بو هر یاقدن قابرغالرغه کیلوب طوتاشقان بولا. شونك اوچون مونی „قابرغا آستی یاریسی" دیب‌ده ئه‌یتله. بو یارینك آورووی یالغز ئوزینه گنه، یا که ئوپکه ششی بل‌ن برگه بولورغه ممکن. بو آورو باشلانغان چاقده آورو بولغان کشی، یوته‌لله‌گان چاقده، قچقرغانده، حتی طن آلغان چاقده، الحاصل هر بر ئوپکه هم یاری سلکنگان چاقده قابرغا آستینك آورتووی بل‌ن بیك جفالانا. ئوپکه‌لرده قروپوزنی ۋاسپالینیه بولغان چاقده‌ده، بو یاریلرده ششکانگه کوره، شوندییوق آورتو، چه‌نچو بولا. لکن ئوپکه اوزی گنه ششکان چاقده بو تورلی آورتو بولمی. کوکره‌ك یاریسینك ششووی بیك تیز بولا: صالقن ییرده بیك اوزاق یاتلسه، صالقن جیلده اوزاق طورو بل‌ن، اول به‌یره‌ملرنده اچوب ایزلودن بو آورو بیك تیز حاصل بولا. شوشی یاری اوشوب بیك آزغنه، حتی ۱۲ ساعت وقت اوزغاچده اول کشی بیك اوزاق بیك نق اۆشی باشلی؛ اۆشوگاندن صوڭوق اسسیل‌نو باشلانا هم اوك یاق یا که صول یاق قابرغاده بیك قاطی آورو سیزله. یوته‌ل بیك آرتق قاطی بولماسه‌ده، قابرغا یاغندن کوکره‌کنی بیك آورتدرا، شول سببلی آورونی بیك جوده‌ته.

اگرده بو شش وقتنده بتمه‌سه، یا که بو یارینك بیك کوب ئولوشن آلسه، اول چاقده بو شش اوزندن بر تورلی صییقلق چغارا، بو صییقلق (экcудатъ) یه بیك صاف، یه صاریراق، یه قانلیصماق، یه بولماسه ئرنلی صماق بولا. اگرده کوکره‌کده شوندی صاری صو بیك کوب جییلوب کیتسه، (اول بعضا ۲۰ قداق قدر جییلا) آورو بیك قیین طن آلا، آورغان یاق قاباروب چغا، قابرغالر بلنمه‌س بولا، اما کیچ بل‌ن اسسیلك دوام ایته. شوشندی حالده، اگرده دوکتور کیلوب آوروغه آپیراتسیه یاصاماسه (یعنی کوکره‌گن یاروب صوون چغارماسه) اول چاقده آورو ئوله‌رگه ممکن. بو کوکره‌ك قوشی بل‌ن قارن قوشن آیرغان یارینك

ششووینە قارشی استعمال قیلنغان چارەلر باشلاراق باری بر ئوپکەلردەگی قرو پوزنی ڤاسپالینیەدەغی کبك. اچەرگە شوندییوق دارولر بیرلە، شوندییوق صولی چوپرەکنی آورغان یاق کوکرەککە یابلا. اگردە ایندی اچکە صاری صو جییلسە اول چاقدە، دوکتورغە مراجعت ایتوب آپیراتسیە باصاتودن باشقە چارە یوق. بعض وقتنی صییقلق بیك کوب بولمیدە، آندی چاقدە، آپیراتسیەسزدە قوتلورغە ممکن؛ اول چاقدە آورو یاق نابرغاغە اشپانسکی موشکا قویارغە کیرەك، آنناری آورونی ممکن قدر یاخشی آشاتورغە، خصوصا سوت بلەن تربیەلرگە تییش.

قارن هم بول اعضالرینڭ ششووی.

قارن ششووی — بویرەکلرنڭ ششووی — بول قاپچغینڭ کاتاری — بول قاپچغینڭ پارالیچ بولووی، کوزەن جییروی.

قارن یاخود قاصق دیب بوتون اچدە بولغان اعضالرنی (معدە، اچەگیلر، باور، بویرەك وباشقەلر) احاطە قیلوب آلغان یاری — تیری کبك قاتلاوغە ئەیتلە. منە شونڭ اوچوندە بو قاصق آورووی، آزنڭ ششووی بیك خوفلی. بختکە قارشی اول باشقە اعضالرنڭ بارسندندە سیرەك ششە؛ لکن اگردە بو آورو بولا قالسە، غالبا، ئولم بلەن نهایتلەنە. قاصق آوروینڭ سببلری شولار: برەر نەرسەگە قاصقنی بیك نق بەرو، صووق آلدرو هم قاصقنڭ احاطە قیلغان اعضالرینڭ برسی آورو بلەن حاصل بولا. قاصق ششووی قارننڭ بیك نق آورتووی، بیك نق قالطرا- نوب اوشو هم قوصو بلەن باشلانا؛ اوشو — طوکودن صوڭ قوتلی اسسی هم صوصاو باشلانا؛ آورو قوتلەنگاندن قوتلەنە بارا، آوروغە طن آلورغە بیرمی باشلی. اگردە آورو توزەلورگە یوز طوتسە، اول چاقدە آورتودە آزایوب، شوشی حاللر باصلا توشە.

قاصق ششووی کامل دقت بلەن، ایك باشدن طوتونوب دوالانوغە

توقف ایته. ایك ئلك قورصاقغه صالقن نه‌رسه قویارغه کیره‌ك. قوصوغه قارشی آوروغه کچکنه بوز کیسه‌کلری یوطدرورغه کیره‌ك. اگرده صالقنلقغنه قورصاقده‌غی آوروی جیکل‌یتمه‌سه، اول چاقده آورونك حالینه قاراب آورتقان پیرینه‌گنه ۱۰-۲۰ قدر سولوك قابدرورغه کیره‌ك. آنناری کوننه ایکی مرتبه قارنغه باصمیچه‌غنه، کوك مای (сѣрая мазь) سورتورگه‌ده تییش. آوروغه اچه‌ر اوچون بیك صالقن صو بیرورگه، لکن یش ـ یش، بره‌ر یوطوملابقنه اچرورگه کیره‌ك. اچکی‌دارولاردن، آورتونی جیکل‌یتو اوچون، ٤ مثقال مه‌ك باشاغن بر استاکان اسسی صوغه صالوب قایناتوب شونك صوون اچرورگه کیره‌ك؛ بوصونی آوروغه هر ساعت صاین بر آش قاشغی قدر بیرورگه تییش. اگرده صالقنلق هم سولوکلرده یاردم ایتمه‌سه ایندی، آننده، آوروی باصلدرو اوچون، یلتا طورغان کامپریس (согрѣвательн. примочки) حتی پرپیارکالر قویارغه‌ده یاری.

قورصاق کوبوب کیتکانده، بیك قاطی آورتقانده اسکیپیده‌ر скипидаръ ده بیك یاخشی یاردم بیره. آنی شول تورلی استعمال ایته‌رگه: ایك ئلك ایکیگه بوکله‌نگان چوپره‌ك آلوب، آنی جلی صوغه مانوب بیك نق صغارغه‌ده، آنناری اسکیپیده‌ر بله‌ن چلاتوب طاغن صقغاچ قورصاقغه قویارغه کیره‌ك. اسکیپیده‌ر اوچوب بتمه‌سون اوچون، چوپره‌ك اوستندن بالاوزلانغان کاغد بله‌ن یابوب اوستندن صوقنا کبك قالونراق بره‌ر نه‌رسه بله‌ن یابارغه تییش. شوشندی اسکیپیده‌رگه چلاتلغان چوپره‌کنی قورصاقغه قویوب ایك آزی ۲ ساعت، ایك کوبی ٦ ساعت قدر طوتالار. باشده اسکیپیده‌ر بر ساعتکه قدر تیرینی یاندرغان شیکللی بولا، آندن بر تورلی راحت، جلی صمان‌غنه طویولوب طورا، آورتو بتوب، قورصاقنك کوبووی شیکه‌در.

شوشندی‌اوق‌ایتوب گارچیچنی‌اسپیرتدن (горчичнаго спирта)

ده اشله‌رگه بولا. قاصق آورتقانده، بیك قاطی اسسیلك‌که قارشی مثقالنڭ آلتیدن بر اولوشی آورلغنده کونینه بر مرتبه خینین (ХИНИНЪ) بیرورگه کیره‌ك. آوروغه ایڭ صییق صۆلی شولپاسی، اۉیره، سۉت آشاتورغه‌غنه یاری، فقط سۉتنی کونینه ٢ استاکاندن آرتق بیرورگه یارامی. آورووده حالسزلك بولغانده، کونینه ٢ ریومقاغه چیکلی آراقی اچرورگه یاری.

بۉیره‌کلر ششو.

Воспаленіе почекъ.

بو ــ دواملی یاکه تیز اوتشلی بولا. تیز اوتشلی‌سی کینه‌ت کنه حاصل بولاده ایکی اوچ آطنه اچنده بتوب‌ده قالغالی؛ دواملی‌سی بلنمیچه‌گنه آقرن ـ آقرنغنه حاصل بولوب کوب یللرغه‌چه طارتولا طورغان بولا. مونڭ تیز اوتشلی‌سی کوبره‌ك وقتده اسکارلاتینا بولغان چاقده، هم تیریڭ صویلغان چاغنده، لکن بعضا باشقه سببلردن حاصل بولورغه ممکن. مثلا کینه‌ت صالقن آلدرغانده، یعنی بیك تیرله‌گان کویی تیزگنه قاطی صالقنغه چغوب اوشوگانده‌ده بولغالی. شونڭ اوچون تیرله‌گان کویی هیچ‌ده صالقن، یووشلی یبرگه یاتارغه، یاکه صالقن جیلگه طوری کیلورگه یارامی. دواملی بویره‌ك ششی‌ده شوشوق سببلردن وجودکه کیله، آنناری اول کوب ایسرتکچ استعمال ایتودن‌ده بولا.

بویره‌ك ششوی، خصوصا آنڭ دواملی بولغانی بیك جیکل‌گنه بلوب بولمی. کوبره‌ك وقتده تیز اوتشلی شش بولغانده تیری آستنده صولی قابارچقلر (ВОДЯНКА) حاصل بولا، بو قابارو بعضا بیك قوّتلی بولوب کشی‌نڭ بوتون ته‌نی قابارا، کوبه. اول بیگره‌ك یوزده، آیاقده

آچق بلنه. بعض وقتنی بولای نق قابارمی‌ده، اول‌چاقده آورونڭ ایرته بله‌ن یوقودن طورغان چاغنده کوز قاباقلری ششودن‌گنه بلورگه بولا. عموما بول چغووی آزایا، موندی وقتده آنڭ کونینه کوبمی قدر صبیق نه‌رسه اچکانن هم کوبمی تیرله‌گانن حسابقه آلورغه طوری کیله. (جه‌ی کونی هر بر سلامت کشی‌ده قش کونینه قاراغانده آزراق بول ایته؛ بوجه‌ی کونی کشی‌نڭ کوبره‌ك تیرله‌وندن کیله.) شوشی طشقی علامه‌تلردن باشقه بویره‌ك آورتوده بولا، آنناری بویره‌کلری ششوب چیرله‌گان کشینڭ بولنده بیلوق ماده‌سی (бѣлокъ) بولا. لکن باشقه آورولر بله‌ن آورغان چاقده بولده بیلوق بولووی ممکن، شولای بولسه‌ده آنی بلوده ضرر یوق، بولده بیلوق بولماسه، بویره‌ك آوروینڭ یوقلغی آچق معلوم بولا.

بویره‌ك آوروندن دوالانو، آنڭ دواملی یاکه تیز اوتشلی بولووینه قـاراب تورلیچه بولا. اگرده آورو قاطی صووق آلدرودن یاکه اسقارلاتینادن صوڭ کینه‌تکنه باشلانسه، اول چاقده شمشنی بتره طورغان سببلرگه کرشورگه کیره‌ك: یعنی آرقاغه، بویره‌کلر طوریسینه، قابرغالردن توبه‌نره‌ك ۱۰–۱۵ سولوك قابدرورغه، یاکه شوشی یرلرنی (юда) ناصتویکاسی بله‌ن بویارغه، یه بولماسه گارچیچنیکلر قویارغه کیره‌ك؛ آورو شوشی یرلرده آورتونی آچق سیزگانده، شوشی سببلرگه مراجعت ایتله. اگرده آورو وقتنده اسسیلك‌ده بولسه، اول چاقده مثقالنڭ ۱۲دن بر، یاکه ۶دن بر اولوشی قدر خینین (хининъ) بیرورگه کیره‌ك. تیری آستنده‌غی قابارچق کوبنولرگه قارشی ممکن قدر تیزره‌ك تیر چغارورغه طرشورغه کیره‌ك، لکن مونڭ تیر چغارو اوچون اچکه دارولر استعمال ایته‌رگه توگل، بلکه اسسی صوده قویونو، آورونی جلی نه‌رسه‌گه تورو بله‌ن گنه تیرله‌تورگه کیره‌ك. مونڭ اوچون، البته، آورونڭ بوتون گه‌وده‌سی بله‌ن کروب صوغه کوملورلك بولغان زور صاوت (ванна)

کیره‌ك بولا؛ ۋاننانی، ته‌ننی پشرمه‌سلك گنه بولغان، بیك جلی صو بله‌ن طوطرورغه تییش. صوڭره ۋانناغه آورونی. کوتوب یالانغاچ کویی صو اچنه آورونڭ حالینه قاراب چیرك، یه یارطی ساعت قدر طوتارغه، آننان آورونی ۋانادن چغاروب تیرله‌رلك ایتوب یاتاقغه یاتقرورغه کیره‌ك. کوبنو، قابارو بتکانگه قدر کون صاین بره‌ر مرتبه شوشی تورلی ۋاننا دوام ایتدریلور. آوروغه آشارغه سوتکنه بیرلور.

دواملی بویره‌ك ششی حاصل بولغانده، آڭا قارشی‌ده شولایوق ۋاننالر استعمال ایته‌رگه، آننان ۋاننا یاخشی تأثیر ایتمه‌سه، بول قوالی طورغان (мочегонный) سببلرنی‌ده قوللانورغه تییش. بول‌چغارو اوچون باشده‌راق صودا (сода)، کریمارتارتار (кремортартаръ) هم ۋیننی قامین (винный камень) کبك جیگلره‌ك دارولرنی بر استاکان صوغه یارطیشار مثقال صالوب استعمال ایته‌رگه کیره‌ك. اگرده بونه‌رسه‌لر بله‌ن گنه بول چغووی آرتماسه، اول‌چاقده «دیگـگز صوغانی طامرن» (корень морскаго лука) دن ۲ مثقال چاقلی بر استاکان قدر صوغه صالوب قایناتورغه‌ده آوروغه هرساعتده بره‌ر آش قاشغی قدر اچه‌رگه بیرورگه کیره‌ك. مونڭ اورنینه (ягодъ можжевельника) دیگان جیمشنی استعمال ایته‌رگه‌ده یاری. آندن باشقه آوروغه کون صاین ٦ دن ٨ استاکانغه قدر سوت اچرورگه‌ده تییش بولا.

بوَل قاپچغی‌نڭ بوزوُلووی.
Катарръ мочевого пузыря.

بول قاپچغی‌اچنڭ، قورصاقنڭ ایڭ توبه‌ن بیرنده بولا، بول بله‌ن طولغان چاقده آنی طوتوب قاراب بلورگه‌ده بولا. بو بول قاپچغی‌نڭ اچی یاری کبك نچکه گنه تیری بله‌ن قاپلانغان بولا، شوشی یارینڭ ششوون بول قاپچغی‌نڭ کاتاری دیب ئه‌یته‌لر. بو بول قاپچغینڭ کاتاری‌ده

ایکی تورلی: اوزاقغه طارتولا طورغان دواملی یاکه تیز اوتشلی اوتکن بولا. مونڭ اوتکن بولغانی شوشی صورتده حاصل بولا: ایك ئُلك‌اوشونه، آنناری اسسیلەندره، اچنڭ توبەنرەك یېرنده بیك نق کیسوب ئەرنته طورغان آورتو حاصل بولا، بو آورتو بول ایتکان چاقده بیگرەك آرتا. بول ایتو غایتده آورلاشا ـ بول بیك قویی قزلراق توسده بعضا قانلی بولوب طامچیلابقنه چغا.

دواملی بولغانی‌ده شوندی‌اوق علامتلر بلەن پیدا بولا، لـکن اول یومشاغراق ـ آقرنراق بولا؛ اوشو، اسسیلەنو، غالبا، بولمی دیەرلك، بولسەده آلارنق ـ قاطی‌بولمی؛ بول قاپچغندەغی آورتوده‌آزراق، لـکن اوزاقغه صوزلا طورغان بولا؛ بول‌نڭ چغووی‌ده اول حدلی‌طامچیلابوق بولمی، بلـکه صوزلوب آغا؛ بول‌نڭ توسی قویراق آقصل بولا، اگرده بو بول صاوتده اوزاق طورسه، بیگرەك نق قویرا؛ صاوت توبنده‌آقصل صاری لایلا کبك نەرسەلر بولا، بولدن بیك یامان ـ صاصی ایس کیلە.

بول قاپچغینڭ اوتکن صورتده بوزولووی‌نڭ سببی جیگل معلوم بولمی؛ لـکن اول کوبرەك صووق آلدرودن بیگرەك آیاق اڤشودن بولا، بعضا بیك آچی آغولی نەرسەلر اچودن‌ده بولورغه ممکن. (تورلی آراقی، اشپانسکی موشکا، دیگت هم باشقه نەرسەلر ...)

بول قاپچغینڭ آقرن بۆزۆلووی قارتراق یەشلی کشی‌ده حاصل بولا، اول چاقده کشی‌نڭ بوتون اعضالری ضعیفلەنه، بول قاپچغی نق قصلماغانغه کوره بول چغوب بتمیچه قالا؛ یەش چاقده بو آورو بولنی بولوب‌قالدرورغه عادتلەنودن هم ایسرتکچ، آراقی استعمال ایتودن بولا. آندن باشقه بول قاپچغندەغی دواملی کاتار کوب وقتنی مثانه‌گه طاش اوطرودن بولا.

ئوتکن مثانه کاتارن هم آنڭ آورتوون بترو اوچون بول قاپچغی طوریسنده، قورصاقنڭ توبەن یاغینه جلنقی قامپریس حتی پربپارکالر

قویلا؛ بیك قاطی بولغان چاقده ۱۰ — ۱۵ سولوك قایدرالار، اچه‌رگه نڭ یارتی مثقال قدرن بر استاکان قاینار салициловокислый натръ صوغه صالوب، ئرتوب آوروغه هر ساعتده بر آش قاشغی قدر بیرورگه هم کونینه بر یه ایکی استاکان کیندر سوتی (конопляное молоко) بیرورگه کیره‌ك. آشاغان نه‌رسه‌لر ایسکی هم سوتکه بوتالغان بولورغه تییش.

دوامل مثانه کاتارن دوالاو بیك قیین؛ اگرده اول ناچار عادت بوینچه بولنی طوقتاتودن بولغان بولسه، اول عادتنی قویارغه تییش؛ اگرده قالتراتا طورغان آچی دارو یا که آشاملقلردن بولسه، آلارنی استعمال ایتمه‌سکه کیره‌ك. طاش اوطرودن بولسه، آپیرانسیه یاصاتوب (یاردروب) طاشنی آلدرمیچه قوطلوب بولمی. دارولاردن بر استاکان صوغه بر چه‌ی قاشغی قدر صودا (сода) استعمال ایتو، بر استاکان قاینار صوغه بر مثقال آیو ڤیناغرادی یافراغن (листья медвѣжьяго вино-града) صالوب قایناتوب، شونی هر ساعتده بر آش قاشغی قدر اچو فائده‌لی بولا. شولایوق بر استاکان صوغه یارتی مثقال قدر دوبیلنی کیصلاتا (дубильная кислота) صالوب شونی کونینه ایکی آش قاشغی قدر اچه‌رگه‌ده یاری. آزق هم سوت باری بر ئوتکن کاتارده‌غی کبك بولورغه تییش.

بول قاپچغینڭ پارالیچ بولووی (کوزه‌ن جییروی)

Спазмъ и параличъ мочевого пузыря

بول قاپچغنده ایکی نورلی سکر بار. برسی قاپچقنی قصوب اچنده‌گی بولنی صغوب چغارا، برسی بول چغا طورغان یولنی، کشی‌نڭ اوز تله‌وی بوینچه قصوب بولنی طوتوب قالا. بعض وقتنی شوشی بولنی قانالدن قصوب ییبه‌رمی طوتا طورغان سکر — ایت اوز اوزندن طارتلوب — کوزه‌ن جییروب، مثانه‌ده بولنڭ طوقتالوب قالووینه سبب بولا. بول طولی

چاقدە شوشی قصلوب قالو بلەن بول قاپچغندە، یولندە، هم آنڭ تیرە یاغندە بیك قاطی آورتو حاصل بولا، هر وقت کشی بولـگە قصتالا، شوشی حال بر نیچە مینوتدن برەر ساعتکە قدر طارتولا. بول قاپچغینڭ کوزەن جیرووی‌نڭ سببی شوشی: بول قاپچغندە کاتار، طاش بولو، گیمارروی (مقعدە بولا طورغان شش)، عصبی (нервный) روحانی آورولار هم صووق آلدرو.

بول قاپچغینڭ پارالیچ (فالج) بولووندن دارولانو آنی حاصل ایتکان سببلرگە قاراب تورلیچە بولا؛ دیمك پارالیچ بولدرغان سببلرنی بترورگە کیرەك؛ گیمارروی بولغاندە آرتقی مقعد (تیزەك چغا طورغان یر) تیرەسینە ٦ سولوك قابدرورغە کیرەك. نەق پارالیچ ــ کوزەن جیرو بولغان چاقدە جلی‌ۋاننالر یاصارغە، قارن طوریسینەбеленаـ (تیلیبەرەن) هم تون گوزەلی (ночная красавица) یافراقلرندن یارطیلاش راماشقا بلەن قاطشدروب، پرپیارکا قویارغە کیرەك.

بومثانەدەگی فالج، بوتون مثانەنی قصا طورغان سکرلرنڭ حالسزلـگندن حاصل بولا، آنی قصوب بولنی قووالی طورغان سکرلر اشلەمی باشلیلر. شوندن آری قووقغە بول بیك کوب جیلوب صیبشا آلمی، آورتدرا، آورونیقدر طرشسەدە، بیك آزغنە تبول ایتە آلا. اگردە بول چغا طورغان قانالنی قصوب طورا طورغان سکر حالسزلەنوب اشلەمی باشلاسە، اول چاقدە کشی اوزی هیچ سیزمەسدن هر وقت طامچی ــ طامچی بول ایتوب کنە یوری. مثانەنڭ پارالیچ بولووینە سبب شوشی‌لر: قارتلق، تبول ایتەسی کیلوب‌دە طشقە چقمی طییلوب یورو، یاکە بنرمیچە طوقتاب قالو، تیر آورووی هم آرقا جیلـگی‌نڭ بوزولووی. مونی اوّلـگی اوچ سببدن حاصل بولغاندەغنە دارولاب، سلامتلەنورگە بولا، آرقا جیلـگی ضررلانودن حاصل بولغان بولسە، اول چاقدە آنی هیچدە دوالاب بترورگە چارە یوق. قارطلقدن، یاکە بولنی طوتوب طورودن بولغاندە اونڭ

اوزك دقت ایتوب، طشقه چغاسی کیلو بله‌ن طوقتالمی چغارغه تییش. آندن باشقه هر کون ایرته بله‌ن مثانه طورسندن اچنی صالقن صو بله‌ن جوارغه کیره‌ك. بیك قوّتلی پارالیچ بولوب بول طوقتالغاچ‌ده، هیچ اوزاق طورمی دوکتورغه مراجعت ایتوب گو بشه (трубочка) آرقلی تبول ایته‌رگه تییش. یوق ایسه بول قانغه طارالوب آوروب ئوله‌رگه ممکن.

آشاو ترتیبسزلگندن کیلگان آورولر.

Болѣзни, зависящія отъ разстройства питанія.

قان آزلق — قان آقلغی — قوطرلاو — آنگلیه آورووی — تصینغا یا که اسقاریوط (زه‌کله آورووی).

قان آزلق (блѣдная немочь) نیندی بولسه‌ده بره‌ر تورلی آورودن هم اوزاقلی آورودن (тифъ - تیرلو)، اوپکه آوروونده، صوك کشی بیك حالسزله‌نگان آغارغان بولا. بعضا آغارو کوب قان آغودن‌ده بولورغه ممکن. هر حالده آقلق قان آزلغندن حاصل بولا، قان آزلقدن اول صولی، صییق بولا. شول چاقده اگرده کشی‌نك معده‌سی سلامت، اشتهاسی ییرنده بولسه، اول چاقده قان آزلغی اوزاقلامی بتوب کشی‌نك یوزی یاکادن ئلکگی‌چه قزل بولوب کیته لکن بعض وقتده قان‌ده آقمی، آورمی‌ده کشی آپپاق بالاوز شیکللی بولوب حالسزله‌نوب یوری. بوتون تنی آغاروب، ایرنلری قانسز، یوزی صارغلت آق بولا. اشتها، آشاسی کیلو ناچار، کوچسز، کچکنه براش — حرکتدن صوك‌ده آروب بوولغان کبك بولا.

آوروا وزی، باش آورتا، قولاق شاولی، باش ئه‌یله‌نه، بعضا قوری یوته‌له‌ته، یوره‌ك تیبه دیب زارلانا. شولای آورغان بعض کشیلرنك آیاغی شیشه، قابارا.

منه شوشی تورلی آورو «قان آزلق»— دیب آتالا.

بو آورونڭ حقیقتی شول: قانده قان کره‌لری‌نڭ مقداری آزایا. کشی سلامت بولغانده آنڭ ۱۰۰۰ ئولوش قانده ۱۳۰ ئولوشی قدر قان کره‌لری بولا. قان آزلق بولغانده کشی‌نڭ ۱۰۰۰ ئولوش قانده کره‌چکلر ٤٠ ئولوشکه قدر کیمی.

بو قان آزلق کوبره‌ك بالغه بولماغان، ۱٦ یه‌شلرینه جیتمه‌گان قزلرده بولا. بو آوروغه معده ـ اچه‌گی کاتاری، آشی آلماو، ناچار هوالی بیرده طورو، ناچار آزق هم هر تورلی روحانی طنچسزلقلر سبب بولورغه ممکن. لکن موکارغه ایڭ باشی آتا آنادن، نسلدن کیلگان ناچار قان سبب بولا.

قـان آزلقدن دارولانو اوچون عموما نغوتا طورغان نه‌رسه‌لر استعمال ایته‌رگه کیره‌ك؛ آندی آورولرنی آور اش بله‌ن جوده‌تو یارامی، بلکه آلارغه یاخشی اورمان هواسنده طن آلورغه طرشورغه کیره‌ك. آشارغه سوت، یمورقا شیکلی نقلقلی نه‌رسه‌لر بیرورگه کیره‌ك. دارولاردن مڭ یـافراق (тысячалистникъ) ئه‌رم کبك آچی دارولارنی صوغه قایناتوب یا که آراقی صالوب طوتوب اچرورگه کیره‌ك.

بو آوروغه قارشی نیندی بولسه‌ده بوه‌ر تورلی تیمرلی نه‌رسه‌لر (водная лимонное, углекислое желѣзо окись желѣза) همه باشقه تورلیلری فائده‌لی بولا. مونی آوروغه هر کوننی توشکی هم کیچکی آش آلدندن مثقالنڭ ۲۰ دن بر ئولوشی قدر، یا که پچاق اوچی بله‌ن آلو بقنه صوغه صالوب بر یا که ایکی آیغه قدر اچرورگه کیره‌ك. هم تیمر استعمال ایتکان چاقده چه‌ی اچونی طوقتاتورغه تییش. شوشیلای آوروغه حال کروب ایرنی قزارا باشلاغانغه قدر دارولانورغه کیره‌ك بولا.

Бѣлокровіе — قان آقلغی

بو آوروئلککی‌سی بلن ظاهری یاقدن بر برسینه بیك اوخشاسه‌ده، لکن اوزینك حصولی، بارشی یاغندن قاراغانده بولارنك آراسنده زور آیرما بار. اوّلگی صورتده دوالانوب ترلونی هر وقت امید ایته‌رگه یاری، لکن بو قان آقلغی بولغانده عادتده کشی، اوزاقلاب بولسه‌ده باروب ئولمی قالمی. قان آقلغی، اوزینك اسمندن‌ده بیلگلی، قان صیبقلغی اچنده آق قان توگه‌ره‌کلری‌نك کوبه‌یوندن بولا. سلامت کشینك قاننده هر ۳۰۰ قزل قان توگه‌ره‌گینه قارشی برگنه آق قان توگه‌ره‌گی طوری کیله. قان آقلغی بولغانده ایسه، ۳۰۰ قزل قان کره‌سینه قارشی ۵۰ – ۷۵ حتی ۱۰۰ آق قان کره‌سی طوری کیله. قان آقلغی بولغانده قان آزلغنده بولا طورغان علامتلردن باشقه طاغن طالاق هم باور، یاکه قولطق آستی بیزلری قاباروبششه طورغان بولا. قان آقلغی ۳۰ یه‌شدن آلوب ٤۰ یه‌شکه قدر بولغان آراده هر کمده ایرلرده‌ده خاتونلرده‌ده بولورغه ممکن. بو آورو ئه‌لله نیچه یللرغه طارتلوب شول مدتده آورو ضعیفله‌نگاندن ضعیفله‌نه باروب صوکره بورون هم اچه‌گیدن قان آغشی حاصل بولاده، نهایت وفات بولادر. قان آقلغی بولغانده آورونی نغوتا طورغان آزق، هوادن باشقه، تیمرلی برور دارو هم خینین، آنناری دوکتورنك یازووی بوینچه‌غنه آپتیکادن آلورغه ممکن بولغان «آغو طامچیسی» - (мышьяковые капли) استعمال ایته‌رگه تییش بولا.

Золотуха — قوطرلاو

بو آورونك اسمی هر کمگه بیك معلوم بولسه‌ده، آنك نه‌رسه ایکانن بیك آز کشیلرگنه بله. کوب کشیلر ئه‌لله نیندی آورولارنی «زالاطوخا» (اوط قوطری) دیب آتاب، آنك بلن هر بر یه‌شده‌گی

کشی آورورغه ممکن دیب اویلیلر. بیگره‌ك زالاطوخا دیب هر تورلی تیری آورولرن آطیلر.

قوطرلاو اصلده بالالر آوروی. اول بر نیچه آیلق بالالردن باشلاب ١٤ یه‌شکه قدر بولغان آراده کوبره‌ك بولا. شوشی یه‌شدن صوڭ بالاده زالاطوخا علامتی بتوب، یه بوتونله‌ی سلامت حالده بولا، یه کوکره‌ك ـ اوپکه آورووی کبك باشقه آورولر بله‌ن آوری باشلی طورغان بولا.

زالاطوخا ناچار قانلقدن بولغان آورولردن صانالا. اول کوبره‌ك بالا یه‌شنده چاقده ئوزلری زالاطوخا بله‌ن آورغان آتا ـ آنالردن کوچوب کیله. یا که بالانڭ اوزینڭ ناچارتر بیه‌له‌نووندن، ناچار آشاو، یوشلی، دملی بورطده طوروب، ناچار بوزوق هواده یه‌شه‌وندن‌ده بولا.

بو اوط قوطری (золотуха) بیك کوب تورلی صورتده ظاهر بولا، کوبره‌ك ته‌نده هیچ بر آورتو علامتی بولماغان کبك کورنگان بالاده‌ده بو زالاطوخا اثری بولورغه ممکن. زالاطوخالی بالالر، شوکا قاراب، ایکی تورلی نوعگه آیرلالر: بر تورلی‌سی بیك طولی، آق، ششمه‌ن، قورصاغی زور، ایرنی کوکسل قالون بولوب بوزنده قان‌اثری بولمی. شوندن بالالر اچ کیتو بله‌ن، طوماو، یوته‌ل بوولو هم باش موین تیره‌لری تیمره‌وله‌نو ـ قوطرلانو بله‌ن جفالانالر. ایکنچی‌تورلی زالاطوخالی بالالر، بیك ضعیف، نچکه تیریلی، باشاقاری قزل بولوب، آلاری اشتهاسزلق ـ آشیسی کیلمه‌و بله‌ن، بوروندن قان آغو، عموما ضعیفلك بله‌ن مبتلا بولالر. شوشی ذکر قیلنغان علامتلردن باشقه، بو زالاطوخا بله‌ن آورغان بالالرنڭ قایسی تورلی‌سنده بولسه‌ده قالمیچه بولاطورغان عمومی، مهم بر علامتی بولا، ـ اول‌ده ایه‌ك آستنده، موینده، قولطقده، قاصقده بولا طورغان «عقد لنفائیه» ـ صاری صو بیزلرینڭ ششوویدر.

بعضا بو بیزلر (ضعیف ، نچکه بالالرده) طوتوب قاراوغه بیك آزغنه بلنه. بورچاق یا که چیکەوك زورلغنده بولا.

اما ئەلیگی آق، ششمەن بالالرده اول بیك زور، کوگەرچن حتی طاوق یوموورقاسی زورلغنده بولا. قابارغان بیزلر برسی برسی بلەن چاق قوشلوب، بعضسی زور، بعضسی کچکنه بولالر. بولارنڭ قابارووی هیچ‌ده آورتولی بولمی؛ آورتو آلارنڭ قزاروب نقلاب ششوندن‌گنه بولسه بولورغه ممکن. اول بیز ششوب چووانغه ئەیلەنه، آنڭ اچینه ئرن بیك اوزاق جیبلا، طولشقاچ اچن‌ن آق، صییق صولی ئرن آغا، آندی ئرن آغووی، آیلرچه دوام ایتکاننڭ صوڭنده یامان قوطر — язва گه ئەیلەنه؛ بو یازۋانڭ توبی‌ده شولایوق آق بولوب اوزنن ئرن بیك آز چغا.

زالاطوخا بولغاندەغی طوماو یامان صفتلی بولا، چونکه بوروندن آقغان صو بیك آچی، آغولی بولوب، اوستکی ایرنده قزللق؛ یووش تیمرەو حاصل ایته. باشنڭ چەچ اوسکان یېرلرنده، چیگەده قولاق، یانلرنده یووش تیمرەو حاصل بولا. آخرنده مونڭ اوستی کیبوب قوری قابارچق کیبکان قوطر قابغینه ئەیلەنه. بو تیمرەی بیك نق قچتا طورغان بولا، شوڭا کوره آنڭ قابقلری قوبتارلوب آستندن قان چغا. اوط قوطرندن (زالاطوخادن) دارولانو اوچون بوتون تەنگه تأثیر ایته، یعنی یاخشیلاتا طورغان واسطەلرغه مراجعت ایتەرگه کیرەك. قان یاخشیلانو-یاخشی آشاودن‌غنه بولا. شوڭا کوره قوطرلانودن دارولانو اوچون شوندن باشلارغه تییش. آوروغه یالغز بەرەنگی یا که ایکمەك کنه توگل، بلکه تورلی قاطش آش بیرورگه کیرەك. موندی آورولی کشیگه ایکمەکنی بیك آز بیرورگه، بەرەنگی‌نی بوتونلەی آشاتماسقه تییش بولا؛ ایڭ یاخشی فائدەلی طعام - ایت آشی. اگرده اول بولماسه، یوموورقا، سوت کبك نەرسەلر. آورو بالالر هر وقت صاف هواده بولوب،

اوزلرینك کوچی بیتکان قدر قوزغالورغه، اش اشله‌رگه تییش؛ طورغان بیرلری قوری هم یاقتی بولورغه کیره‌ك.

دارولردن ایك فائده‌لیسی «بالق مایی» =(рыбій жиръ)؛ بو بیگره‌ك فقیر عائله‌لرده آشارغه جیتمه‌گان یورطلرده فائده‌لی دارو. بو ماینك طازارتلماغان قزل بولغانن استعمال ایتو یاخشیراق. آنی بالانك یه‌شینه قاراب کۈنینه ایکی مرتبه، توشکی هم کیچکی آش آلدندن بره‌ر چه‌ی قاشغی یه یارطی آش قاشغی یا که بر آش قاشغی قدر بیرورگه کیره‌ك بولا. آنك آرطندن طوزلاب قارا ایکمه‌ك قابارغه یاخشی. لنف بیزلرینك ششووینه قارشی، اول بیزلر قایده بولسه‌ده بولسون، اییودیستی کالی (іодистый калій) دیگان دارونی آپتیکادن آلوب، شونك بله‌ن بر مثقالن بر استاکان قایناغان صوغه صالوب هر کوننی ایکی مرتبه بر چه‌ی قاشغی یا که آش قاشغی بله‌ن اچرورگه‌تییش. کچکنه بالالرغه شیکه‌رلی صوغه قوشوب اشله‌رگه‌ده یاری.

بالانك اچی کیته طورغان بولسه، اییودیستی کالی‌ده، بالق مایی‌ده بیرورگه یارامی. بوروندن آچی صو کیلوگه قارشی. بر استاکان صوغه بر یارم چه‌ی قاشغی قدر بیرتالیتوۋی صول (Бертоллетовая соль) صالوب شونك بله‌ن بوروننی جوارغه کیره‌ك بولا، اچ کیتونی یاخشی آشاو، آچی دارولر استعمال ایتوب، خصوصا قاصقاریللا قابغی (кора каскариллы) بله‌ن دارولاو یاخشی. (بولار باری‌ده، توبه‌نگیلری‌ده، آپتیکا دارولری.) یووش تیمره‌و، قوطرنی بترو اۆچۈن، آنك قاطی قابقلرن یووشله‌توب، شول بیرنی یش یش آق مای‌غه (اشی طورغان) دو بیلنی کیصلانا، آچو طاش کبك بۆرۆشدره طورغان دارولر قوشوب سورتورگه کیره‌ك. مونك اوچون بر مثقال داروغه ٨ مثقال مای قوشوب ایزه‌رگه کیره‌ك.

شولایوق: ١ مثقال окись цинка، ٨ مثقال مای هم ٢ مثقال طازا دگت قوشوب یاصالغان ماز بیك یاخشی فائده بیرگه‌لی...

Англійская болѣзнь.

آنگلییسکی دیگان آورو بالالرده کوبره‌ك بولا. آنك بلەن بر یه‌شدن آلوب ۳ که، ٤ که قدر بولغان بالالر بیك مبتلا بولا. بو آورو سویه‌کلرنك ناچار آزقلانولرندن، آلارنك یومشاروب، غالبا، که‌کره‌یو-بوگلووندن عبارت بر نه‌رسه.

بعض وقت بالا ۲حتی۳ یه‌شینه قدر آیاقغه باصوب یوری آلمی؛ بعضا یۆرسه‌ده بیك ضعیف، کۆچ بلەن‌گنه، یغلا، یغلاغنه یۆری. آیاق سۆیه‌کلری ئوزلرینك یومشاقلقلری سببلی، بوتون گه‌وده‌نی کوته‌ره آلمی، که‌کره‌یه باشلی. شوندیوق بۆگۆلش کوکره‌کده، کوکره‌ك سۆیه‌گنده‌ده بولورغه ممکن: کوکره‌ك سۆیه‌گی قالقوب طشقه تابا چغوب، قۆش توشی شیکللی بولا باشلی. آرقا سۆیه‌گیده شولایوق، یه طشقه یه اچکه طابا بۆگوله، آندی بالالرنك اشتها، آشاسی کیلولری بیك ناچار بولا، خصوصا آلار ایتنی برده یاراتمیلر. آلار غالبا، اۆنلی آزقنی، به‌ره‌نگی، (بعضا طبیعت‌نك اوز تلەوی بلەن) بالچق، قۆم، آقبور کیمره طورغان بولالر. آلارنك قارنی غالبا بیك‌زور، قابارغان، کوبکه‌ن کبك‌بولا، اچلری کیته، طن آلولری آور بولا. آنگلییسکی آورونك ظاهری، عمومی کورنشی شولای بولا: آقلق، زور قورصاقلی بولو، بیك نچکه آیاقلی، تزلرگنه زورراق، باش نوبه‌سنده سۆیه‌ك اوسمه‌گان ضعیف اورون بولا، شونلقدن بالانك لبکه‌سی بر کونه‌رله بر توشه.

آنگلییسکی آورو ناچار بیرده طورودن، ناچار طعاملانودن بولا. قارانغی، یووش اۆی زورراق کشیلرنك سلامتلگی اوچون‌ده ضررلی، اما اول صبی‌لرنك آنگلییسکی آورو بلەن‌چیرله‌وینه یولغنه آچا.ایت، سوت کبك آزقلرنی استعمال ایتمیچه، گل اۆندن یاصالغان آزقلرغنه استعمال ایتو، به‌ره‌نگی کبکلر بالانك طعامله‌نوون بوزا، صاف هوا، یاقتی قویاش توشمه‌گانگه کوره بالاده آنگلییسکی آوورنی آرتدرا. شونك

اوچون بونادن دارولانو اوچوندە بالانی ناچار حالدن چغاروب، یاخشی طورمشقە کوچرە طورغان بر ئوزگەرش یاصارغە کیرەك: بالانی یاقتی هم قوری بولمەگە، یورطقە قویوب، سوت، یومورقا، اگر ممکن بولسە صبیر ایتی، شولار بلەن برگوك ایکمەك، هم یەشلچەلرنیدە قالدرمی استعمال ایتەرگە کیرەك. اگردە ایندی بالاغە یاخشی یورطقە کوچنو ممکن بولمی طورغان بولسە، آکارغە کوننك کوبرەك ئلوشن اورامدە اوتکەرورگە، جەی کونی صبیلرغە قومدە اوطرو تییش بولا. بالانی بورورگە، آیاقغە باصارغە مشقتلەرگە یارامی، اوطروب طورسە یاری. حتی بیك قوتلی آنگلییسکی بالیزن بولغاندە (کوکرەك، آرقا سوبەکلری کەکرەیە) اول چاقدە یاتوبقنە طورورغە تییش بولا.

دارولردن ازۋیزلی صو -- известковая вода بیرورگە، مونی بر استاکان سوتکە بر قالاق صالوب کونینە اوچ - ایکی مرتبە بیرگاندە یاخشی بولا. طشدن طوزلی ۋاننا یاخشی بولا: بوۋاننا بوزون (бузунъ) طوزندن، یاکە، یاخشیراغی، دیڭگز طوزندن یاصارغە کیرەك بولا.

بوزوننی بر چیلەك صوغە بر قاداق مقداری، دیڭگز طوزون یارطی قاداق صالورغە کیرەك. بو ۋاننانی هر آطنەغە ٢ مرتبەدن بارسی ٢٠ - ٣٠ ۋاننا یاصارغە، واننا اوچون صو جلمصاغنە بولورغە تییش.

زەڭلە آوررووی.

Цынга, или скорбутъ.

بو آوروده قان بوزلودن بولا. آورونڭ تەنی آق، یوزی ییر توسلی کوگلجم بولا. اورطلر بیك نق ششوب تشنی قابلاب آلا یازالر؛ قابارغان هم کوپشەکلەنگان تش اورطلرندە قزغلت نقطەلر کورنە؛ اورطلرغە بارماق باصسەڭ بیك آورتا، هم قان جیلوغە سبب بولا. تەننڭ تورلی ییرندە، غالبا آیاقلردە، تیری آستندە قان

جیبلولر بولوب، قارا قزل طامچی بولوب کورنه‌لر. بوطامچی‌لر، به‌رلودن حاصل بولغان کوگه‌رش کبك، اوزلربنڭ توسلرن اوزگه‌رته‌لر، ئلك کوگه‌ره، آننارى یه‌شل توسکه، صوڭدن صارى توسکه کره. شوندى‌اوق قان جیباشى‌اچکى اعضالرده‌ده بولورغه ممکن. بو آوروغه سبب شوشى: ناچار حالده یه‌شه‌و، ابك باشى ناچار طعام، بو طغز ناچار هوالى بولمه‌گه بیك کوب جیبلوب طورو، (مثلاحبس خانه، دیڭ گزده پراخود کایوتالرندغى کبك)، بووش هم صالقون هوا، بوزوق هم‌چرك آزق هم صولر استعمال ایتو. زه‌ڭله آورووى بعضا، چاخوتقا. تیف، چه‌چه‌ك، اسکارلاتینا کبك آورولر بله‌ن آورغانده‌ده بولورغه ممکن.

زه‌ڭله آورووینه نه‌رسه سبب بولغانن آڭلاغاچ ایندى بزگه آناردن صاقلانا باورگه‌ده بولا. اگرده ایندى آلدن صاقلانو طورى کیلمى قالسه اول چاقده دارولانوغه مراجعت ایتله. بونى دارولاغانده کیصلاتالر، بیگره‌ك ئوسملك - ئوله‌ن کیصلاتالرى (آچى صولر) فائده‌لى. عادى سببلردن قواص، آچى که‌بسته، طورما، آچیراق آلما، ییمش، لیمون کبك هر بر نه‌رسه فائده‌لى. آوز چایقاو اوچون، طورما، یاکه کره‌ن صووى، هم ایمه‌ن قابغى صووى (قاینا تلغانى) استعمال ایتله. تش اورطلرنده بولغان شش‌لرنى آقرنغنه کوك کوپاروص (синій купоросъ) کیسه‌گى بله‌ن سورترگه کیره‌ك. تیرى آستینه قان جیبلوغه قارشى ته‌ننى کامفارنى اسپیرت (камфорный спиртъ) بله‌ن اشقورغه کیره‌ك.

بوون آورتو - ریۋماتیزم.

بو آورو، قول‌آیاق بوونلرنده بولغان شیکللى، ته‌ننڭ یومشاق یرلرنه- ایتنده‌ده بولا. یومشاق یرلرده بولغانى ایت آورتووى (мишенн. ревматизмъ) دیب، بوونلرده بولغانى (суставн. ревматизмъ) دیب آتالا. آندن باشقه، ریۋماتیزم بله‌ن برگه اسیلك‌ده بولسه، اول «اوتکن ریۋماتیزم»، اگر اسسى بولماسه، «دواملى ریۋماتیزم» بولا.

مونی بلو، تورلیسنه تورلی دارو، تورلی سبب ایته‌رگه تییش بولغانغه بیك فائده‌لی، کیره‌کلی اش.

اوتکن ریۋماتیزم بولغانده، ته‌ننك آورتقان ییرن حرکتله‌ندرو بیك قیین بولا، آورتو نغایا؛ اما دواملی ریۋماتیزمده تله‌سه بوونده، تله‌سه ایتده بولسون، حرکت ایتو بله‌ن آنك آورتووی آزایوب بتوب کیته. ایتده بولغان ریۋماتیزمنك اوتکن بولووی بیك سیره‌ك، یعنی ایت آورغانده اسیلك هم توزه آلماسلق آورتو بولغانی سیره‌ك اوچری. ایتده عموما توزه‌رلك درجه‌ده‌گنه آورتولی، دواملی ریۋماتیزمغنه بولا. یومشاق ته‌نده بولا طورغان باشقه تورلی آورولرنی ریۋماتیزمدن آیرو اوچون، شونی اونوتماسقه کیره‌ك، که ریۋماتیزمده آورتو حرکت ایتو، قوزغالو، یوزو بله‌ن آرتا. اما باشقه بره‌ر تورلی آورو بولغانده هیچ بر حرکتسز وك آورو تیك-طنچ طورغانده ته‌ننك یومشاق ییری-ایتی آورتوب طورا. بوون ریۋماتیزماسن بلو، ایت‌ده بولغانن بلوگه قاراغانده جیکلره‌ك: موندی بولغانده آورتو بر یه بر نیچه بوونده بولاده هر وقت بر بووندن ایکنچیسنه کوچوب یوری. کوزگه کورنورلك شش بیك اوتکن بوون ریۋماتیزماسنده‌غنه بولا؛ قزللق مونده بوتونله‌ی بولمی دیه‌رلك.

ریوماتیزم بله‌ن مبتلا بولونك‌ده هر تورلیسی طعام اوزگه‌رودن، صووق آلدرودن، بیگره‌ك یووش صالقنلق‌دن بولا. بو یووش صالقناق، جیل بولسه‌ده، صو بولسه‌ده، یا کفر حالنده بولسه‌ده باری بر شوکا سبب بولا؛ کشی نی حدلی نق تیرله‌ب جلنسه، شول قدر تیز اول صووق آلدرا، ریوماتیزم ئله‌کدره. شونك اوچون‌ده صالقن چاقلرده جلنوب تیرله‌ودن بیك صاقلانورغه، ایندی تیرله‌نلگان ایکان، یووش صالقنغه چقماسقه طرشورغه تییش بولا.

ریوماتیزمدن دارولانو، آنك توسینه قاراب تورلیچه بولا: اوتکن

ریوماتیزم بولغانده، یعنی نیندی بولسه‌ده برەر بووننده بیك قاطی آورتو هم ششو، آنناری بوتون تەن اسسیلەنو بولغانده، ممکن قدر تیزرەك اسسیلکنی ییبەرورگه هم آورتونی بترورگه‌طرشورغه کیرەك. اسسیلکنی آزایتو اوچون خینین (хининъ) بیرورگه کیرەك، خینیننی کونینه بر یه ایکی مرتبه هر اچکانده مثقالنڭ آلتی‌دن بر ئلوش قدرن بیررگه کیرەك.

آورتوغه قارشی، آورتقان بوونني ایبودا ناصتویکه‌سی (настойка іода) بلەن بویارغه، هم جلتا طورغان کامپریس (согрѣвательн. примочка) یابارغه کیرەك.

بو کونلرده کوبرەك اوتکن بوون ریوماتیزماسینه قارشی салици-ловый натръ یا که طاغی‌ده قوّتلیرەك دارو салициловая кислота. استعمال ایته‌لر. صالیتسیلاۋی ناطرنی هر اچوده بر ریومکه صوغه چیرك مثقال قدرن صالوب کونینه ایکی یه اوچ مرتبه اچرورگه، صالیتسیلاۋی کیصلاتاغه هر اچوگه مثقالنڭ آلتیدن بر ئلوشی قدرن‌گنه استعمال ایته‌رگه، شولایوق آنی‌ده بر ریومکه صوغه صالوب، کونینه ایکی ـ اوچ مرتبه اچەرگه کیرەك. بو دارولرنی اچکاچ آورو بیك نق تیرلی، بوونلرده آورتو آزایا باشلی. بو دارولرنی بوونلرده‌غی شش هـم آورتـو بتکانگه قدر استعمال ایته‌رگه تییش بولا. بوونلرده‌غی ششکان - جیلسنگان یيرنی اوچا طورغان مای - летучая мазь بلەن سورتو فائده‌لی. بو مازنی ١) آغاچ مایی (деревянное масло) ٢) ناشاطرنی اسپیرت، ٣) اسکیپیدار هم ٤) کامفارنی اسپیرتنی هر برسن بر تیگزدن قوشوب اشلەنه. بو مایني بوونلرده‌غی آورتو بته توشکاچرەك سورتکان یاخشی. اوتکن بوون ریوماتیزماسی بولغانده آوروغه آچی نەرسه‌لر بیرو هیچ یارامی. بالعکس آکارغه بر استاکان صوغه یارطی چەی قاشغی (صودا) صالوب اچرورگه کیرەك.

ایتده بولا طورغان اوتکن ریۋماتیزم‌ده، اوتکن بووننده طوتولغان

دارولرنی استعمال ایته‌رگه کیره‌ك، فقط آنڭ اوستنه طاغن بر نیچه سببلرگه مراجعت ایته‌رگه احتیاج توشه، شول جمله‌دن موڭا قارشی лютикъ یا که борзецъ طامرندن یاصالغان винный настой استعمال ایتو بیك فائده‌لی. لکن بو دارولرنی یاصاو هم استعمال ایتو فقط دوکتور کیڭه‌شی بله‌ن گنه بولورغه تییش. بو دارونی آوروغه کونینه اوچ مرتبه هر اچوده ۱۰ — طامچی طامزوب اچرورگه کیره‌ك بولا. اگرده بر ایکی کوندن صوڭ آورونڭ اچی کیته باشلاسه، اول چاقده بو دارونی استعمال ایتمه‌سکه کیره‌ك. اگرده اوتکن ریۋماتیزمنڭ علامتلری (اسسیلك، آورتو) بتوب بوونلرده‌غی شش کنه قالغان بولسه، هم آڭارغه باصقانده آورتا طورغان بولسه، اول چاقده اول جیلسنگان یبرنی ایبودا ناصتویکاسی بله‌ن مایلاو دوام ایته‌رگه، هم آوروغه اچه‌ر اوچون، کونینه ایکی یه اوچ مرتبه آش قاشغی بله‌ن (بر استاکان قایناغان صوغه بر مثقال قدر ایبودیستی کالی (іодистый калій) صالوب اشله‌نگان صونی اچرورگه کیره‌ك بولا.

وقتنده‌دوا ایتلمه‌گان اوتکن ریۋماتیزمدن قالغان دواملی ریۋماتیزمنی بوونده هم ایتده بولغانن، اوتکن ریۋماتیزمغه قاراغانده‌ده اجتهاد بله‌ن‌ره‌ك دارولارغه احتیاج توشه. موڭارغه قارشی بیك کوب ماز، اسپیرت شکللی طشقی واسطه‌لر استعمال ایته‌لر؛ گرچه بولار آورونی بوتونله‌ی بتره آلمی، فقط وقتلیغنه تأثیر ایتوب طورالر. ایڭ فائده‌لیسی ئه‌لیگی اوچا طورغان مای (летучая мазь) غه تۆرۆك بۆرۆچندن یاصالغان ناستویکا (настойка изъ турецкаго перца) قوشوب، شونی سورتو. بووندەغی دواملی - کوبده‌نگی ریۋماتیزمغه قارشی، باشقه دارولر برده تأثیر ایتمه‌گانده، آورتقان یبرگه اشپانسکی موشکا (шпанскія мушки) قویارغه‌ده یاری. ایڭ امیدلی فائده‌لی دارو، یلغه‌لرده دیڭگزلرده صوکرو، اسسی-پارلی ۋانناارغه کروب اوطرودر. هر ۋانناغه اوچ

قاداقدن ٥ قاداقغه قدر عادی طوز، یا که دیگیز طوزی صالوب، اسسی ۋانناغه کرو بیگره‌ك فائده‌لی. پارلی، اسسی ۋاننالر اورنینه بزنك ئل‌وکه‌لی، پارلی مونچه‌لرده یاری، اول شونك اورنینه طورا آلا. شولایوق یه‌ش چرشی بۆرپاری یا که کچکنه بوطاقلری صالوب یاصالغان اسسی ۋاننالرده فائده‌لی. لکن هر حالده، بر ١٠ - ١٥ ۋانناغه کرگاچ صوکدن دیگیزده، ممکن بولماسه ایندی یلغه‌ده صو کرورگه تیش بولا. لکن اسسی ۋاننالردن صوك کینه‌ت صالقن صوغه کرو یارامی، ۋاننالرنی آقرن آقرنغنه صووتا باروب، ایك آخردن صالقن ۋاننا صوکنده‌غنه صوغه کرورگه کیره‌ك بولا. یاغه‌ده ایرته‌بلن ساعت ٦لارده، صوده ١٠ مینوتدن آرتق طورمیچه، هر کون طوتاشدن، قالدرمیچه قوینورغه تیش. صوغه‌قوری ته‌ن بلن تیرله‌میچه کرورگه، صو کرونی یلغه طوکا باشلاغانغه قدر دوام ایندرورگه تیش بولا.

شوشی طریقه دارولانغانده ایك نقلی، صووق آلدرودن بولغان ریۋماتیزمنی‌ده بترورگه بولا. آولرده شوشی کورسه‌تلگان یوللردن باشقه تورلی دارولانو ضرردن باشقه هیچ نه‌رسه حاصل ایتمی.

اگرده ایندی مونچه، ۋاننا، صوقوینو کبك واسطه‌لر بلن دوالانو ممکن بولماسه، اول چاقده آورتقان یيرنی قول بلن قیناو، بیك اوزاق اشقو بلن‌ده فائده‌لانورغه ممکن. بولارنی قایسن بولسه‌ده برسن هر کوننی یارطیشار ساعت قدر بر ایکی آی بوینه قدر اشله‌رگه کیره‌ك، قیناغانده اوچنك قربیی بلن، اشقوغانده اوچ توبی بلن، نیندی بولسه‌ده بر تورلی مای سورتوب، اشقورغه کیره‌ك.

VII.

باش میینده بولغان آورولر، کوُزه‌ن جییرو.

می یاریسینڭ ششووی -- می‌گه قان توشو -- یه‌ش بالا آورووی -- هوش کیتو آورووی -- هیسته‌ریك.

بوتون باش آورولردن مونده بزنڭ اوچون مهم بولغانلرندن می‌نی قابلاغان یارینڭ ششوون هم می‌نڭ اوزینه قان توشو آورووںغنه کورسه‌توب اوته‌مز.

باش میینڭ یاریسی.

باشنڭ جراحتله‌نووی یاکه باشنڭ یاکُلش به‌رلووی نیتووی کوب وقت می‌نڭ یاریسی ششوگه سبب بولا. شونڭ اوچون‌ده باش جراحتله‌نو، به‌رلوکبك حاللرگه بیك اهمیت بیرورگه، وقتنده تیزگنه تییشلی تدبیرلرگه کرشورگه تییش بولا. صاگغراولانغان، یاکه قایسی قولاغندن بولسه‌ده برسندن صاری صو آغا طورغان کشیلرنڭ‌ده شولایوق می‌لرینڭ یاریسی ششووی ممکن. تیف، چه‌چه‌ك، قزامق، اسکارلاتینا کبك هر بر یوغنچلی آورولر بولغانده، هم اوپکه‌ده ژاسپالینیه بولغانده، خصوصا рожа (سرخباد) بولغانده، می یاریسی‌ده برگه‌له‌ب ششه‌رگه ممکن بولا. می جاریسی‌نڭ ششووی نیندی سبب‌دن بولغان بولسه‌ده، آنڭ علامتلری، آورونڭ باریسنده‌ده بر توسلی بولا. کوب وقتده بو آورونی باشده قاراماو سببلی، صوگندن یامان، دارولاب بتره آلماسلق آوروغه ئه‌یله‌نه.

بو آورونڭ باشده‌غی علامتلری شولار: آورو هیچ نه‌رسه‌دن رضا بولمی، طبیعتی بیك تیز ئوزگه‌روچه‌ن، اضطرابلی حالده بولا، طنچسز یوقلی، آزغنه باش آورتووی بله‌ن زارلانا؛ شولای بعض وقتده بر نیچه کونلرگه قدر دوام ایته؛ آندن صوڭ بر یولی، کینه‌تکنه، قوّتلی طوگو، اوُشو قالطش اسسیلك حاصل بولا. قوصدرا باشلی، آورونڭ باشی بیك

نق آورنا، یوقو غایتده طنچسز بولا، بعضا صاتاشدراده؛ بیتلر، هم قول بارماقلری طارتوشا؛ بعض وقت کوزه‌ن جیبرولر غایت قوّتلی بولا. آورو بیك حساس بولوب کیته: آزغنه یاقتی‌غه، شاولاوغه، سویله‌شوگه توزه آلمی، بولارغه اول بیك قاطی قالترانوب طارتولا، قچقرا باشلی. مونه شوشی کورسه‌تلگان علامتلر، حاللر باری‌ده آورونك برنچی یارطیسن‌غنه حاصل ایته‌لر، مونه شوشی وقتده آندن دوالانو، آندن قوطلو اوچون واسطه‌لرغه مراجعت ایتو تییش بولا.

آورونك ایکنچی یارطیسنده خسته‌نك حالی تمام ناچارلانا، کوزه‌ن جیبرولر پارالیچ (فالج) غه ئه‌یله‌نه: آورو یه کورمی باشلی، یه ایشتمی باشلی، یه قولی، آیاغی حرکتدن قالا؛ اول چاقده‌آورو هیچ بر طاوش، یاقتی فلاندن اضطرابقه کیلمی، اول یش هم آور صولو آلوب، قوز- غالمی یاتا باشلی.

آورونك چغووی آنك قوّتندن، یعنی باشنك کوبمی قدر ییرنده‌گی یاریسی ششووینه، هم دوالانورغه طرشوغه قاراب تورلیچه بولا. آورونك برنچی یارطیسنده ئولم خوفی هیچ‌ده یوق، اول ایکنچی بولمنده‌گنه بواورغه ممکن. سلامتله‌نو غالبا برنچی یارطیسنده‌غنه بولا، لکن سیره‌کله‌ب بولسه‌ده ایکنچی یارطیسندن صوڭ‌ده ترلورگه ممکن. اگرده ایندی پارالیچ حاصل بولغان بولسه، اول بیك تیزگنه توزه‌لمی، اول بیك آقرنلاب‌قنه بتسه، بته آلا.

می یاریسینك ششووندن دارولانوب قوطلو باشده‌راق برنچی یارطیسینده‌غنه بولا، صوڭغی بولمده غالبا قایغی بله‌ن اش چیکله‌نورگه ممکن؛ شونك اوچون‌ده تیز ره‌ك دوالانورغه طرشورغه کیره‌ك؛ بو آورونی علامتندن قاراب آچق بلمه‌گانده، می‌گه قان توشو بله‌ن ایکه‌ون آیروب آکلی آلماغانده‌ده، باری‌بر دوالانوب یا کلشوده ضرر یوق، یوقسه دوالانمی بتووِن کوتوب ضرر ایتو ممکن. باش میینك یاریسی

ششکانده طشدن استعمال ایتو اوچون ایڭ فائده‌لیسی، صالقنلق اوّل‌ده صو حالنده‌گنه توگل بوز حالنده بولورغه تییش. مونڭ اوچون ریزینکه قووق آلورغه، اگرده اول بولماسه، ایتچی، صوغه‌چی‌دن اوگز قووغی بولسه‌ده آلورغه کیره‌ك. صالقن قووق هر وقت آورونڭ باشنده طورورغه تییش، آنی فقط بیش مینوت قدرگنه آلوب طورورغه یاری؛ لکن مونده‌ده آورونڭ باشنده‌غی اسسیلك، هم آنڭ صاتاشوب صاتاشماوینه قارارغه کیره‌ك. اگرده بوزلی قووق آورونڭ باشنده بیك اوزاق طوروب، باشنده‌غی اسسیلك کیموه‌سه، آورو صاتاشسه، اول چاقده، الوغراق کشیلرگه، ایکی قولاق آرطینه بیشه‌ر سولوك قابدرورغه هم اچه‌ر اوچون مثقالنڭ ۱۲دن بر اولوشی قدر «ته‌ملی تری کوموش» (каломель) بیرورگه کیره‌ك. اسسیلکنی بترور اوچون یه‌خینین یه بولماسه باشقا دارو ــ آنتیپیرین (Анти-пиринъ) بیرورگه؛ قایسن بولسه‌ده بولارنڭ برسن بر اچوگه مثقالنڭ آلتی‌دن بر ($\frac{1}{6}$) اولوشن بیرورگه تییش. اگرده باش اسسی بولوب آیاقلر صووق بولسه، آیاقلرغه اسسی صولی شیشه (бутылка) لر یا که قزدرلغان کیرپچ قویارغه کیره‌ك بولا. آورونی طنچ، طاوش ــ طن بولماغان اورنده طوتارغه، آشارغه اچه‌ر اوچون قوری صو، آشار اوچون فقط سوت کنه بیرورگه تییش بولا.

اگرده ایندی سبب ایتوگه قارامیچه آورو ایکنچی بولمگه چقسه، خسته‌نڭ حالی ضعیفلنسه، اول چاقده آشارغه آورو بلن کوره‌شو اوچون کوچ ــ قوت بیره طورغان، حال کرته طورغان دارولر استعمال ایته‌رگه کیره‌ك بولا. کوچ، حال کرتو اوچون آورونڭ جیلکه هم آرقالرینه صالقن صو قویارغه، اچه‌ر اوچون مثقالنڭ اون ایکی‌دن بر اولوشی قدر کامفارا پاراشوگی (порошокъ изъ камфоры) بیرورگه کیره‌ك، شولایوق آرنیك چه‌چکه‌سندن یاصالغان اسپیرتاوای ناصتویکا بیرورگه،

یا که ۋالیریان طامرندن ایفیرنی ناصتویکا اچرورگه کیره‌ك. بولارنڭ قایسن بولسه‌ده بر اچوگه ۱۰ — ۱۵ طامچی طامزوب بیره‌لر. یا که قیمتلی‌ره‌ك لیکن قوتلی ناصتویکا موسقوسا (настойка мускуса) دیگان دارو بیره‌لر. اگرده ایندی، آورو باصلوب بعض اعضالرده پارالیچ فلان (صاکغراولق کبیلر) گنه قالغان بولسه، اول چاقده جیلـکه‌گه اشپانسکی موشکا قویارغه، باشنی کونینه بر مرتبه جلیراق صو بله‌ن جوارغه، هم بر استاکان صوغه بر مثقال قدر «اییودیستی کالی» (іодистый калій) صالوب شونی کونینه اوچ مرتبه بره‌ر آش قاشغی بله‌ن اچرورگه کیره‌ك.

می‌گه قان توشو (می صوغلو).

باش‌ده می آراسنده بولغان نچکه قان طامرلری بعض بر سببلر بله‌ن یارلوب، یرطلوب کیته‌لرده، آلاردن چققان قان می‌نی ضررلاندرا، شوندن اول کشی‌نڭ هوشی کیته، قایسی بر اعضالری (مثلا قولی، آیاغی، تلی...) حرکتله‌نمه‌س بولا. شوشندی قان قویلو عادتده «صوغلو — удар» دیب آتالا.

می‌گه قان توشونڭ سببلری بیك کوب. شولای بولسه‌ده بولارنڭ هر برسی قان طامرلرینڭ آرتق نق طولشووندن، می‌ده‌گی صاوتلرنڭ آنی صیدرا آلماوندن کیله. بیك طولی، سیمز هم قارط کشیلر غالبا بو آورو‌غه دوچار بولالر. اگرده ایندی شوندی کشیلر ناچلر طورسه‌لر: کوب آشاو، کوب آراقی اچو، آز اشلو، تونله یوقلامی اوزدرو کبك حاللرده بولسه‌لر، آلار مونڭ برابرینه می صوغلو، می‌گه قان توشونی کوتوب گنه طورورغه تییشلی. می صوغلوغه اوکغایلی کشیلر طولی ته‌نلی، قزل بیتلی، قسقا مویڼلی، کوب وقت اچ قاطو (запоръ) یش یش باش آورتو، باش ئه‌یله‌نوب کیتو کبك آورولرغه مبتلا بولالر. آندی کشیلرگه ایسرتکچ اچودن، آرتق کوب طوقلقلی نه‌رسه‌لر آشاودن صاقلانورغه تییش بولا.

می‌گه قان توشونك علامتلری، قاننك کوبلگینه، باش‌نك قای اورنده بولووینه قاراب، تورلیچه بولا. ایك قاطی می صوغلو، کشی‌بیك سلامت، اش اشله‌ب اوطورغان چاقده، کولته شیکاللی یغلوب توشوب هوش کیتو صورتنده بولا، شول چاقده کشی بیك آور طن آلا، بوتونله‌ی حرکتدن قالا، غرلدی، حتی ئولوب‌ده کیته. مونك ایکنچی تورلیره‌گی‌ده شولایوق کینه‌ت حاصل بولا، هوشی کیته، لکن بعض اعضاسی‌غنه حرکتدن قالا، (مثلا قولی، آیاغی، یوزی)؛ آندی آورونك بر نیچه ساعتدن هوشی کیلسه‌ده، پارالیچ بر نیچه آطنه‌لرغه قدر صوزولا.

پارالیچ بولو شول تورلی بولا: آورو بر یاق قولن یا که آیاغن قوزغاتا، کوته‌ره آلمی. آغزینك بر یاغی قابارغان شیکللی بولوب، تلی بر یاقغه طارتلوب طورغان کبك بولوب طورا، آورو شول سببلی ایسروك کشی کبك بوطابقنه سویله‌شه آلا. طاغن هوش کیتو بولمیچه، بعض اعضانك حرکتن قالووی باش آورتو بله‌ن گنه بلنه طورغان «می صوغلو» لرده بولا. آندی بولغانده آورو تیز بته، هر وقت آندی‌غنه آورودن توزه‌له، سلامتله‌نه‌لر.

بو آورودن دارولانونی اویره‌تکانگه چیکلی ئلك آکاردن صاقلانو اوچون، آنی بولدرماو اوچون کیره‌کلی فائده‌لی بر ایکی کیگه‌شنی‌ده ئه‌یتوب کیتیك. یوغاری‌ده سویله‌نگان سوزلردن کورندی، که طولی کشیلرگه آرتق سیمرودن صاقلانورغه تییش بولا، اول چاقده آندی کشی مییی‌نه قان توشودن‌ده قوتولا آلور. مونك اوچون آز آشارغه، کوب اشله‌رگه، ایسرتکچنی هیچ‌ده استعمال ایتمه‌سکه تییش بولا. باش آورطولر، باش ئه‌یله‌نولر بولغانده باشنی صولارغه. یا که صالقن قویارغه هـم اچ کیته‌ره طورغان نه‌رسه‌لر استعمال ایته‌رگه تییش. مثلا آطنه‌غه بر ایکی مرتبه بره‌ر آش قاشغی قدرن بر استاکان اسسی صوغه صالوب آنگلیسکی صول (англійская соль) اچه‌رگه کیره‌ك بولا. اگرده

ابنەدی نی حەدلی صاقلانوغەدە قارامیچە باش‌دەغی قان طامرندن میگە قان توشسە، اول چاقدە، قاننی نیچك دە باشدن بوتەن اعضاغە چغارورغە طرشورغە کیرەك. مونك اوچون باشقە بوظ قویارغە، قول، آیاقلرنی، حتی بوتون تەننی، تیرینی قزدرا طورغان اسپیرتلر بلەن اوارغە کیرەك: مثلا ناشاطیرنی اسپیرت، غارچیچنی، بورچ یا کە شوندی نەرسەلر...

قاننی قورصاق‌قە کیترو اوچون، آورو بیك حالسز بولماغاندە، اچ کیتەرگچدن بر آش قاشغی آنگلیسکی صول بیرورگە، یا کە مثقالنك آلتیدن بری قدر «یالاپا طامری» (корня ялапы) یا کە مثقالنك اون‌ایکی‌دن بر اولوشی قدر «قالامیل» (коломель) بیرورگە کیرەك. اگردە آورو بیك اوزاق هوشکە کیلمی یاتوب، غرلداب طورسە، بیتی قزل بولسە، اول چاقدە هر قولاق آرتینە بیشەر سولوك قابدرورغە، یا کە آرقانك اوست یاغینەراق ۱۰ قان صوورا طورغان بانکالر اوطرتورغە تییش بولا. آوروغە هیچ بر تورلی ازق بیرورگە یارامی، اچەرگەدە قوری صالقن صو یا کە موك جیلەگی‌صووی (клюквен. морсъ) بیرورگە کیرەك. اگردە آورو هوشکە کیلوب، بعض اعضالرندەغی حرکتکنە قایتماسە، اسسیلك‌دە بولماسە، اول‌چاقدە آوروغە سوت بیرورگە، صولی کسەلی، یومورقا آشاتورغە ممکن. لکن اسسی نەرسە بیرورگە هیچ‌دە یارامی، جلمصاغنە بولورغە کیرەك. دارولردن، اچەرگە ایودیستی کالی (іодистый калій) بیرورگە؛ آیاق، قول کبك قوزغالمی طورغان اعضالرنی، سیزە، قوزغالا باشلاغانغە چیکلی اسپیرت بلەن اشقورغە تییش بولا. اگردە بر کشی‌گە می‌گە قان توشو بر مرتبە بولوب اوتسە، اول کشی اوزاقلامی ایکنچی مرتبە قان توشونی‌دە کوتەرگە تییش، شونك اوچون‌دە بیك دقت بلەن ترکلك ایتەرگە، آیق یورورگە، هر اشدە اعتدال اوزەرندە بولورغە تییشلی.

صبیلر آورووی یا که Родимецъ

بو آورو کوبره‌ك یه‌ش بالالرده بر یه‌شکه ییتکانچه بولغان وقتلرنده بولا. شوڭا کوره آڭارغه «صبیلر آورووی» دیب اسم بیرگانلرده. اوڭ لوکشیارده اول، یوکلی خاتونلرده‌غنه، کوبره‌ك آلارنڭ طودرغان چاقلرنده بـولا؛ اول‌چاقده آنڭ اسمی‌ده «ولادت آورووی» دیب یورتله. بو آورونی آوللرده‌بزده «بوماخسته‌سی»، «جن قاغلو» اسملری بله‌ن یورته‌لر.

ئلك بیك طازا، صاو سلامت بولغان بالا، کینه‌ت، ئه‌لله‌نی جن قاغلغان شیکللی، قالطرانا، طارطشا باشلی، که آنی نی صورتده بولغانن یازوب آڭلاتا آلورلق‌ده توگل. غالبا، ایڭ ئلك آنڭ کوزی قلی‌لانا باشلی: بالانڭ کوزی ئه‌لی بر یاقغه ئه‌لی ایکنچی یاقغه آووب کیته باشلی، یه بولماسه، یوغاری ماڭغایغه طابا ئه‌یله‌نوب، آپ آق بولوب قالا. آننان‌ری بالا، باشن، گه‌وده‌سن‌ده بره‌ر یاقغه‌قیشایتاده، شول کوبی بیك اوزاقغه حدلی طورا؛ یوزی قیشایا؛ طن آلو بیك قیینلاشا، یاکه بوتونله‌ی طوقتاب قالا، کوز قاراسی کیگه‌یه، بوتون حسی یوغالا. آننان‌ری ایکنچی تورلی کوزه‌ن جییرولر باشلانا؛ بالا طارطلا، قالطری باشلی. مونده‌ی کوزه‌ن جییرولر قولغه، آیاقغه چاقلی طارالا. بو حاللر بارسی ایکی — اوچ مینوت قدرگنه دوام ایتوب آننان‌ری بولار آقرن — آقرن بته باشلی: کوز قاراسی کچره‌یه، طن آلوجایلانا، تیگزله‌نه، بالا تیرله‌ب یوقلاب کیته. بعض وقت اش شونڭ بله‌ن تمام بولا، بالا شوندن صوڭ طاغن سلامت بولوب کیته. لکن، غالبا، مونده‌ی حاللر بر مرتبه بولسه، طاغن کوب مرتبه تکرار ایته طورغان بولا.

«بوما خسته‌سی» نڭ سببلری بو کونگه قدر آچق بیان ایتلمه‌گان ئه‌لی. شولای‌ده آنڭ تورلی اعضانڭ آورتو، تأثرله‌نووندن حاصل بولغانی معلوم. مثلا، بالانڭ تشلری بر نه‌رسه‌نی بیك آورلق بله‌ن اوڭسه، شول

چاقده آنڭ اورطی قصلوب آنده قان جیبلا طورغان بولا؛ شول چاقده اورطلرنڭ آورطووندن بالاده بوما آورووی بولا. شولایوق بیك قاطی اچ کیتکانده، اچه‌گیلرده قورط، باباصر قورطی (ГЛИСТЫ) بولغانده، پشکانده، هم قورقغان چاقده شوشی آورو حاصل بولغالی، مونه بالالر اوچون شوشی سببلرنی بترگانده، یعنی شوشی سببلر اوزاققه حدلی بولدرلمی طورسه، ئه‌لیگی بوما آورووی‌ده کیری قایتماسقه کیته، بالا بوتونله‌ی سلامتله‌نه‌در.

بر مرتبه هجوم ایتکان بوما آوروون طوقتاتوب بولمی، شونڭ اوچون آنی یومشاغراق، قصقه‌راق یاصارغه‌غنه طرشورغه کیره‌ك. مونڭ اوچون بالانڭ تیره یاغی طن، طنچ بولورغه، آرتق قوّتلی یاقتی توشورمه‌سکه، قالطرانغان، حرکتله‌نگان چاغنده اعضالرن به‌روب ایمگه‌تمه‌سون اوچون قاراب طوررغه کیره‌ك. دارولردن جلوتلغان راماشقا صووندن اچه‌گیلرنی چایقی طورغان نه‌رسه (КЛИСТИРЪ) قویارغه، باشقه صالقن صوغه چلاتوب چوپره‌ك یابارغه تییش بولا...

موکاردن ایكٔ نق دوالانو، آنڭ ایکنچی مرتبه بولووندن صاقلانو بولورغه تییش. مونڭ اوچون، بو هوش کیتونڭ سببی قایده ایکانن بلوب شونی بترورگه طرشورغه کیره‌ك. اگرده بالانڭ تشلری کیسه آلمی طورغان بولسه، اول چاقده آنڭ اورطلرن یومشاتا طورغان مای سورتورگه کیره‌ك. (مثلا برچه‌ی قاشغی میندالنی ماصلاغه بر طامچی آپییا ناصتویقاسی (настойка опія) یا که به‌لینا (белена) ناصتویقاسی طامزوب سورتورگه کیره‌ك). اگرده بولار فائده ایتمه‌سه، اورط ششوب قب قزل بولوب طورغان بولسه، اول چاقده اورطنی بیك آزغنه اوتکن نه‌رسه اوچی بله‌ن گنه کیسوب قانن آغزورغه کیره‌ك. باباصر شیکللی اچه‌گیلرنی بوزوب بوما آوروون کیتره طورغان نه‌رسه‌لر بولغانده، باباصرنی بتره طورغان دارولر استعمال ایته‌رگه کیره‌ك؛ ایكٔ یاخشی‌سی (پیو سیله‌و چه‌نینه اوخشاغان توگه‌ره‌ك باباصرغه قارشی) تسیتۋار اورلغی

بیرورگه؛ (цитварн. сѣмя) مونك اوچون اورلقنی اؤنناتوب بال بلەن قاملشدرورغه، اورلقنی چیرك، یه بر مثقال‌غنه آلورغه کیره‌ك. اگرده بوما آورووی بالانك اچه‌گی‌سنده کاتار بولوب، شونك آورتدروندن بولغان بولسه، البته کاتارنی بترورگه، اچه‌گی آورتوون جیگل‌یتورگه کیره‌ك. باشقه‌قان هجوم ایتوسببلی حاصل بولغان بوما آوروویده قارشی باشقه صالقن صوغه چلاطلغان چوپره‌ك قویارغه، یا که ایکی قولاق آرطینه بره‌ر سؤلوك قابدرورغه کیره‌ك.

طودرا طورغان آنالرنك کؤزه‌ن جیبرووی بیك قورقنچ بولا، آنده ئولم خوفی بار، شونك اوچون آکارغه بیك نق اهمیت بیرورگه، تییشلی سببلرن ایته‌رگه، توگه‌لل‌ەرگه‌طرشورغه کیره‌ك. برنچی، اگر ممکن بولسه، کؤزه‌ن جیبروغه سبب بولوب طورغان نه‌رسه‌نی تیزره‌ك کیته‌رورگه، بالانی تیزره‌ك طودرتورغه کیره‌ك، مونك اوچون‌ده تیزره‌ك دوقتور چاقرورغه تییش بولا. طودرا طورغان آناده بیك یش هم قوّتلی بولا طورغان کؤزه‌ن جیبرولرغه قارشی، زور کیندر توشه‌ك یابماسی (простыня) آلوب، شونی صالقن صوده چلاتقاچ، بوتونل‌ەی چیشنگان، یالانغاچ آنانی شوکارغه اورارغه، آنك اوستندن جؤن آدیال بلەن تورورگه کیره‌ك. آننارى آوروغه تیر چقغانغه چاقلی کوتوب طورورغه تییش، آندن صوك طاغی شولای بر نیچه مرتبه تکرار ایتلور.

Падучая болѣзнь — هوش کیتو، بوولو

بو آوروغه دوچار بولغان کشی‌نك باشی ئه‌یل‌نوب، بوتون اعضالرنده‌غی حس یوغالوب یبرگه یقلا. آورونك یوزی، قان طبیعی آغشندن طوقتاغانغه کوره، قارا یاتوب کیته. هوش کیتو آدمده‌بریه‌شدن آلوب ۷۰ یه‌شکه قدر هر کمده بولورغه ممکن. شولای‌ده اول غالبا، ۷

یه‌شدن آلوب ۱۷ یه‌شلرگه قدر بولغان آراده یشراق بولا. ایر بولسون، خاتون بولسون، همه کشی بو آوروغه ئله‌گووی ممکن. اول کوب وقت آتادن یا که آنادن بالالرغه‌ده کوچه؛ حتی ایکنچی اوچنچی بوونلرده کیلوب عقلدن یازو ـ دیوانه‌لق сумасшествіе گه‌ده ئه‌یله‌نووی ممکن، شونك اوچون‌ده هوش کیتو آورووی بله‌ن جفالانغان کشی‌لرگه نکاحلانو درست توگل، یارامی. بعض وقت باشنی به‌رو شوشی هوش کیتوگه، بوولوغه سبب بولا. هر تورلی قوّتلی آورولر هم بیك نق قورقو، سیسکه‌نو شولایوق هوش کیتوگه سبب بولا آلا.

بر کشی‌ده هوش کیتو، بوولو بر مرتبه حاصل بولسه، آنی دار ولاب بترو بیك قیین بولا، حتی اول بوتون عمر بویینه بتمی دوام ایته.

بوولو ـ یاخود بوما زحمتی قایسی بر کشی‌ده بیك یش آیغه دورت مرتبه‌لر، بعض کشیلرده یلغه ایکی مرتبه‌لرگنه تکرار ایتله.

هوش کیتوب بوولو هیچ بر بیلگولی وقتده بولمی، اول کوندزده تونله‌ده بولورغه، اش وقتنده‌ده، یوقلاغان چاقده‌ده بولورغه ممکن. بعض وقت آورو اوزی اوك مونك کیلرن بلوب طورا، شونك اوچون اول بوولغان چاقده یغلوب ایمگه‌نمه‌س اوچون صاقلانا باشلی، لکن کوب وقت آورو هیچده حاضرله‌نوب ئولگوره آلمی، شوندوق کینه‌ت هوشی کیتوب جایسز اورنده یغلورغه‌ده ممکن. شونك اوچون موندی آورو بله‌ن آورغان کشی‌لرنی یالغز کوینچه، صو، اوط یاننده، بییك نه‌رسه‌لر اوستنده قالدرورغه یارامی، یوقسه اول هوشی کیتوب صوغه باتارغه، اوطقه یانارغه، یغلوب توشوب ایمگه‌نورگه، ئوله‌رگه ممکن. بولوونی آلدن سیزه باشلاو، آنك علامتلری تورلیچه بولا. قایسی چاقده اول بـاش آورتا باشلاو بله‌ن، کوڭلسزلك بله‌ن بلنه، یه قول سیزمه‌س بولا، یه کشی قوصا باشلی...

ـ بوولو اوزی کینه‌ت هوش کیتو، کوزه‌ن جیرو، طارتشو بله‌ن باشلانا؛ کوزه‌ن جیرو باشده بیك قوّتلی آورونی بوککه‌لی طورغان

بولا، آورو شول بوگلـگان، قایراغان کویی بر نی قدر وقتقه‌چه قالا. طن آلو طوقتی دیه‌رلك بولا، شوندن صوك بوتون اعضاده واق واق هر تورلی کوزه‌ن جیبرو، قالطراو، قوورلولر باشلانا. بو کوزه‌ن جیبرولر شول قدر قوّتلی بولا، طارتشولر شول قدر نق بولا، که حتی آورونك بوونلری چقا، تللری تشله‌نه، قای بر یبری ایمگه‌نه‌ده. بوکوزه‌ن جیبرولر برمینوتدن اوچ مینوتقه قدر دوام ایته‌ده، صوڭندن کینه‌ت یا که آقرن آقرنغنه بته باشلی: آورو یه شونده بیك نق تیره‌ن یوقیغه طالوب کیته، یه تیزگنه طوراده اوزینه نی بولغانن برده بلمی، بلکه اوزنده آرغانلق، ته‌نلرنڭ واطلغانلق، بعض یبرلرینڭ آورطقانلغن سیزه.

بو ولونڭ، هوش کیتونڭ سببلری بزگه آچق معلوم بولماغان شیکللی، آندن دوالانو طریقلری‌ده بیك تورلی - تورلی حتی کوبره‌ك وقتده هیچ فائده‌سز بولا. اگرده هوش کیتو بعض اعضالرنڭ تأثرله‌نووندن‌گنه (مثلا، باباصردن یا که اعضاء تناسلیه‌نڭ اضطرابقه کیلووندن) بولسه، اول‌چاقده آنی دوالاو ممکن، فقط اضطرابقه کیلـگان اعضانی‌غنه طنچلا-ندرورغه کیره‌ك، کیسه‌ك — کیسه‌ك آق طاسما کبك بولوب چقا طورغان کیك باباصر (глисты) غه قـارشی آباغا ئوله‌نی طامرندن (корень папортника) پراشوك یاصاب شونی آوروغه‌یارطیشه‌ر مثقالدن‌اچرورگه، (тыквяныя сѣмѣчки) هم قاباق اورلغی (гранатовая кора) شولایوق بیرورگه‌ده تییش. اگرده بوما زحمتی‌نڭ سببی معلوم بولماسه، یا که آتا، آنادن، نسلدن کوچوب کیلـگان بولسه، اول چاقده استعمال ایتله طورغان دارولر بیك تورلی - تورلی بولا. بو طوغریده ایك مشهور، فائده‌سی مجرب دارو ۋالیریان‌طامری پاراشوگی‌در. (валеріановаго корня порошокъ) مونی براچوگه چیرك مثقال قدر استعمال ایته‌لر. بعضیلر ئه‌رم صوون هر اچوده بره‌ر مثقال استعمال قیلونی، یا که (чернобыльникъ) صوون هر اچوده چیرك مثقال قدر استعمال قیلونی موافق کوره‌لر. قایسی بر دوکتورلر کراساۋکا (красавка) یا که

دیگان ئوله‌نلرنك یافراقلرن استعمال ایتونی فائده‌لی сонная одурь طابقانلر. بولارنی قایناتوب بر ته‌ولکده مثقال‌نك سیگزدن بر ئلوش قدرن‌گنه استعمال ایته‌رگه تییش. حاضرگی کونده ایك مجرب دارو اورنینه бромистый калій استعمال‌ایته‌لر؛ مونی‌هر اچوده چیرك‌مثقالدن باشلاب ته‌ولکده ۲ مثقالغه قدر بارالر، آنك اوچون ئلگه‌ری دارونی اسسی صوده ئرتورگه کیره‌ك. کوبره‌ك وقتده صالقن صو بله‌ن بوتون ته‌ننی اشقو، صالقن صوده قوبنو بله‌ن‌ده یاخشی فائده‌لانورغه ممکن. نه‌ق بوولو بولغانده «اوز چیری طوتقان» چاقده، آوروغه هیچ بر تورلی دارو فائده بیرمی، تأثیر ایتمی، شونك اوچون اول چاقده آورونی آرتق صزلانودن، اوطدن، صودن‌غنه صاقلارغه طرشورغه کیره‌ك.

Истерика — هیسته‌ریك

بو آوروده شولایوق هوش کیتو بله‌ن ئوته. کورنشده غایت سلامت بولغان کشی، کچکنه بر سبب بله‌ن، آچولانو یاکه شادلانو کبك بر حال بولغانده، بر طوقتامی کوله، یاکه جلی باشلی. باشده کولو یاکه جلاو بیك قوّتلی بولماسه‌ده آخرغه تابا بو قورقنچ آقرش، بوولغانچه قورقنچ قهقهه‌گه ئه‌یله‌نه. بوآوروغه مبتلا بولغان‌کشی اوزینك اول جلاوی یاکه کولووی، کورگان شادلغینه، یاکه قایغوسینه‌طوروراق توگل ایکانن بلوب طورا، لکن اول اوز اوزن جلاودن یاکه کولودن طوتا آلمی، گویه آنك اختیاری اوزندن آلنغان شیکللی بله طوروب اوزن اوزی اداره قیلا آلمی. کولو یاکه جلاو شول قدر قوّتلی بولا، که آورونك طنی قصلا، بوتون ته‌نی قالطرانا، طارطشا، ئه‌لله نیندی وحشی طاوشلار چغا... آورو قوّتلیره‌ك بولغانده حتی آورو اوزینه‌نی بولغانن‌ده بلمی، هیسته‌ریك آورووینه مبتلا بولغان کشیلر کوبره‌ك قاقچه، ضعیف، آق، باش ئه‌یله‌نو بله‌ن، باش آورتو بـله‌ن یوده‌گان هم توبه‌سینه،

لبکه‌سینه قاداق قاقفان کبک بواوب طورغان بولالر. بو آورو بولور آلدندن هیسته‌ریکلی کشیلر اوزلرینك قابرغا آستنده بر شار کبک نه‌رسه‌نك قصقانن، قصا قصا طامافقه قدر کیلوب بوولدرا باشلاغان کبك سیزنه‌لر. بعض وقت هیسته‌ریکلی آورولرنك بعض اعضالرینك، مثلا قول، آیاق کبك ییرلرینك حسی یوغالا. اول اعضاسی هیچ بر تورلی آورتونی سیزمه‌س، مثلا قزدرلغان تیمر بله‌ن باصسالك‌ده طویمی. بعض وقت آندی آورولرنك اعضاسنده پارالیچ حاصل بولا، قولی یاکه آیاغی آلونا. بعض بر هیسته‌ریك آورووینه مبتلا بولغان کشیلر یوقلاغان کویی، کوزلری یوموق کویی یوری آلا طورغان (лунатикъ) بولالر، آلار اویانمیچه اوی توبه‌لرنده، قورقنچ ییرلرده ئورمه‌لب یوروورگه، صوراغان سؤاللرگه جواب بیرورگه بولدرا آلالر؛ آندی توشنده یورگان ـ لوناتیقه‌لرنی قورقتورغه، اویاتورغه یارامی، چونکه اویانوب کیتوب یوغاری بیردن یغلوب توشوب ایمگه‌نولری ممکن. بو آورو آرتق قوّتلی بولغان کشیلر، غالبا یارطی آقللی، کیلدی کیتدیلی کبگره‌ك کورنه‌لر. بعض وقتده ایرولك کشی‌ده هیسته‌ریك آورووی‌ده، بوما زحمتی‌ده بولا. هیسه‌ریك آورووی ایرلرگه قاراغانده خاتونلرده کوبره‌ك بولا.

هیسته‌ریك آورووینك سببی آتا آنادن کوچکان آورولر، هم بیك نچکه تربیه‌له‌نو، ته‌ملی آشاو، خاتون اعضالرینك جفالانووی، یه‌ش چاقده‌راق ـ اعضاء تناسلیه‌لرنك اضطرابقه کیلووی.

بو آورودن دارولانو آنك سببندن، بو آورونی طودرغان حالدن قوتلوبله‌ن بولا. اگر سببن بترو ممکن بولسه، آورو سلامتل‌نه. شونك اوچون موندن دارولانو آنك سببینه قارشی طورودن باشلانا. شونك سببن ایرته‌ره‌ك تیزره‌ك بترو ممکن بولسه، سلامتل‌نوده تیز بولا. قانی آز، ضعیف بولغان هیسته‌ریکلی آورونی یاخشی آشاتوب، تیمرماده‌سی قاطش دارولر بیروب، صاف هواده کوب یورتوب، صالقن صو بله‌ن

اشقوب سلامتلەندرورگه تییش. اعضاء تناسلیه‌لر آورتا طورغان بولسه، آنی وقت اوزدرمیچه دوقتورغه کورسه‌تورگه تییش. اگرده سببی معلوم بولماسه، یا که نسلدن کیلگان بولسه، اول‌چاقده نغطا طورغان دارولردن باشقه هیسته‌ریك که قارشی طوتولا طورغان دارو بیره‌لر.

هیسته‌ریك که قارشی فائده‌لی دارولار: (Валеріяновый корень), (вонючая смола), (бобровая струя), (мускусъ) بو دارولارنڭ قایسن بولسه‌ده برسن اسپیرتنی ناصتویقا حالنده، هر اچوگه ۱۰ — ۱۵ طامچی قدر بیرورگه‌تییش. هیسته‌ریك که قارشی‌شولایوق (бромистый калій) بیروده فائده‌لی، لیکن آنی کوننه ۲ مثقال قدر استعمال قیلو یاخشی. هیسته‌ریك آورووی طوتقان چاقده آورونڭ قولن، آیاغن، یه قوری قالن صوقنا بلەن، یا که گارچیچنی اسپیرت بلەن، یا که نی بولسه‌ده شوندی تیری قزدرا طورغان اسپیرتلر بلەن اشقورغه کیره‌ك بولا.

VIII

Заразныя болѣзни — یوغونچلی آورولر

بریوشنوی تیف، هم بوته‌ن تورلی تیف آوررلری - چه‌چه‌ك، قزامق، اسکارلاتینا.

یوغونچلی آورولر دیب، بر آورغان کشیدن ایکنچی سلامت کشیگه کوچه طورغان آوروغه ئه‌یته‌لر. آورو یوغو تورلی طریقلر بلەن بولورغه ممکن: آورو کشی بلەن بر اوی اچنده طورغانده، هوا آرقلی‌ده ضررلانورغه، بر یورطدن ایکنچی یورطقه کییم‌گه ایه‌روب کوچه‌رگه‌ده ممکن، حتی بعض وقت آورونی کییمینه ایه‌رتوب کوچرگان کشی اوزی آورمی‌ده قالا. یوغنچلی‌آورو صودن‌ده طارالورغه ممکن. مثلا: بر یلغه‌ده یه باشقه بر صوده یوغنچلی آورو بلەن آورغان کشی‌نڭ کولمه‌ك فلان کبك نه‌رسه‌سن یوولسه، شول صونی اچکان یا که باشقه‌چه استعمال ایتکان بوته‌ن سلامت کشیلرده آوروب کیته آلالر. مونه شوگا

قاراغانده، یوغنچلی آورو بله‌ن آورغان بر کشینك نیندی صافلقلرده بولورغه. نیچك اول طورغان اوینی صافلانورغه، ته‌ن هم کییم کبك نه‌رسه‌لرنی نیچك طازا یورتورگه کیره‌کلگی اوزندن اوزی بلنه.

یوغنچلی آورولر هم آلاردن دوالانو طریقلرن سویله‌مه‌س بورون مونده بر آزغنه اول آورودن صاقلانو اوچون نیندی یوللر طوتارغه، نیچك ترکالك ایته‌رگه، یوغنچلی آورو یوغوب طارالماسون اوچون نیندی چاره‌لرغه مراجعت ایته‌رگه کیره‌کلگن سویله‌ب اوته‌رگه طوری کیله.

شوشندی تورلی تورلی بوغنچلی آورولردن صاقلانو اوچون ایك برنچی کیره‌کلی بولغان نه‌رسه، بوتون آولنك، بیگره‌ك، یورطنك هواسن، استعمال قیلغان صوون یوغنچلی آورونك اورلغندن صاقلارغه طرشودر. کوب آوللرده آشار، اچه‌ر اوچون طبیعی صورتده حاضرله‌نگان یلغه‌لر، چیشمه‌لر بولمی، آول کشیلری اچه‌رگه صونی بر نیچه چاقرملر قدر یبرگه باروب آلا طورغان بولالر؛ ماللر، حیوانلر اوچون اچه‌رگه، کرفلان یوارغه، جه‌ی کونی بالالرغه صوقوینورغه آول یاننده ناچار بر بووا صووی‌غنه بولا. بعض بر آوللرده هیچ بر موافق اورنن قارامیچه، قایده طوری کیلدی شونده قویی‌لار قازلغان بولا، کوبره‌ك بو قویولار قازورغه ایرنوبده چوقر یبرگه یاصالغان، یراق بارورغه ایرنگاندن یورط آلدینه یاصالغان بولا. بولارنك برسی‌ده فائده‌لی، سلامتلك اوچون اوکایلی توگل‌لر.

کچکنه بووالر کوب وقت تیز بوزولا، هر بر پچراق نه‌رسه‌لر بله‌ن طولوب قالالر. صو آقمی طورغانغه ئه‌لله نیندی یه‌شل توسده‌گی ئوله‌نلر، هم عادی کوز بله‌ن کورنمی طورغان کچکنه‌گنه حیوانچقلر بله‌ن طولوب بتکان بولا.

مونه موندی صولر، اچه‌ر اوچون‌گنه توگل حتی قوینو، نه‌رسه جوو اوچون‌ده بیك ضررلی بولا. آندی صولردن اچه‌گی آورولری‌غنه توگل تیری‌ده بولا طورغان آورولرده چغارغه ممکن.

آوللرده قویولار بولوبده آلار یورطقه بیك یاقن یا که چوقر اچنده بولسەلر، آندی قویولارنڭ صووی‌ده اچەر اوچون بیك سلامتلکلی بولوب بته آلمی. قویوقسز، ناچار ایسی، ناچار تەمی بولەی طورغان، توسسز، ئوته کورنوب طورا طورغان صولرغنه طازا صو بولا آلالر، مونه شوندی صولرنی سلامتلککه ضرری بولودن برده شیکلەنمیچه اوك استعمال ایتەرگەیاری. یورط اچنده بولغان قویولارغه کوب وقت‌ییر آشا سورکوب، یا که طوری اوستندن اوك یورط اچنده بولغان هر تورلی ناچار صولر آغارغه ممکن. آندی قویولارده بولغان صولر، اوزلرینڭ طشقی کورنشلرندن اوك بوزوق توسلی کورنه: بعض وقت اول صارغلت بولوب کورنه، حتی بعض وقت تیرس ایسی‌ده کیلوب طورا. مونه موندی قویولارغه یوغنچلی آورو بلەن آورغان برەر کشیدن آورو اورلغی توشوب، اول قویو صووندن اچکان سلامت کشیگەده یوغووی بیك یش بولغالی. بزنڭ خلقده طازا صوغه هیچده اعتبار یوق. بز حتی یاخشی صو طابو توگل، بولوب طورغان آغم، یلغه صولرنده هر تورلی ناچار نەرسەلر بلەن بوزوب بتورەبز. مونه شوشی یوغاریده سویلەگان سوزلر بزدن‌ده کورنه، که سلامتلك هم بوغنچلی آورودن قوتلو اوچون، اوز بزگه بولسون، حیوانلرغه بولسون هر بر اچه طورغان صولرنی طازا طوتارغەغنه طرشورغه کیرەك ایکانی. بو طرشو شول صورتده بولورغه تییش:

١) یلغه، کول، بووالار یانینه هیچ بر تورلی پچراق، نجس چوب چار توگەرگه یارامی، چونکه اول پچراقلر، نجسلر صو طاشقنی بولغانده، یاکه یاکغر فلان بلەن آغوب یلغه، کول، بووا صولرینه قوشلوب آنی پچراتورغه ممکن.

٢) اچەرگه استعمال ایته طورغان صولرغه، جوکه، صالا باشی، کیندر فلان باطرورغه یارامی، بلکه بولار اوچون اوزینه باشقه آیرم بر اورن، اچەرگه استعمال ایتلمی طورغان بر صو بولورغه تییش.

۳) یلغه، بووا صولرنده یوغنچلی آورولی کشینك کرلرن، پچراق نه‌رسه‌لرن یووارغه رخصت ایتو یارامی.

٤) یورط اچندن، آبزارلاردن تیرس صولری یلغه‌غه، بوواغه آغوب توشودن صاقلانورغه کیره‌ك. مونك اوچون یورط اچینه مخصوص قاناللر یاصاب، تیرس صولرن یه‌شلچه باقچه‌لرینه، آغارودلرغه یاکه مخصوص قازلغان تیره‌ن چوقرلرغه آغزورغه کیره‌ك.

۵). قویولرنی چوقر اچینه، ناچار صولر سکوب توشه‌رلك اورنغه قازورغه یارامی.

اورام هواسینك یاخشی بولووی اورام هم یورط آلدلارینك طازالغندن کیله. آنك اوچون‌ده هیچ بر طاشلاندق نه‌رسه‌نی قایا ییتدی شونده طاشلارغه، چروب بوزولا طورغان نه‌رسه‌لرنی اورامغه آودارورغه یارامی، بلکه آلارنی یراق بر اورنغه، بر اڭیڭمگه طوفراق بله‌ن آرالاشدروب صالوب، ییر تیرسله‌و، (ییر یاکارتو) اوچون کیره‌کلی نه‌رسه ایتوب حاضرله‌رگه‌گنه کیره‌ك.... یورط آلدندن اورامغه یلغه فلان آغزورغه یارامی، بلکه اول صولرنی، ممکن بولسه، یه‌شلچه باقچه‌لرینه آغزورغه تییش، یورطده ناوز- تیرس کبك چوب جییوب آصرارغه هیچ‌ده یارامی، آلارنی بر آزغنه جییلدیسه، ایلتوب یالانغه، باصوغه آقتارورغه کیره‌ك. یورط تیره‌سینه ممکن قدر کوبره‌ك آغاچ اوطرتورغه طرشورغه کیره‌ك، چونکه آغاچلار، ییرنك اچنده‌گی ناچار صولارنی بتروب هوانی بیك صاقلاندرالار.

طورا طورغان یورطده، اویلرده هوانك صاف بولووینه آیرم دقت ایته‌رگه تییش، چونکه یه‌ش بالالار قش کونلرنده بوتون عمرلرن اوی اچنده اوزدرالار دیه‌رلك. آول کشیلری کوب وقت قش کونی اوطن آز کیته دیب زور اویده طورمیچه کچکنه اویلرده طورا طورغان بولالار. کوب جماعت بله‌ن آندی اویلرده طورغانده هوا بوزلمیچه ممکن توگل. بعض اویده بزاو، به‌رن فلان‌ده بولا، آنك تیزه‌کلری، صولاری ایده‌ن

آستینه آغوب آنده چری. اول ائ ینك هواسن طاغی‌ده نغراق بـوزا. موندی اویلر کوندز ایشکنی یش آچو بله‌ن بر آز صافلانسه‌لرده، کیچ بله‌ن آنده‌غی صاصیلقنی ئه‌یتورگه یارامی! ناچار هوالی ائ یلرگه یوغنچلی آورو اورلغی ئه‌کسه اول بیك تیز اورچی طورغان بولا، اول آنده‌غی سلامت کشیلرگه یوقمی قالمی. قشقیلق اوچون زور اویدن کچکنه ائ یگه کوچو، فائده یاغندن ئه‌لله نی حدلی نه‌رسه‌ده آرتدرمی، لـکن آنك ضرری فائده‌سندن ئه‌لله نیچه اولوش آرتق بولا، مونی قش بویی بوزوق هوالی اویده طورورغه مجبور بولغان بیچاره صبیلرنك آغاروب بتکان یوزلرندن بلورگه ممکن. زور ائ ینی اورطاچه‌راق‌غنه یاقغانده‌ده یاری، گرچه آنده صووغراق بولسه‌ده، هوا صاف، سلامتلکلی بولا. بالالار صووق آلدروب آوری طورغان بولمیلر؛ بالالار کچکنه اویده بولغانده بیك اسسی‌له‌نوب صالقن صو اچه‌لر یا که صووق هواغه‌چغالر، یا که ایشك آچقانده صووق هوا کروب آلارنی چیرله‌ته، شونك‌اوچون آلار بیك یش یوته‌للی طورغان بولالار. جلیلق هم صووق آلدرودن صاقلانو اوچون ایکی قاطلی ایشك یاصارغه کیره‌ك (شهرلرده یاخشی ماگازینلرده شولای بولا). ائ ینك هواسن بوزا طورغان بوزاو، به‌ره‌ن کبك حیوانلرنی هیچده اویگه کرتورگه یارامی.

هوا بوزولماسون اوچون، اویده استینانك یوغاری بر بیرینه التی ۋیرشوك زورلغنده‌غنه بر ته‌ره‌زه یاصاب، کونده کیچ بله‌ن شونی آچوب قویارغه کیره‌ك. شونك آرقلی اویده‌گی هواده صافلانا، ایشکدن آچقان کبك، صووق آلدرا طورغان‌ده بولمی.

مونه شوشندی عادی گنه‌سبیلر بله‌ن، طازالققه دقت‌ایتوب طورغانده، هر تورلی یوغنچلی آورولاردن‌ده قوطلوب قالورغه بولا.

حاضر ایندی یوغنچلی آورولارنڭ اوزلرینی، هم آلاردن دارولانوب قوطلو یوللارن سویلی باشلیمز.

یوغنچلی آورولاردن صانالا: قورصاق تیفی (горячка) صپنوی تیف، ۋازۋراتنی تیف، چەچەك (оспа)، قزامق (корь)، اسکارلاتینا، طاماق بافاسی، قانلی اچ کیتو، وبا (холера)، طاغون (чума). بولاردن باشقه حیوانلردن کشیگه کوچه طورغان یوغنچلی آورولارده بار: قوطرو، سیبیرسکی یازۋا، صاپ.

قورصاق تیفی، صپنوی تیف، ۋازۋراتنی تیف آورولاری اوز آرا بر برسینه بیك اوخشیلر، آلارنڭ بارسینه بردن «تیفوزنی گاراچکا» دیب‌ده آتاب یورته‌لر.

مونه شوشی اسمندنوك بو آورو بولغانده اسیلك، یانو بولغانی کورنوب تورا. بو آورو باشلانور آلدندن شوشی علامتلر بولا: آزمی کوبمی طوکو - ئوشو، بوونلرده بیگره‌ك‌ده بیـلده هم آرقاده آورتو سیزله، قوصدرا هم باش آورتا. بو آورولر بارسی‌ده بر آطنه‌دن دورتکه حتی آلتی آطنه‌غه قدر دوام ایته. آورونڭ ایك قزو چاغنده خسته بولغان کشی یه قچقروب‌ده اویاطا آلماسلق بولوب، قاطی یوقلاب یاتا، یه بیك نق صاتاشوب ئه‌لله نیلر سویلەنوب، هر وقت اورننددن طورورغه طرشوب یاتا طورغان بولا. صپنوی هم‌ۋازۋراتنی تیف کوب وقت یووشلی، کوب کشی طورا طورغان طنچق هوالی یورطلرده، خصوصا ناچار آشاب ترکلك ایتکانده بولا. مونه شونڭ اوچون بو تورلی تیف کوب وقت صوغش وقتنده عسکر آراسنده بولا، چونکه آنده تل‌گانچه آشاو برده بولمی، نیچك طوری کیلسه شولای طاماق‌طویدروب طورولا، شولایوق بیك کوب اشچی جییلوب اشلی‌طورغان اورنلرده، کوز کونی یاکغرلی هواده، یووش زیمله‌نکه‌لرده یه‌شا گانده یشراق بولا. مونه شونگا کوره‌ده، اوزینڭ بار طابقانن، بالالارینه آشارغه، تربیه‌له‌نورگه صرف

ایتمیچه، ایسرتکچ - آراقی‌غه طوتوب بتره طورغان کشی‌لرده، شونی آوللرده بو آورونی بیك‌یش‌اوچراتورغه بولا. اینی بو تیف آورولرینك آراسنده‌غی آیرمانی‌ده بر آز بلوب کیتیك.

Брюшной тифъ - قورصاق تیفی

بو تورلی تیف باشقه‌لارندن اوزینك اوزاق دوام ایتووی بله‌ن آیورولا. قورصاق‌تیفی، غالبا، اوچ، دورت آطنه‌لرغه قدر صوز ولا. آورونك تلی باشدوق ئه‌لله نینی پچراق توسلی بولا، صوگندن کیبه، بعضاً یارلاده؛ قورصاغی آزغنه کوبنوب طورا، قارننك اوڭ یاغینه بارماق بله‌ن باصقانده آورتا، آورونك اچی کیته، اچ کیتو وقتنده آورتو بولمی، آورو کونینه اوچدن اون مرتبه‌گه قدر حاجتینه چغارغه مجبور بولا. برنچی آطنه‌ده اسسیلك کیچ بله‌ن‌گنه قوّتلی بولا، ایکنچی آطنه‌ده — ایرته بله‌ن‌ده کیچ بله‌ن‌ده قوّتلی بولا، اوچنچی آطنه‌ده اینی اسسیلك، عموما، آزایا، ایرته بله‌ن‌ده کیچ بله‌ن‌ده آرتق کوچلی بولمی. اسسیلك نی قدر قوّتلی، اچ کیتو نی چاقلی یش بولسه، آورونك شول قدر قوّتی آزایا، شول چاقلی نق حالسزله‌نه؛ حتی آورو اورننده یاتقان کوبی اوز کوچی بله‌ن بر قابرغاسندن ایکنچی قابرغاسینه‌ده ئه‌یله‌نه آلمی.

Сыпной тифъ - صیپنوی تیف

بو تورلی تیف ایکی آطنه‌غه طارتولا. آوروینك دورتنچی یاکه بیشنچی کوننده آوروده قزل تیمره‌و (сыпь) ظاهر بولا، باشده بو آورونك قورصاغنده، صوگندن قوللرنده، کوکره‌گنده حتی بوتون ته‌ننده بولا. بو تیمره‌ولر بورچه تشله‌گان اورن کبك بولوب طورا، فقط قزل طابینك اورطه‌سنده، بورچه تشله‌گانده‌گی کبك، قزل نقطه کبك اورن بولمی. بو تیمره‌و ته‌نده ایکی کون مقدارنده‌غنه بلنوب طوراده آنناری

بته. اسسیلك هم باش آورتو، بو تیمره‌ولی تیف‌ده بیك نقلی - قوّتلی بولا. ۱۱ نچی، ۱۲ نچی یا که ۱٤ نچی کونلده گنه اسسیلك تمام بته، فقط آورو بیك نق تیرلی. صاکغراولق (چوقراقلق) طنچسز صاتاشو، گرچه هر تورلی تیف‌ده بولسه‌ده، بو تیمره‌ولی تیف (сыпной тифъ) ده باشقه‌لردن قوّتلیره‌ك بولا.

Возвратный тифъ — قایتما تیف

بو تیف‌ده باشقه تیفلر کبك ظاهر بولا: طوکدرا، اسسیله‌ندره، هر بر بووند‌ه، خصوصا بیلده بیك قوّتلی آورتو بولا، صوصاتا، باش آورتا، بعض وقت حتی تیمره‌وده کورنه. شوشی حاللر یدی کونلر چاماسی دوام ایته‌ده، کینه‌تدن قوّتلی تیر چغا، شوندن صوك بوتون آورو بتوب کیتوب، خسته سلامتله‌نه باشلی؛ لکن تیوله‌گاندن بیش یا که جیدی کونلر اوتکاچ آورو طاغن ئلککیچه چیرلی باشلی، طاغن بر ٥—٦ کوندن ئه‌لیگی قاطی تیر چغاده، طاغن آورو بتوب کیته. شوشندی قایتش ایکی — اوچ حتی دورت مرتبه‌گه قدر تکرار ایتله، شونك اوچون‌ده بو تورلی تیف‌نی «قایتما تیف» دیب روسچه «ۋازۋراتنی تیف» دیب آتاغانلر.

منه تورلی تیفلرنك بر برندن آیرمالری شول تورلی. بولارنی بلوده ضرر یوق، چونکه آوروینه قاراب دوالانو، هم خسته‌نی قاراو طریقلرنده‌ده بر آز آیرما بولا.

بو تیفلردن دوالانو تقریبا بارسنده‌ده بر تورلی، چونکه بو آورولرنك برسینه قارشی‌ده، استعمال قیلغاچ‌ده سلامتله‌نوب، ترلوب کیته طورغان دارو یوق. شوکا کوره‌ده بو آورولرغه قارشی کوره‌شو اوچون گنه دارولر استعمال ایتله. تیف (تیر) وقتنده آورولر اسسیلك، قزولق بلن بیك بترنه‌لر. شوکا کوره بولارنك هر برسنده‌ده اسسیلکنی کیمته طورغان سببلرگه مراجعت ایته‌رگه کیره‌ك بولا. آوروده اسسیلك

ظاهر بولوب، اول صاتاشا، تله‌سه نی طوری کیلدی شونی سویلی باشلاسه، شوندوق آورونك باشینه صالقن، بوزلی صوده چلاتلغان چوپره‌ك قویارغه، هم شونی ممکن قدر یشراق آلماشدرورغه کیره‌ك. فقط چوپره‌کدن صو آقماسون اوچون آنی بیك نق صغارغه تییش بولا.

بوتون ته‌ننی زور توشه‌ك یابماسی (простыня) کبك کیندر نه‌رسه‌نی صولاب، شونك بله‌ن توروورگه کیره‌ك، بو کیندرنی قش کونی اوی اچنده بره‌ر ساعت جلندروب طورغاچ یابارغه، جه‌ی کونی ایسه صالقنراق صو بله‌ن چلاتوب بیك نق ایتوب صققاننك صوکنده یابارغه کیره‌ك. یووش یابما بله‌ن اوراغاندن صوك آورونی اوستندن جلی یورغان، آدیال، طون فلان بله‌ن یابوب اوراب قویوب، شول کوینچه ۲ ساعت قدر طوتارغه تییش. آورونی شول تورلی ایتوب کونینه اوچ مرتبه ضولی چوپره‌ککه توروورگه، هم هر مرتبه‌سنده آوروغه، یارطی ر یومکه قدر آراقی بیروورگه کیره‌ك بولا. منه شول اش آورونك اسیلگن بیك آزایتا، لکن بیك مشقتلی بولغانغه کوره، هر وقت مونی اشله‌ب بولمی. بارندنده یاخشیراغی آراقی، اوکسوس، طوزنی برگه قاطشدروب شولار بله‌ن آورونك بوتون ته‌نن اوواغه کیره‌ك. لکن هرحالده اسیلگنی آزایتو اوچون آوروغه اچه‌رگه‌ده دارو بیروورگه تییش. مونك اوچون آورونك اسیلگینه قاراب، کونینه بر یا ایکی مرتبه مثقالنك التی‌دن بر ئلوشی قدر خینین (хининъ) اچروورگه کیره‌ك. بو کونده خینیندن آرزان هم قوّتلیره‌ك (آنتیفیبرین = антифебринъ) اسملی دارو طابلغان ایندی. بو دارونك ۸ مثقالی ٤٠ تین طورا. بو دارونی هر اچوگه خینیننك یارطیسی قدر گنه، یعنی مثقالنك ۱۲ دن بر ئلوشی قدرن گنه بیروورگه کیره‌ك؛ بولارنك قایسن بولسه‌ده برسن آوروغه کوندز توش وقتنده‌راق بیروورگه، ایکنچی مرتبه‌سن کیچ آلتی ساعتلر چاماسنده بیروورگه تییش. آوروغه اچه‌ر اوچون صاف صوغنه بیروورگه، هم آنی یوطوملاب‌قنه اچرتورگه کیره‌ك، صوغه آزراقنه

موك جیله‌گی (КЛЮКВА) صووی قوشارغه‌ده یاری. آشار اوچون آوروغه، بیك صییق ایتوب صؤلی یارماسندن اؤیره پشرورگه، آکٔارغـه مای فلان قوشمیچه باری طوزغنه صالورغه تییش. ایكٔ فائده‌لیسی، تییشلیسی آوروغه سوت اچرتو. سوتنی بر اچکانده یارطیشار استاکاندن کونینه اوچ استاکانغه قدر بیرورگه یاری. سوت بیرگانده موك جیله‌گی صووی بیرمه‌سکه تییش. آوروغه حال کره باشلاماس بورون ایکمه‌ك، کومه‌چ بیرورگه‌ده یارامی. خصوصا قورصاق تیفی بله‌ن آورغان کشیلرگه، اچه‌گیلرنده ششی بولغانغه کوره آور آشاملقلر بیرورگه یارامی. قؤتلیره‌ك آوروارنی، کونی بویی بر یاغینه‌غنه یاتماسون اوچون، وقت ؤقت ایکنچی یاق قابرغاسینه، آرقاسینه ئه‌یله‌ندروب یاتقرورغه تییش بولا. آنناری آورونكٔ یاتقان اورننده آستنده‌غی نه‌رسه بوکله‌نوب قالغان بولماسون، تیگز هم تازا بولسون، یوقسه اول آورونكٔ ته‌نن بوزارغه ممکن. آورو یاتقان اویده‌گی هوانی ممکن قدر صاف هم صالقنراق ایتوب طوتارغه تییش، مونكٔ اوچون، بش ـــ یش ایشکنی یاکه ته‌ره‌زه‌نی آچقالارغه، فقط اول وقت آورونكٔ اوستندن اؤرترگه تییش بولا. قورصاق تیفی بـله‌ن آورغان آورونكٔ بوتون افراغاتن (چغارغان نه‌رسه‌لرن) مخصوص بر صاوتقه جییوب، آنكٔ اوستینه хлористая известь سیبه‌رگه، یاکه دگت قویارغه‌ده صوکٔندن ییرگه قازوب کومه‌رگه تییش. چونکه آنده قورصاق تیفی‌نكٔ بوغنچلی آغولاری بولا، اگرده اول نه‌رسه‌لر صوکٔندن سلامت کشیلر استعمال قیلا طورغان صوغه توشسه‌لر، آندن طازا کشیلرده قورصاق تیفی‌بله‌ن آورورغه ممکن. آورونی قاراب یورگان کشی، آوروغه طوتنغان صاین، آنـكٔ اورنن توزه‌تـکان، یاکه ئه‌یله‌ندرگاندن صوكٔ هـر مرتبه‌سنده اوزینكٔ قولن یووارغه تییش. آورو یانینه حال بلورگه کیلـگان کشیلرنی کرتمه‌سکه، هم آورونی قاراوچی کشی اوزی‌ده کورشیلرگه، باشقه کشیلر یورطینه کرمه‌سکه

تیبشلی، چونکه شول یول بلەن یوغنچلی آورو، کورشیلرگه، حتی بوتون آولغه طارالورغه ممکن. بعض وقتنی نی قدر اجتهاد ایتسەکده آورو همانده اسیلی، قزا، حالی بته، کوچکه ـ کوچکەگنه طن آلا؛ مونه شوندی چاقلرده آورونی نغتو اوچون برەر قاشق قدر آراقی بیرمیچه بولمی. آراقینی صاف کوینچه یا کەصوغەقاطشدروب بیرورگەدەیاری، فقط کونینه باری اوچ ریومکادن آرتق بولورغه یارامی. مونه شوشیغنه آوروغه بوتون اسیلککه توزوب ئوتکەرورگه قوّت بیره، اول شونڭ بلەن اسیلك آزایغانغه قدر آرتق بونچؤمی طورا آلا.

مونه تیف (تیر) آورولرن دوالاو طریقلری، آورونی قاراو یوللری شوشی. حالبوکه آوللرده اش بوتونلەی باشقه، شونڭ اوچونده برەر آولده تیف آورووی بولسه، اول ایندی بوتون آولنی آقتارا باشلی. خصوصا آول کشیلرینڭ ایڭ کوبسی قورصاق تیفی بلەن هلاك بولوب بتەلر؛ چونکه آورونی قاری بلمی، آکارغه تلەسه نەرسه اچرەلر، ضررلی نەرسەلر آشاتالر. شوڭا کوره آول خلقی اوچون بولارنڭ ایڭ قورقنچی قورصاق تیفی — брюшной тифъ در.

Оспа — چەچەك

یەش بالالرنی وقتسز قبرگه کرته طورغان بو مدهش آورو کمگه معلوم توگل! درست بو آورونی هر کم بلە، لکن آڭاردن صاقلانو اوچون هیچ بر تورلی سببلرگه مراجعت ایتمیلر. موندن ایکی یوز یل چاماسی ئلك (١٧٢١نچی یلده) آنگلیەده کارولنڭ اوز بالالرینه شوشی چەچەککه قارشی صاقلانو دارووی ییبەرلگان، هم اول دارو فائدەلیده بولوب چققان. چەچەککه قارشی اشلەنەسی سبب، چەچەك بلەن آورغان کشینڭ یوغنچلی آورووندن، یوغنچ نەرسەسن آلوب، سلامت کشینڭ تیریسی آستینه شونی ییبەرودن عبارت بولغان. لکن بو تورلی سبب

بعض وقتنی بیك قوّتلی چن چه‌چه‌کـکه سبب بولوب، کوب کشیلرنك وقتسز ئولوب کیتولرینه مانع بولماغانغه کوره، صوکندن اول طاشلانغان. شول وقتلرده بر کتونك صیبرلرینك جیلنلرنده (ایمچه‌کلرنده) چه‌چه‌ك ششلری (صتقیلری) بارلغی بلنگان، شول صیبرلرنی صاوا طورغان کشیلرنك قوللرینه‌ده شوندیوق صتقیلر چققان. آخرده شونسی معلوم بولغان، که قوللرینه بو صیبردن ئل‌کـکان چه‌چه‌ك چققان کشیلرگه صوکندن هیچ بر تورلی یوغنچلی چه‌چه‌ك یوقماغان. مونه شوشی تجربه‌گه بناءً قیلوب یوغنچلی چه‌چه‌ك آورووندن صاقلانو اوچون ۱۷۹۶ نچی یلده سلامت کشی‌نك تـه‌نینه، صیبر چه‌چه‌گینك صووی ییبه‌رله باشلاغان هم شونك قطعی فائده‌سی معلوم بولغاچ، استعمالی حاضرگی کونگه قدر دوام ایتوب کیلگان. آندن باشقه ئلك برکشی‌گه ییبه‌رلگان صیبر چه‌چه‌گی‌ئوزینك قوّتن هیچده یوغالتماو سببلی، آنی اوّلگی کشی‌دن آلوب ایکنچی کشی‌گه ییبه‌روب فائده‌لانورغه‌ده یاری ایکانی معلوم بولغان. شولای بولسه‌ده بو چاقده تگی اوّلگی بالانك باشقه تورلی ضررلی آوروون ایکنچی بالاغه کوچرورده بیك احتماللی بولغانغه، حاضرگی کونده بو اصول تاشلانوب، فقط بزاو چه‌چه‌گی‌گنه ییبه‌روله‌در.

منه شوشی «چه‌چه‌ك صالدرو» بالانی یوغنچلی، قورقنچ چه‌چه‌ك آورووندن صاقلاب آلوب قالادر. آلدن صاقلاق چه‌چه‌گی صالدرلغان آوللرده، یه برده یوغنچلی چه‌چه‌ك آورووی حاصل بولمی، یه بولسه‌ده بیك ضعیف بولا، قورقنچلی بولمی. اما نی سببدن بولسه‌ده بالالرینه چه‌چه‌ك صالدرمی قالغان آوللرده، بیك کوب بالالر قبرگه کوچه‌لر، آندی آوللرده چه‌چه‌ك بیك دهشتلی بولا.

چه‌چه‌ك اوزی ایکی تورلی بولا: چن چه‌چه‌ك، یالغان چه‌چه‌ك. چن چه‌چه‌ك باشقه کوب آورولر شیکللی بیك قوّتلی طوکدرو بلن باشلانا، شونك بلن برگه بعض وقت قوصدرغالی‌ده، صوکندن بیك قوّتلی

اسسیلك پیدا بولا. آورووینك دورتنچی کونلرنده بالانك ته‌ننده، بور چاق‌دن آزغنه زورراق قزل طاپ‌لر ظاهر بولا، بو قزل نه‌رسه‌لرنك اورتاسنده کچکنه‌گنه صتقی کبك اورنی بولا، صوڭندن بو صتقی بیك زورایوب اورتاسی چوقور بولوب کیته. بو قزل‌نه‌رسه‌لر ایك ئلك آورونك یوزینه (بیتینه) چغالار، ایکنچی کوننی اول آرقاغه، موینغه، کوکره‌ککه طارالا، اوچنچی کوننی قوللرغه، آیاقلرغه طارالا. بو قزل نه‌رسه‌لر چققاندن صوڭ آورونك اسسیلگی بر آز کیمی توشه، هم آورو ٨ نچی کونگه قدر اوزن آر ولانغان کبگره‌ك سیزنه، اما ٨ نچی یا ایسه ٩ نچی کوندن صوڭ اسسیلك طاغن قوّتل‌نوب کیته، صتقی‌لر ئرن بله‌ن طولوب صتیلا هم کیبه باشلیلر. بوتون آورو ٤ آطنه‌دن ٦ آطنه‌غه قدر دوام ایته.

یالغان چه‌چه‌ك‌ده صتقیلر کچکنه هم سیره‌ك بولالر، اورتالری چوقرایوب طورمی، قزل طاپیلر بو تورلی چه‌چه‌ك‌ده ایرته‌ره‌ك کورنوب تیزره‌ك بته‌لر؛ شول طریقه بوتون باری ٢—٣ آطنه قدرگنه دوام‌ایته.

آول‌ده بعض کشیلر اویلاغانچه، چه‌چه‌ك هیچ‌ده صووق آلدرودن حاصل بولمی، بلکه هر وقت چه‌چه‌ك صتقیسنده بولا طورغان یوغنچلی آغودن بولا. شونك اوچون‌ده چه‌چه‌ك بله‌ن آورغان کشیلردن ممکن قدر یراق بولورغه، آڭارغه سلامت کشیلر قاطشوب یورمه‌سکه، چه‌چه‌ك بله‌ن آورغان بالالرنی قاراب یورگان کشی اوزن بیك طازا طوتارغه، صاقلانوب یوروورگه تییش بولا. آورونك کرلرن، چوپره‌کلرن بوتونله‌ی آیرم صاوتده بیك اسسی، سلتیلی صوده‌غنه یووارغه کیره‌ك؛ آورونك کیم‌لرن، اورنلرن قویی کاربولوۋایا ۋادا — карболовая вода بله‌ن سیبوب (بر استاکان صوغه ٤ چه‌ی قاشغی قدر قاربولوۋایا کیصلاتا) صوڭندن اوزاق جیلده، هواده طوتارغه تییش. آورونك اوزن کونینه بر نیچه مرتبه нутряное сало بله‌ن سورتورگه تییش، چونکه بو دارو یوغنچلی آورونك طارالوون آزایتا.

چه‌چه‌کنڭ اوزن دوالاو، آورونڭ اسسیلگن، قزولفن آزایتو بله‌ن بولا. مونڭ اوچون آورونڭ باشینه صالقن کامپریس (صالقن صوغه مانلغان چوپره‌ك) یابارغه، آورونـڭ اوزن صالقنچه‌راق ییرده طوتارغه، تیف آورووندەغی کبك، بوتون ته‌نن یووش کیندرگه تورورگه، اچه‌ر اوچون خینین یا که آنتیفیبرین بیرورگه تییش بولا. بوچه‌چه‌ك آوروونده آوریووش کیندر (یابما) بله‌ن تورو تیف که قاراغانده‌ده آرتغراق فائده‌لی. چونکه شول یووش نه‌رسه‌گه تورو سایه‌سنده آورونڭ اسسیلگی تیریسینه جییلغان قانی آزایوب، چقان چه‌چه‌کلر کچکنه بولا، هم تیزره‌ك بته‌ده. خصوصا مونی آورونڭ بیتینه (بوزینه) بیگره‌ك دقت بله‌ن یابارغه تییش، چونکه شول واسطه بله‌ن آورونی شادرا بولودن قوطلدرورغه‌ده بولا. اگرده صتقیلر کیبه باشلاسه، اول چاقده آلارنی صاف нутряное сало بله‌ن بویارغه؛ قالن، قوری قوطرلارنی جلی قامپریس (согрѣ-вательн. примочка) بـلـه‌ن چلاتورغه، یومشاتورغـه تییش (جلی کامپریس، چوپره‌کنی اسسیره‌ك صوغه مانوب، صفوب جلی کوینه ته‌نگه یابو). آوروغه کیبه‌گان، قوری قوطرلرن طرنارغه، قوبتارورغه رخصت بیرورگه یارامی.

Корь - قزامق

بوآورو - غالبا. ٢ یه‌شدن آلوب ٧ یه‌شینه قدر بولغان بالالرده کوب هم قورقنچلی بولا، لکن سیره‌کله‌ب زورراق کشیلرده‌ده بولسه‌ده قورقنچلی بولمی. سیره‌کله‌ب جه‌ی کونی بولسه‌ده، کوبره‌ك صالقن وقتده کوز، قش، یاز کونلرنده بولا. بوآورو، قوّتلی اسسیلك، بوتون ته‌نده بولا طورغان قزل طاپی هم یوته‌ل بله‌ن جفالانودن عبارت. غالبا، ایکی تُلك طوماو هم یوته‌ل بله‌ن باشلی، یه‌ش آغا، یاقتیغه قاراب بولمی، صوڭره بوتون ته‌نده بورچاقدن زورراق قزل طاپی‌لر - قزامقلر ظاهر بولا، بو

طاپی‌لر سلامت طورغان تیری‌دن بیك آیرم آچق بولوب کورنوب طورالار. ایكٔ ئلك اول‌آور ونكٔ یوزنده بولا، صوگره‌بوتون‌ته‌نینه طارالا. بو قزامق چغووی اوزی بر ته‌ولكده طارتلوب، آنكٔ دوام ایتووی شول بر ته‌ولكدن کوب آرتمی، صوگره اول آغاروب، تیری صویلا باشلی. اسسی‌لك قزامق چققان چاقده هم آنكٔ دوام ایتکان مدتنده‌گنه بولوب صوگندن آزایا، بته. تیری صویلو، قوپتارلو ایکی آطنه‌دن صوكٔ بتوب، آورو سلامتل‌نگانگه حسابلانورغه یاری، تیری صویلغان چاقده قزامققه، واق تنفس بوطاقلرینكٔ ششو هم ئوپکه ششوده قوشلغالی.

آورونی دوالاو آنی صالقن‌طوتو بله‌ن‌بولا: کوب کشیلر باگلش‌اویلا-غانچه، آورونی توروررگه، تیر چغارا طورغان نه‌رسه‌لر اچرورگه‌یارامی. اسسیلكنی کیمتو اوچون بوتون ته‌ننی آراقی‌غه اوکسوس، طوز قاطشدروب شونكٔ بله‌ن اووارغه کیره‌ك. اچه‌ر اوچون قوری صاف صوغنه بیرورگه، آشارغه، صۇلی ئۇیره‌سی‌هم‌سۇت‌بیرورگه تییش. اگرده اسسیلك بیك قوّتلی بولسه، اول چاقده خینین یاکه (آنتیفیبرین = антифебринъ) بیرورگه تییش؛ مونی بالالارغه مثقالنكٔ اون‌ایکی‌دن بر ئلوشی قدرن، الوغلرغه مثقالنكٔ آلتی‌دن بر ئلوشی قدرن بیرورگه. طوماو، یوته‌ل، اگرده‌بیك قوّتلی‌بولماسه‌لار، آلارنی‌دارولاب‌ده‌ماتاشورغه کیره‌کمی، اوزلری وقتی بله‌ن بته‌رلر؛ اگرده ایندی کچکنه بالالانكٔ‌واق تنفس یوللری بوزولغان بولسه، اول چاقده یوغاریده تنفس‌یوللرینكٔ آورووی طورسنده سویل‌نگانچه چارالارغه مراجعت ایتوب، آنده کورسه‌تلگان سببلرنی اجراء ایتو لازم‌در.

اسکارلاتینا (طاماق باقاسی).

اسکارلاتینا، بعض وقت بیك جیگل اوته طورغان بولسه‌ده، غالبا قورقنچلی آورودن‌صانالا. اول کوب وقت آورونكٔ اجلی یتوگه سبب

بولا، لکن سیره‌کله‌ب آوروب‌قنه قالوده بولغالی. اول کوبره‌ك به‌ش بالالارده بولا طورغان بولسه‌ده، الوغلرده‌ده سیره‌کله‌ب بولسه‌ده اوچری. بو آورو، غالبا، بیك کینه‌ت، قاپلی باشلی. باشده آزغنه باش آورتا، بالالارنك یوتقان چاقلرنده طاماقلاری آورتا باشلی، آننار ی قوصدرا باشلی، بیك قوّتلی اسسیلك آلوب کیته، هم بوتون ته‌ن قزامق ــ قزلچه بله‌ن قابلانوب کیته. قزلچه‌لر ایك ئلك موینده، کوکره‌کده ظاهر بولوب، صوڭره بیتکه هم‌بوتون‌ته‌نگه تارالا. قزلچه‌لرنك چیکلری بیك‌آچق بلنمی، آلار آقصل آلصو توسده‌ره‌ك بولوب کورنه‌لر. بعض وقت بو قزامق‌لر کچکنه یا که زور قابارچق صورتنده بولوب چغالار، لکن سیره‌کله‌ب بعض بر اسکارلاتینا آوروونده قزامق برده بولمی. قزامق ته‌نده دورت کونلر طوروب صوڭره آغارادہ بوتونل‌ی بته‌در. اسکارلاتینا آوروونده برده بولمی قالمی طورغان دیه‌رلك ایکنچی بر نه‌رسه‌ده بالانك طاماغینه باقا بولو، توکرۆك بیزلرینك ششووی‌در. بو بیزلر اوزونچه‌راق‌بولوب تلنك توبنده ایکی‌یاغنده بولا؛ مونه شول بیزلر ششوب زورایا، قابارالر، آلارنی آوزنی آچوب قاراغانده بیك‌آچق‌کوروورگه بولا. بعض‌اسکارلاتینا آورولارنده طاماق باقاسی عادی‌گنه بولا، بیز ششوب قارا قزل توسده کورنوب طورا؛ بعض یرلرنده بیز اوستینه ارمچکلی نه‌رسه‌لر چقغان بولاده، صوڭندن اول نه‌رسه توشوب اورنی بیك یامان، صاصی ایسلی شش بولوب قالا طورغان بولا. موندی صورتده بولغان شش چرك باقا، یا که دیفتیریت - дифтеритъ دیب آتالا.

اگرده طاماق ششی عادیگنه بولسه، اول ته‌نده‌گی قزامقلر بله‌ن برگه بیك تیز بته؛ اما چرك یاق ــ دیفتیریت بیك اوزاققه طارتلا، آنك اوچون مخصوص دوالانورغه‌ده تییش بولا. بر آطنه چاماسی اوزغاچ، آورونك تیریسی قوبا باشلی، شولای طاغن ایکی آطنه یا که آرتغراق دوام ایته. اوچنچی آطنه‌نك باشنده یا که آخرنده کوب وقت آوروغه استسقا ــ ВОДЯНКА حاصل بولا؛ باشده آورونك یوزی ششه (قابارا)،

صوگرە آیاقلری، قورصاغی ششه، کوبنه، حتی بعضا صیبق نەرسه آنك باش، کوکرەك اچلرینەدە جییلغالی. بو «ۋادەنکا» دیگان نەرسه ــ کوبنو، بۆیرەکلر ششودن کیلە، چونکه آنده بول حاصل بولمی باشلی. شول طریقه اسقارلاتینا بوتونسی بلەن آلتی آطنەلرغه چاقلی، بعضا آندن آرتققەدە طارتلغالی.

اسقارلاتینادن دوالانو، اگردە آیرم برەر آورو بولماسه. باری بر ئەلی گنه یوغاری‌دە یازلغان آورولر کبك دارولانولا. هوانی صاف طوتارغه طرشورغه، آورونی صالقنده طوتارغه، اچەر اوچون صاف صو، یاکه آزغنه ئەچکلتمەرەك نەرسه قاطشدرلغان اچملك بیرورگه، سوت هم برەر تورلی یارمادن ئۆیرە پشروب آشاتورغه تییش بولا. اگردە اسسیلك بیك قوّتلی بولسه، آورونك تەنن اوکسوس‌لی صو بلەن اووارغه یاکەیووش کیندرگەتورورگەتییش. اگردە قزامق ناچارچغوب، آورونك تەنی اسسی، آیاق قوللری صووق بولسه، اول چاقده آورونی بیك جلی صو بلەن قویوب تۆرورگەدە چەی‌اچرورگەکیرەك؛ شونك بلەن آنك چەچەکلری یرگەرەك چغوب، اسسیلگی اورطەچەلانادر.

دیفتیریت بولغانده، طاماقدەغی آقصل ششنی کونینه ایکی مرتبه یومشاق قانات پومالا بلەن эфкалиптовое масло سۆرتورگه هم طاماقنی شالفی، یاکه راماشقا صووی بلەن چایقارغه کیرەك. (بر استاکان صوغه بر آش قاشغی‌شالفی یاکەراماشقا صالوب برچەی قاشغی‌بورنی کیصلاتا ــ борная кислота ده قوشارغه کیرەك.) طاماقنی بوتونلەی طازاروب شش قایتقانغه چاقلی چایقارغه تییش.

طاماقدەغی شش تیزرەك قایتسون اوچون، آنی мѣдный купо-
росъ کیسەگی بلەن سورتورگە؛ طاماقنی‌طازارتو اوچون ایەك آستینه جلی صولی چوپرەك یاکه پریپارقه قویارغه کیرەك بولا، چەینیکدن بولسه، جلی بوو ــ паръ ایسنەودە بیك فائدەلی. کوبنوگه قارشی آورونك بیلینه گارچیچنیکلر قویارغه، آورونی بیك جلی صودە قویندروب

طون فلان کبك جلی نه‌رسه‌گه تؤرؤب بوزینا چه‌چکه‌سن бузинный قایناتوب اچرورگه ــ تیرله‌تورگه‌تیبش. کوبنو بتکاندن صوك آوروغه‌سوت، یومورقاشیکللی فائده‌لی نه‌رسه‌لر آشاتورغه، توشکی هم کیچکی آشلر آلدندن آپتیکادن آلوب водная окись دیگان دارونی بیرورگه تیبش. (مونی پراشوق حالنده پچاقنك ابك اوچینه ئل‌کـکان مقدارده ــ بر چمتم چاماسی بیرورگه کیره‌ك بولا).

IX

Болѣзни кожи. تیری آورولری.

تیرینك شئوری (سرخباد) -- تیری پشو -- یووش تیمره‌و -- قچتقان بیـزگه‌گی - قوطرو -- قچو.

سرخباد ــ рожа روسچه Рожистое воспаленіе кожи دیب آتالا طورغان بوآورو یوغشلی آورولر جمله‌سندن، یعنی آدمنك ته‌نینه کچکنه، عادی کوز بله‌ن کورنمه‌سلك واق یوغشلی قورطلر ئل‌گودن حاصل بولا طورغان آورولردن صانالا. بو سرخباد یوغنچی بیگره‌ك جراحت‌لرگه نق یابشا طورغان بولا. مونه شونك اوچون‌ده جراحتلرنی‌گنه توگل، حتی هر بر کچکنه صویلغان، طرنالغان بیرلرنی‌ده هواغه کورسه‌تورگه یارامی، چونکه هوادن طوزان بله‌ن برگه شوندی آغولی قورطلر ئل‌گورگه ممکن. بیك کچکنه‌گنه جراحتلردن‌ده بعض کشیلرنك ئولوب کیتکانلکلرن هر کم ایشتکانی باردر؛ بولار بارده شول «روژا» یوغنچینك ته‌نگه، جراحتکه ئل‌گوندن بولا، شونك اوچون آکاردن بیك صاقلانورغه تیبش.

روژا ششی منه شوشی صورتده ظاهر بولا:

آورغان کشی بیك نق طوکا، اوشی باشلی، صوکره بو اوشو، قزو؛ اسسیله‌نو بله‌ن آرالاش بولا باشلی. شونك بله‌ن برگوك ته‌ننك قایده بولسه‌ده بر بیرنده باشده‌راق آلصو قزل نه‌رسه حاصل بولوب، شول

نه‌رسه بارا بارا قارا صو قزل توسکه ئه‌یله‌نه؛ بو قزلچه‌غه آزغنه بارماق بله‌ن باصساك ده قزللغی بته، لکن بارماقنی آلو بله‌ن طاغن بلنه؛ بو قزل اورن غایت آورتا طورغان بولا، خصوصا یابولمیچه آچق هواده طورغانده بیك آورتا؛ شوشندی قزلچه بوتون ته‌نگ کوچوب - کوچوب یوری - طارالا طورغان بولا، حتی اول آقرنلاب بوتون ته‌ننی چولغاب آلا؛ قزلچه بار مدتده آورو بیك اسیله‌نه، بیگره‌ك آورونك باشی آورتا. روژا ششی بولغانده، البته، کشی‌نك تیری‌سی‌ده ششه، مونی آورولی کشی‌نك یوزنده بیك آچق کوروورگه بولا. کوب وقتنی بو روژا ششی ایشته طورغان یوللرغه کروب آندن می جاریسینه کوچه. اول چاقده آورو صاتاشا باشلی، اوزینك همه حسی یوغالا. ته‌ننك باشقه یپرلری روژا بله‌ن آورغان شیکللی باشنك چه‌چ اوسکان ئلوشی‌ده آوروورغه ممکن، مونی باشنك ئه‌رنووندن، آورتووندن بیك آچق بلورگه بولا. روژا بتکان اورنلردن ایك ئلك قزللق یوغالا، آنناری ششی قایتا، آزراق قچتا باشلی‌ده تیری قوبا.

روژا ششن اچکی هم طشقی واسطه‌لر بله‌ن دوالیلر. اچکه استعمال قیلا طورغان دارولاردن ایك باشده اچه‌گی‌لرنی طازارتو اوچون اچ کیته‌ره طورغان بره‌ر یاخشی دارو اچه‌رگه تییش، مثلا ایکی آش قاشغی قدر کاستوروژی ماصلا – касторовое масло یا که بر آش قاشغی قدر آنگلییسکی طوز – англiйская соль (صوغه صالوب) اچه‌رگه تییش بولا، لکن مثقالنك ۱۲ دن بر ئلوشی قدر каломель یا که сладкая ртуть بیگره‌ك ده یاخشی. اسیلکگه قارشی کوننه ایکی مرتبه مثقالنك آلتیدن بر ئلوشی قدر خینین (хининъ) یا که آنتیفیبرین = антифебринъ بیرورگه کیره‌ك. طشقی سببلر اوچون، نادان خلقده یورتوله طورغان ضررلی نه‌رسه‌لرنی استعمال ایته‌رگه یارامی. حاضرگی کونده ایك مقبول اصول تیرینك طشینه قزلچه اوستینه صالقن صولی چوپره‌ك یا که چوپره‌کنی کاربولوژی صو (карболовая вода) غه

مانوب، یابودر. اگرده (نادان خلق اویلاغانچه) آکارغه صو تیدروگه یارامی دیب اویلاسه‌لر، اول چاقده آنی کونینه ایکی مرتبه کوك تریکمش مایی — сѣрая ртутная мазь بلن بویارغه، یا که برچوپره‌کـکه شوشی ماینی بویاب کونینه ایکی مرتبه شش اوستینه یابارغه کیره‌ك. اگرده تریکمش مایی بولماسه، اول چاقده چوچقه مایی بلن مایلارغه‌ده یاری، بو مای گرچه، یوغنچلی آورونی بتره آلماسه‌ده، اسسیلکنی آزایتا، تیرینی هوانك تأثیرندن صاقلی. باش میینك یار پسنده‌غی ششنی دوالاو حقنده ئلگه‌ری سویله‌نوب ئوتلگان ایدی...

Ожога — پشو

مونی یاخشیلاب آکلاو هم دوالاو اوچون اوچ تورلیگه (اوچ درجه‌گه) آیروب یورته‌لر.

برنچی درجه‌ده پشو — تیری قزاروب آزغنه قاباروب، بیك ئه‌رنتوب طورغان حالده‌گنه بولا. بو تورلی پشو، فوری هم یراقدن تأثیر ایتکان اسسیلکدن، یا که اوزاق دوام ایتمه‌گان یووش اسسیلکدن (بوو، اسسی صو) بولا.

ایکنچی درجه‌ده پشو — تیرینی کوته‌روب قاباروب طورغان قووق حالنده بولا. بو قووقلر تورلی زورلقده بولوب، اچلری صیق، شفاف نه‌رسه بلن طولغان حالده، بعضیلری یارلوب، قزل تیربگه یابشوب طورغان حالده بولالر. بو تورلی پشو بولغانده تیری بیك نق، تیزه آلماسلق درجه‌ده آورتا. بو تورلی پشو، فوری اوطقه کویودن، یا که اوزاق اسسی صو، پار کبك نه‌رسه‌لرگه پشودن حاصل بولا.

اوچنچی درجه‌سی ـ تـه‌نگه ئریگان معدن (قورغاشن، تیمر یاکه باشقه نه‌رسه‌لر) قویلودن، هم بیك اوزاق اوطقه کویو، اسسی صوغه پشودن حاصل بولا.

منه شوشى كورسەتلگان حاللرنى قاراب قورى تيرىگنه پشه، ايت هم سويەكلرده پشه، كويوب ضررلانا آلا.

قورى اوطقه كويگانده تيرينك اوستى قوكفرت، قارا توسكه كروب قالا، يووش اسىيلكدن پشكان يير صارغلت آق، قانسز توسده بولوب، هيچ نەرسه سيزمى طورغان، ئولگان حالده بولا. اگرده بر كشينك بوتون تەنينك اوچدن بر ئلوشى قدر ييرى قوّتلى صورتده اوچنچى درجەده پشو بلەن ششكان بولسه، اول كشى‌نى ئولمدن قوتقاروب آلوب قالو ممكن بولمى ايندى.

پشكان ييرنى دارولاو اوچون كوب واسطەلر بار. بولار هر قايوسى تورلى تورلى پشولرگه ياراسەلرده هر تورليسينه فائدەلى بولووى آرتق تصديق ايتلمەگان. شونك اوچون پشونك نى درجەده ايكانن آچق بلوب، دوالاوده شوكا قاراب بولورغه تييش بولا. هر تورلى پشوگەقارشى فائدەلى نەرسه، پشكاچ‌دەتيريگه قان‌توشونى قايتارو اوچون، اسىيلكه قارشى صالقنلق استعمال ايتو. لكن صووقلق چن صووق بولورغه، آورغان ييرنى، البته، صالقنايتور درجەده بولورغه تييش. مونك اوچون بوز، قار، صالقن صودن باشقه چاره يوق. آندن باشقه ايكنچى درجەده پشكان چاقده، قووق‌لر يارلوب، پشكان تيرى كورنوب طورغانده، يابقان چوپرەك بيك تيز كيبوب يابشسه، قوبتاروب آلو آوورونى بيك رەنجته طورغان بولا. شونك اوچون بو تورلى پشو بولغانده بوتونلەى، ممكن بولسه، تەننىگنه صالقن صوغه طغارغه تييش، ممكن بولماسدى ييرده بولغانده، چوپرەك بلەن يابوب قويارغەده، آنى ايكنچى قوبتاروب آلميچه، اوستندن صالقن صوغنه قويا طورورغه تييش.

برنچى درجەده پشو، ايك جيكلى بولغانغه، آنى نيندى دارو بلەن بولسەده دوالاب توزەتورگه ممكن، آرتق قورقنچلى توگل. شوكا كوره صالقن نەرسه يابوب، اسىيلگن، قزللغن قايتارغاننك صوكندن پشكان ييرگه، چوچقه مايى، آغاچ مايى كبك، برەر تورلى ماى سورتورگه بارى.

ایکنچی درجه‌ده پشو بولغانده دوالانو اول چاقلی اوکای توگل. مونده صالقن صودن باشقه، صاف صودادن (بر استاکان صوغه بر چه‌ی قاشغی قدر صالوب) پریه‌وچکا یاصارغه. یعنی چوپره‌کنی یاکه طازا مامقنی شوکا چلاتوب یابارغه کیره‌ک بولا، صوکندن شول چوپره‌کنی، مامقنی آلمیچه‌غنه اوستینه شولوق صودالی صونی‌غنه صالغالارغه کیره‌ک. اگرده یاقنده صودا بولماسه، تابولماسه، اول چاقده به‌ره‌نگی، یاکه کیشر تویوب یابارغه‌ده یاری، فقط برسی کیبکاچ بوته‌ننی آلماشدروب قویارغه کیره‌ک. شولایوق کیندر مایی بـله‌ن از بیز صوون (льняной масло и известковая вода) برتیگز قوشوب شونك بله‌ن یابارغه‌ده بولا. بو قوشمتا پشکان ییرنك تیزره‌ك کیبوب توزه‌لووی اوچون‌ده فائده‌لی. окись цинка, свинцовыя бѣлила, дубильная кислота, танинъ لارنك برسن بر مثقال قدر آلوب ۸ مثقال صاف چوچقه ماینه قوشوب، شونی سورتکانده‌ده یاخشی فائده‌لی چغا.

اوچنچی درجه‌ده‌گی پشوگه قارشی چاره‌لر ایتو، تگیلر ینه قاراغانن طاغن‌ده آورراق. مونده صووق صولر بله‌ن ته‌ننك پشکان ییرنده‌گی ئه‌رنو، قزونی بر آز باصقاننك صوکنده‌اوق، پشوب بوزولغان ئولگان ئلوشن آیروب طاشلارغه، مونك اوچون‌ده هر اوچ ساعتده بر مرتبه آلماشدروب جلی کامپریس یابارغه‌کیره‌ك بولا. ته‌ننك پشوب ئولگان قسمی چریمه‌سون، ایسله‌نمه‌سون اوچون، آکارغه کونده بر مرتبه اییودافورم (іодоформъ) سیبه‌رگه، یاکه «کاربولوۋی ۋادا»دن پریموچکه یاصارغه، یعنی کاربولوۋی ۋاداغه چلاتوب چوپره‌ك یابارغه کیره‌ك بولا. پشوب ئولگه‌ن ییری ئوزلوب توشکانگه قدر شولای دوام ایته‌رگه تییش. ئولگان ئولوشی توشکاچ صوکندن کاربولوۋایا ۋادا (карболовая вода)غه مانلغان مامق بله‌ن گنه به‌یله‌رگه تییش. بعضا بیك قوّتلی، تیره‌ن پشکان چاقده، آورونك حالن بتره، ضعیفله‌ندره طورغان درجه‌ده ئرتله‌ب آغا طورغان بولا؛ آندی وقتده بوْرۆشدره، کیبدره

طورغان دارولار استعمال ایته‌لر؛ ایکی آش قاشقی قایناغان صوغه یارطی مثقال لەپیس (ЛЯПИСЪ) صالوب شونی سورتورگه، یا که میدنی قوپاروص (мѣдный купоросъ) کیسه‌گی بلەن سورتورگه تییش.

یووش تیمره‌و - Мокнущій лишай

بو تیری اوستنده بیك یش اوچری طورغان آورولردن؛ بو هر تورلی یه‌شده‌گی کشی‌ده هم ته‌ننك هر ییرنده بولا آلا، لکن کوبره‌ك اول قولده هم باشده بولا. یووش تیمره‌و یوغنچلی آورو توگل، اول نیندی بولسه‌ده برەر تورلی تیری‌گه تأثیر ایته طورغان طشقی سببلردن حاصل بولا، اسسیلکدن، یووشلکدن، اشقلودن، آغودن هم دوکتورلرغه آچق معلوم بولماغان براچکی سببدن‌ده حاصل بولا؛ مثلا، کر جووچی، صابون پشروچی، آش پشروچی کبك خاتونلر کوبره‌ك شوشی یووش تیمره‌و بلەن جفالانالر. بونه‌رسه اوزینك ته‌ن اوستنده اوزاق یه‌شه‌وینه هم ته‌ننك قایسی اورننده بولووینه قاراب تورلی کورنشده بولا.

اول باشلاب حاصل بولغان چاغنده صییق نه‌رسه بلەن طولی وانغنه قووقچقلردن عبارت بولا؛ بوقووقچقلر یارلوب اچنده‌گی صاری صولری چغاده صاری قابق بولوب کیبه. موندی تیمره‌ونی بیك کچکنه بالالرنك بیتلرنده هم باشلرنده ییش اوچراتورغه بولا.

ایکنچی تورلی، قالن تیری اوستنده بولغانده قووقلر بیك تیز یارلمی، اچنده‌گی صییقلق قویرا، یارلغاننك صوڭنده‌ده آلار یاغشوق قالن یه‌شکلت صاری قابق حاصل ایته‌لر. یا که شوشی قابق توشکاچ تیری قوروب، یارغالانوب قالا هم صویلاده.

یووش تیمره‌ونك بو تورلری هر برسی بیك قچتا طورغان بولالر، آورولر آلارنی قاشومیچه چاق توزوب طورا آلالر. اگرده ته‌ننك بر ییرنده صنقیلی، یووشلی، قچتا طورغان، قابارچقلی قزل تیمره‌و بولسه،

اول یا گاغنه حاصل بولغان ئوتکن تیمرەودن صانالا. اگردە تیمرەو بیك آرتق یووشلەنمەسە، بلکە طشدن قابقلری توشکەلەب، یارغاقلانوب طورسە، قچتووی‌دە آرتق قوّتلی بولماسە، موندی تیمرەولر کوبدەنگی ایسکی بولا. تیمرەونك قایسی نوعدن ایکانن بلودە ضرر یوق، چونکه آنی شول نوعسینه، صفتینه قاراب دوا ایتلە، دارولار تعیین قیلنادر. عموما بو یووش تیمرەونی دوالاو اوچون، ممکن بولسە، آنك اصل سببن ازلەب طابارغه تییش. مونك اوچون آورونك نی بلەن مشغول بولغانن بلورگە، آورونك طشقی تەنینه ضرر ایتە طورغان هر بر سببلرگە دقت ایتەرگە تییشلی. اگردە آورو اوزینك تەنینه نیچك بولسەدە برەر تورلی تأثیر اجراء ایتە طورغان، اوط، صو، آغولی نەرسەلر بلەن مشغول بولسە، اول چاقدە، وقتلیغنه بولسە، آنك بو اشن طوقتاتورغه تییش. اگردە یووشلی تیمرەو زالاطوخالی بالادە بولسە، اول چاقدە آنك ضعیفلگینه دقت ایتەرگەدە، طشقی سببلردن باشقە، اچکە استعمال ایتە طورغان دارولاردە بیرورگە تییش بولا.

یووشلی تیمرەوگە قارشی طشدن دارولاو اوچون استعمال ایتلە طورغان نەرسەلرنی ایکی نوعگە ایرورغە تییش: آلارنك بر نوعسی باری‌دە تیرینی یومشاتا، طنچلاندرا طورغان دارولار؛ ایکنچی نوعسی باری‌دە تیرینی ئەرنتە، آگا تأثیر ایتە طورغان دارولاردن عبارت؛ برنچی نوعسی، اوتکن یووش تیمرەوگە قارشی، ایکنچی نوعسی ایسکی، دواملی تیمرەوگە قارشی استعمال ایتلەلر.

یومشاتوچی دارولردن صانالا:

١) صو. بو صو قچتو، اسسیلەندرو بولغاندە، صافلاندروچی پریموچقه حالندە؛ یومشاتو هم قالن قابقلرنی کیتەرو اوچون، جلی کامپریس حالندە استعمال ایتلە.

٢) مایلر. مایلر یومشاتو، ئەرنوگان تیرینی طنچلاندرو، قاطی

قابقلرنی یومشاتوب قوبتارو اوچون استعمال ایتلە. بالالرنڭ بیك نچکه ییرلرندە تیمرەو بولغاندە، آق، قایماق مایی سورتورگە، ایسکی، بورونغی تیمرەولر، خصوصا باشدە بولغاندە، بالق مایی سورتو فائدەلی.

۳) هر بو طارتا، بورۇشدرە، کیبدرە طورغان دارولر. (مثلا، دوبیلنی کیصلاتا — дубилная кислота، قورغاشین آغی — свинцовыя бѣлила، تسینقە آغی — окись цинка، آق اوطورغان تری کمش — бѣлая осадочная ртуть هم باشقەلر.

بولارنڭ قایسن بولسەدە برسن بر مثقال مقدارندە آلوب ۸ مثقال مقدارندە نیندی بولسەدە برەر تورلی مایغە قوشوب، شونڭ بلەن کوننیە ایکی اوچ مرتبە تەننڭ تیمرەولی ییرن سورتورگە کیرەك. خصوصا свинцовая هم цинковая مازلر بیك فائدەلی.

تیرینی اشرلەندرە طورغان دارولاردن:

۱) صاف دگت. بو بیك ایسکرگان، قوری، قوپرچقلانوب طورا طورغان تیمرەولرگە بیك کیلشە، آنی یە اوزن‌گنە، یە برەر مایغە قوشوب سۇرتەلر.

۲) یەشل صابون‌دە شولای‌اوق کوبدەنگی، ایسکی تیمرەولر اوچون استعمال ایتلە؛ آنی تیمرەولی ییرگە سورتەلردە صوگندن یووب آلالر. آندی تیمرەولرگە کوب وقت، بر ئلوش دگت، بر ئلوش یەشل صابون، ایکی ئلوش آراقی اسپیرتی قوشوب استعمال ایتەلر. بو کورسەتلگان دارولر، تیمرەونی بترو اوچون بیتەرلك نەرسەلر، فقط آلارنی طوتا بلورگە‌گنە کیرەك. مایلرنی تیمرەونڭ قابقلرن یومشاتوب قوبتارغاننڭ صوگندەغنە سورتورگە کیرەك، بوقسە اول مایلر هیچدە تأثیر ایتمی. ئەرنۇگان، یووش تیمرەو اوستینە آغولی نەرسەنی (یەشل صابون) استعمال ایتەرگە یارامی، بلکە آندە مایلی بورۇشدرە طورغان نەرسە سورتورگە کیرەك.

بعض وقتنی تیری ماینی کوته‌ره آلمی. اول مایدن طنچلانو توگل، بلکه طاغن نغراق ئه‌رنی باشلی. آندی بولغانده ته‌نگه قوری صالقن صودن، یا که دارولار قوشوب پریموچقا یابارغه کیره‌ك، یا که ایکی مثقال کراخمال، بر مثقال свинцовыя бѣлила یا که окись цинка قوشوب شونی سیبه‌رگه کیره‌ك.

زالاطوخالی بالالرده‌غی تیمره‌ولرگه قارشی بارندنده فائده‌لی دارو бѣлая осадочная ртуть دن یاصالغان مای.

Крапивница — قچتقان بیزگه‌گی

بو آورو غالبا اورطا یه‌شلی الوغ کشیلرده بولا، لکن سیره‌کله‌ب بالالرده هم قارطلرده‌ده بولا. بو قچتقان بیزگه‌گی حاصل بولغانده، باش آورتا، آزغنه طوگدرا، عمومی حالسزلك بولا. آنناری صوڭ بعض اعضاده یا که بوتون ته‌نده قزل، قالقو بولوب، اورطاسی بیگره‌کده قالقو هم آقصل بولوب، طورا طورغان طاپلر (قزلچه‌لر) حاصل بولا. بو قزل طاپلر قچتقان چاققانده حاصل بولا طورغان قابارش‌قه بیك اوخشی، آنكارغه شونڭ اوچون «قچتقان بیزگه‌گی» دیب آتاغانلرده. اول باشلاب حاصل بولغانده، قزلچه‌لری چققانده بیك نق قچتا، آورو قاشومیچه برده توزوب طورا آلمی. بر نیچه ساعت طورغاچ، بو قزلچه‌لر بته‌لر — یوغالالر، لکن ایکنچی کوننی شول اورنغه طاغن ئلککی توسلی بولوب چغالار.

شول طریقه بعض وقتنی بر نیچه آبغه قدر دوام ایته. بو آورونڭ سببلری تورلیچه: بعض وقت اول صووق آلدرودن بولا، بعض وقت بیر جیله‌گی، قصلا کبك نه‌رسه‌لر آشاودن بولا، بعضا خاتونلرنڭ عادتلری ئوزگه‌رودن، بعضاده اوتکن کاتار ژبلودکدن بولا.

قچتقان بیزگەگن دوالاو آنڭ سببینە قاراب بولا: صووق آلدرغاندن بولغاندە، بوتون تەننی اسپیرت، اوکسوس بلەن اشقو، آننارى تیرلەتە طورغان نەرسەلر (بوزینا، جوکە چەچکەسی) اچو بلەن توزەلورگە ممکن. کاتار ژیلودکدن بولغاندە، ئلك شونی دوالارغە کیرەك: آوروغە صودا، صووی اچرورگە، آچی طوزلی نەرسەلر استعمال ایتمەسکە تییش горечa بولا. بو آورونڭ قچوون قایتارو اوچون تەنگە آغاچ مایی یا کە صو بلەن اوکسوس سورتورگە کیرەك.

Чесотка ـ قچو

بو آورو عادی کوز بلەن کورنمی طورغان، فقط میقراسقوب آرقلیغنە کورنە طورغان بتچە ـ клеща نڭ تیری اوستندەگی برقاطلاو آستندن یروب یورووندن بولا. تیری آستندن قازوب کوچوب یوری طورغانی باری آنا قورطقنە؛ اول اوزی یروب یورگان یوللرغە کونینە ایکیشەردن ایللی یومورقا صالا. شول نەرسەاوزینڭ تیری آستندە یوروشی بلەن آورونی طنفیسزلی هم قچتدرا. بو نەرسە یومورقالار صالوب نسلن قالدرا بارغانغە کورە، تورلی دارولار سورتوب زور، ایسکی بتچەلرنی اوترگاندەدە، آلارنڭ یاڭادن حاصل بولماوینە، یەش قورطلرنڭدە یوغالووینە اشانوب بولمی. قچو، قوطر آورووینڭ نیدن بولغانن بلگاچ ایندی، آنڭ بلەن آورغان کشی یانینە ایکنچی سلامت قچوسز کشینی یاتقرورغە یارامی.

قچو آورووینڭ علامتی، قوری قچتو، قاشنودەغنە توگل، آندن باشقە طاغن، بتچە بارلغینە شبهەسز دلیل بولغان علامتلردە بار. قچتقی بتچە اوزینە یوللر صالو جیگلرەك، یومشاغراق بولغان اورنلردە بولا؛ آندی اورنلر: بارماق آرالاری، کوکرەك. قولتق آستی، قولباشنڭ هم بوط توبینڭ اچکی یاقلری. مونە بو پیرلرنی قاراغاندە تیری اوستندە بیك نچکەگنە یول ـ یول بولوب قالقوب طورغان صزقلر کورنە، بو

صزفلو تیری آستنده‌غی بتچه‌لرنك ئزندن باشقه نه‌رسه توگل. آندن باشقه موندی بیرلرده ئرنلی صتقیلرده بولا. مونه شوندی علامتلرگه طوری کیلگان قوطرنی کورگاچ، آنك قچتقی بتچه‌سندن ایکانن آچق بلوب، شوگا مناسب دوا استعمال ایته‌رگه‌گنه قالا. بتچه‌گه قارشی بیك کوب دوالار بار، آلار ایکی، تورلی آغولی، هم ناچار ایسلی بولالر. آغولی دارولر تیرینی اویوب بتچه‌نك بولن آچالار، ایسلی نه‌رسه‌لر ایسه آلارنك بوولوب ئولولرینه سبب بولالر. آغولی دارولار جمله‌سندن صانالا هر بر قاطی اشچولچ (سلتی) لر (پاتاش – поташъ)؛ ایسلی دارولاردن کیراسین، بینزین، سѣрный цвѣтъ، پیروڤیانسکی بالزم، آنیسوڤیه ماصلا – анисовое масло هم باشقه بیك کوب نه‌رسه‌لر، عادتده ۲ ئلوش сѣрный цвѣтъ، بر ئلوش صاف پاتاش هم سیگز ئلوش چوچقه مایی؛ شوشندن یاصالغان مای بله‌ن آورونك بتچه‌لی بیرن سورتوب شول کوینچه، بومیچه اوستینه کیندره‌لر. قچونی باشده‌راق سیزوب آلوب صتقیلر کوبه‌یمه‌س بوررون دارولاغانده، شوشی مایني بیك قویی قالن ایتوب سورتکانده‌ده آوروغه ضرر بولمی، اوچ دورت مرتبه سورتوده بوتونله‌ی بته‌رگه‌ده ممکن. اگرده ایندی صتقیلر چغوب، تیری کوب بوزولغان قاتقالاغان بولسه، اول‌چاقده ایك ئلك آورونی مونچه‌غه کرتوب قاطقان قوطرلرن یومشاتوب یوغاننك صوگنده‌غنه تگی مایني آزغنه ایتوب سورتورگه کیره‌ك. کوب وقت موگا قارشی بوده‌ن، بره‌ر اوُلوش صیرنی سوُیت هم دگت که ایکیشه‌ر اوُلوش یه‌شل صابون هم چوچقه مایی قوشوب یاصالغان بر دارو یاصاب سورتوده فائده‌لی چغا.

X

Леченіе ранъ. – جراحتلرنی دارولاو

اگرده بره‌ر کشی‌نك طشقی اعضاسنده، طشقی بر سبب بله‌ن

ته‌نینك بوتونلـگینه ضرر کیترورلك بره‌ر بوزولش حاصل بولسه، شوکا جراحت دیب آتالا؛ اگرده اچکی بر سبب بله‌ن اعضاسینك بوتونلـگینه ضرر کیلسه، آنسی ایندی شش — язва دیب آتالا.

جراحت ته‌ننك طشقی یاغندن تأثیر ایتکان بره‌ر تورلی نه‌رسه، قورال فلان بله‌ن‌گنه حاصل بولا. یازۋا ایسه کشینك باشقه بره‌ر نه‌رسه بله‌ن اچدن آوروودن بولا. مثلا، اگرده بر کشی اوزینك قولن بالتا بله‌ن کیسسه، یاکه قابرغاسینه سه‌نه‌ك قادالسه، آنده جراحت حاصل بولا. اگرده بره‌ونك آیاغی کوبدندن صزلاب یوروب، بر بیرندن قاباروب چقوب شش حاصل بولسه، ئرنله‌سه، شول توزه‌لمی یورسه، — اولچاقده بو نه‌رسه «یامان شش — язва» دیب آتالا.

جراحت نیدن حاصل بولغان بولسه، شونك بله‌ن آتالوب یوری؛ کیسلـگان، جرطلغان، قادالغان، به‌رلـگان، قصلغان، آطلغان جراحت کیسلـگان جراحت هر بر کیسه آلا طورغان ئوتکن نه‌رسه‌لردن، په‌کی، پچاق، پیالا... دن حاصل بولا.

آشا کیسلـگان جراحتلر آور قورال‌لر بله‌ن قوّت بله‌ن صوغلودن بولا. قلج، زور پچاق، بالتادن.

قادالغان جراحتلر، سونگی، خه‌نجه‌ر، سه‌نه‌ك هـم باشقه هر بر اوچلی نه‌رسه‌لرنك قادالوودن حاصل بولا.

اوزولـگان، جرطلغان جراحتلر، غالبا، ماشینالاردن حاصل ایتله: ماشینا طرناقلری، باشقه‌چه ئله‌کتروب طارتا طورغان نه‌رسه‌لردن.

به‌رلـگان، قصلغان جراحتلر ته‌نـگه نیندی بولسه‌ده بر آور نه‌رسه‌نك قوّت بله‌ن کیلوب توشوودن، هم آنی صتوب ایزوودن ایمگه‌توودن بولا.

آطلغان جراحتلر، ملطق، آلتاتار کبك اوط بله‌ن آطلغان قورال‌لردن پیدا بولا.

موندن باشقه طاغن تشله‌نگان جراحتلرده بولا؛ لکن اول آغوسز

حیوان طرفندن تشله‌نگان بولسه، قادالـودن بولغان جراحتلر جمله‌سندن حسابلانوب، آلار کبك دوا ایتله.

حاضر جراحت حاصل بولو بله‌ن، تەننك بر ییری بوزولو بله‌ن، شوندوق اول ییردن قان کیله باشلی. اول قایدن کیله؟

قان یوره‌کدن کیلوب تەننك همه ییرینه طارالغان طامر گوبشه اچنده بولا.

شول قان طامرلری غایت واق طارماقلرغه آیرلوب تەننك هر بر نقطه‌سینه، هر ییرینه طارالغانلر. یوغاری‌ده ئەیتلـگانچه بولارنك یوره‌کدن کیله طورغانلری ـ قزل قان طامرلری بار؛ تەننك هر یاغندن یوره‌ککه کیری قایتا طورغان قارا قان طامرلری بار. بولارنی، جراحت‌دن آققان قاننی طوقتاتا بلو اوچون آیروب بلورگه کیره‌ك بولا.

اگرده جراحتدن قان سورکوب‌گنه آقسه اول واق، نچکه قان گوپشه‌لرندن آققان بولا؛ اگرده قان بیك شەب یوگروب آغوب چغوب طورسه، اول، زور قارا قان طامرندن آققان بولا؛ اگرده ایندی ناصوصدن سیبلـگان کبك یراق چابدروب چقسه، آنسی قزل قان طامرندن آققان بولا.

شول طریقه هر بر جراحتده قان آغشینه بیك دقت ایته‌رگه تییش. اگرده قان سورکوب‌گنه، آغوب‌قنه کیلسه آنده آرتق قورقنچ یوق، آنی طوقتاتوو‌ی‌ده قیین توگل؛ اگرده جراحتدن قان فانتاندن آققان کبك سیبدروب چقسه، اول‌چاقده قاننك فالنمی، نچکه‌می بولوب چغووینه یراقمی، یاقنمی چابدروینه دقت ایته‌رگه کیره‌ك بولا. بیك جوان بولوب یراق چابدرا طورغان بولسه، اول وقت بیك زور قزل قان یولی اوزولـگان، نچکه هم یاقنراق چابدرسه، نچکه طامر اوزولـگان بولا.

قان آغشن طوقتاتو اوچون کوب سببلر بار، لـکن، نادان کشیلر کبك، هیچ بر وقتده‌ده اورمه‌کوچ اویاسی یابارغه، گومبه، حیوان تیزه‌گی فلان یابارغه، اینك لاغی بله‌ن بویارغه یارامی، بلـکه مونك اوچون ایك

فائده‌لی نه‌رسه صالقنلق. ایسکی طازا کردن یومشاق چوپره‌ك آلوب، بیك صالقن، لکن ایك طازا صوغه مانارغه‌ده، جراحت‌که یابوب، نغتوب باصارغه کیره‌ك. اگرده بوز بولسه، آنده بیگرکده یاخشی، آنی بر طازا چوپره‌کگه توروب جراحتکه باصوب یابارغه تییش. قان سورکبکنه، آغوبقنه کیله طورغان بولسه، آنی یالغز صالقنلق بله‌ن بیك جیگل طوقتاتورغه بولا. اگرده جراحتدن قان سیبدروب آقسه، اول‌چاقده بر آز اویلارغه طوری کیله‌گه‌لی. مونده اش آغشنك زورلغینه قاراب یوری. اگرده قان بیك قوّتلی بولمیچه بر چیرك آرشین بییکلککه قدرگنه چابدرسه، آنده بارماق بله‌ن قان اققان ییرنی باصوب ایکی اوچ مینوت قدر طورغاچ قان باصلور. بو ــ قان طامرینك کیسلگان باشینه کیلوب جییلغان قاننك قاطوب، بوولوب قالووندن بولا. صالقنلق قان طامرینك قصلووینه سبب بولا. شونك اوچون اول قان طوقتاتوغه فائده‌لی صانالاده. اگرده صالقنلق هم بارماق بله‌ن باصوقاننك طوقتالووینه هیچده تأثیر ایتمه‌سه، اول‌چاقده ایندی قان طامرن، قان یولن جفه‌ك جب بله‌ن قصوب به‌یله‌رگه، یا که قزدرلغان تیمر بله‌ن باصوب کویدرورگه گنه قالا. به‌یله‌و، البته، یاخشی هم جیگل‌ده اول، فقط ساعتچیلرده بولا طورغان کبك نچکه اوچلی قصقچ‌قنه کیره‌ك. اول قصقچ بله‌ن ایك ئلك قان طامرینك اوچندن ئله‌کتروب طوتارغه‌ده آر یاغندن ایکی ئلمه‌کلی ایتوب، یفه‌ك جب، یا که نقلی نچکه برجب بله‌ن طامرنی به‌یله‌ب قویارغه تییش. جبنی کیسوب آلورغه کیره‌ك توگل، اول ایکی‌اوچ کوندن صوك اوزندن اوزی‌ده توشه. اگرده آندی قصقچ طابولماسه، دوقتورغه چابارغه‌ده بیك یراق بولسه، اول‌چاقده، قان سیبدره طورغان طامرنك باشن آپپاق بولغانغه چیکلی قزدرلغان تیمر بله‌ن کویدرورگه تییش بولا. آنك اوچون بیك اوچلی بولماغان مثلا: قاداق، آچقچ کبك بره‌ر نچکه تیمر آلوب شونی کومرده قزدرورغه‌ده قان آغوب چققان ییرگه آزغنه تیدروب آلورغه

کیره‌ك، صوگندن جراحتنی صالقن صو بله‌ن جووب آلورغه یا که بوز کیسه‌گی قویارغه کیره‌ك. اگرده بر مرتبه قزدروب باصو بله‌ن قان طوقتاماسه، ینه تکرار ایته‌رگه تییش.

اگرده قان ایکی اوچ آرشین بییکلگنده جوان بولوب چابدرسه، آنده ایندی قزدروب باصو بله‌نگنه آنی طوقتاتوب بولمی. آنی‌غنه اول بیك تیز به‌روب چغا، اول چاقده، البته، قان طامرن به‌یله‌ودن باشقه چارا قالمی، لکن به‌یله‌و ممکن بولماسه، آنده، هیچ بولماسه قان آغشن آقرنایتورغه قارارغه کیره‌ك بولا. آنك اوچون کیسلگان آیاق یا که قولنك جراحتدن یوغاری یاغندن، یعنی گه‌وده یاغندن، کیك طاصما، کیندر کبك نه‌رسه بله‌ن قان آغشن آقرنایتورلق درجه‌ده نغتوب قصوب به‌یله‌رگه کیره‌ك بولا. اگرده بره‌ر ساعتدن صوڭ به‌یله‌نگان آیاق یا که قول ششنه باشلاسه، اول چاقده، باونی آزراق بوشاتورغه تییش. آورونی دوکتورغه کورسه‌تو اوچون شهرگه ایته‌رگه بولغانده‌ده باری بر شولای به‌یله‌رگه تییش بولا، چونکه یول بوینچه اوزاق وقت قان آغودن جراحتلی کشی‌نك ئولووی‌ده احتمال.

قان طوقتاتو بله‌ن اوك، جراحتنی یووب، قاطقان قان کیسه‌کلرن تازارتورغه، کاربولوۋایا ۋادا (Карболовая вода) بله‌ن یووب، ممکن بولغان قدر، جراحتنك چیتلرن برگه کیتروب به‌یله‌رگه کیره‌ك، جراحت بیك زور بولسه تگه‌رگه، کچکنه بولوب جراحت چیتلری بیك نق آیرلماغان بولسه، تکمیچه‌ده ره‌تله‌رگه بولا، اول چاقده جراحت چیتلرن липкій пластырь بله‌ن باصوب یابشدرورغه تییش بولا. کاربولوۋایا ۋادا یاصاوی برده‌قیین‌توگل، فقط کاربولوۋایا کیصلاتاغنه بولسون، کاربولوۋایا کیصلاتا هر بر ماسکاتیلنی ماگازینده، کیبتده قاداغی ۷۰ تیندن صاتیلا. اول شیشه‌ده طوروب طوگفان صوغه اوخشی. آنی شیشه‌دن آلو اوچون جلی صوغه ۳ مینوت قدر صالوب طوتارغه‌ده، ئریگاچ، کوبه‌ی کیره‌ك

شول قدر آغزوب آلورغه کیره‌ك. جراحت یوار اوچون یارطی اشنوف صاف قایناغان صوغه ٦چه‌ی قاشغی کاربولوۋی کیصلاتا قوشو جیته. اگرده جراحت ایسکی، ئرنلی بولسه، اول چاقده کاربولوۋایا کیصلاتانی ایکی ئلوش آرتغراق آلورغه کیره‌ك بولا. کاربولوۋایا کیصلاتا، ۋادا نیچه یل طورسه‌ده برده بوزولمیلر.

جراحت تگه‌ر اوچون ئنه تازا، اشانچلی بولورغه تییش. دوکتورلر، جراحتنك چیتلرن تگو اوکایلی بولغانغه، که‌کری ئنه استعمال ایته‌لر. جراحت چیتلری (تیری) تکـکان چاقده یاقن کیلوب تییوب طورورلق بولووینه قاراب یراقدن‌ده یاقندن‌ده تیشوب تگه‌رگه یاری.

جراحتنی تکـکانده اوّل ئنه‌نی جراحتنك بر یاغندن‌غنه (طشدن اچکه تابا) اوتکاروب آلورغه، آنناری جراحتنك ایکنچی یاغندن (اچدن طشقه تابا) ئوتکه‌روب طارتوب آلورغه کیره‌ك‌ده، جبنی ئنه کوزندن چغاروب ایکی اوچن ایکی قول بله‌ن طوتوب، جراحت‌نك ایکی چیتن بربرینه یاقن کیتروب طوتقاننك صوکنده، ایکی ئلمه‌ك بله‌ن توینله‌ب بـه‌یله‌ب قویارغه، جویالماسون اوچون جب اوچلرن قرقورغه تییش. جراحتنك زورلغینه کچیلـگینه قاراب شوشندی تگش‌لر برنیچه بولورغه ممکـن، لـکن آلارنك آرالری بربرندن یارطی ۋیرشوکدن‌ده یاقن بولماسون. جراحتنی قوری کاربولوۋایا ۋادا قویوبقنه‌ده هم شوکا مـانلغان مامق بله‌ن سورتـوب‌ده یوارغه یاری. مامق پراستوی توگل ۋاتا بولورغه تییش. гигроскопическ. کچکنه جراحتلر، نچکه‌تیریلرنی تکـکانده جب‌ده نچکه بولورغه، زورجراحتلرده، قالون تیریلرنی تککانده جبنك‌ده قالنن آلورغه کیره‌ك، جراحت تگه طورغان جبنی کاربولوۋایا ۋاداغه مانارغه تییش.

جراحتنی جووب تکـکاننك صوکنده اوستینه کاربولوۋایا ۋاداغه مانلغان مامق، آنك اوستندن طاغی برنیچه قات قوری مامق یابوب،

جراحتنی بیك قصمیچه‌غنه یاولق بل‌ن یا که طارغنه کیندر، به‌ز بل‌ن اوراب به‌یل‌رگه کیره‌ك. جراحتنی شول کوینچه طنچ حالده قالدروب، مامق آشاجراحتدن صو، یوشلك طشقه ئوتوب‌چققاچ‌قنه، جراحتنی چیشوب آلماشدروب به‌یل‌رگه تیش؛ ایسکی مامقنی آلوب طاشلاب جراحتنی آزغنه یوغاننك صوکنده طاغن یا کاتازا مامقلر قویوب یا کادن به‌یل‌رگه، شوشی آلماشدروب به‌یل‌ه‌ونی، جراحت توزه‌لوب بتکانگه قدر دوام ایتدرورگه کیره‌ك بولا.

نیندی جراحتنی بولسه‌ده دوالاو شوشی کورسه‌تلگان عمومی ترتیب بوینچه بولا. فقط بعض بر حالده‌گنه مونی ئوزگه‌رتورگه طوری کیله، آنیسن حاضر ئه‌یته‌بز:

بو ترتیبدن باشقه‌چه‌راق سببلر ایتو، قادالنغان، به‌رلگان، آطلغان جراحتلرنی دوالاغانده بولا.

تیشلگان جراحتلر بیك تیره‌ن هم طار بولولری سببلی آلارنی نقلاب تازارتو بیك قیین بولا هم آلارنك توبنده آغاچ اوچی، پیالا واطغی یا که قان اویوشوب قالورغه ممکن. شونك اوچون‌ده آندی جراحتلرنی تگه‌رگه هیچ‌ده یارامی، یوقسه اول ئرنل‌ه‌ب بوزولو احتمال. آنده فقط کار بولوۋایاۋاداغه مانلغان مامقنی ممکن قدر تیره‌نره‌ك ایتوب جراحتنك اچینه کرتورگه، شول‌واسطه‌بل‌ن جراحتنك‌توبدن‌توزه‌لوون کوته‌رگه کیره‌ك.

به‌رلگان جراحتلر ایسه، برنیچه کونلر دوام ایتوب تـوزه‌له باشلاغاچ، آلارنك چیتلرندن قاتقان، کیبکان تیری کیسه‌کلری ئوزۋلوب توشه باشلی، شونك اوچون موندده جراحتلرنی تکمه‌سکه طوری کیله؛ تکـکان صورتده‌ده جراحتنك چیتنده‌گی کوگه‌رگان بوزولغان یبرلرندن ئوتکه‌روب تـکمیچه، یراقدن‌راق سلامت یبردن ئوتـکه‌روب آلوب تگه‌رگه کیره‌ك بولا.

آطلودن حاصل بولغان جراحتلرده، البته، ایك ئلك آ کاردن آطلوب

کرگان، یه‌دره، پوله کبک نه‌رسه‌لرن چغاروب آلورغه تییش. الحاصل ته‌ننك اچینه کروب قالغان نه‌رسه بولسه‌ده، آنی چغارورغه خصوصا آنده چوپره‌ك، کاغد کبك نه‌رسه قالدرماسقه طرشورغه کیره‌ك، چونکه پوله، یه‌دره کبك نه‌رسه‌لر سویه‌ککه ضرر ایتمه‌گان صورتده ته‌ن، ایت اچنده قالسه‌لرده، جراحت توزه‌له. مجروح سلامتله‌نه‌در، اما ایندی جراحت اچنده کاغد یا که کییم فلان کیسه‌گی قالسه، اول‌چاقده جراحت، البته، بوزولا، چری باشلی.

منه بوتون جراحتلرنك خصوصیتی شول تورلی.

البته ایندی طبابت علمن اوقوماغان کشیگه، آورراق واقعه‌لو بولغانده نی قیلورغه تییشلگی بارده معلوم بولوب بتمی، شونك اوچون آندی وقتلرده طوغری دوکتورغه مراجعت ایته‌رگه‌گنه تییش بولا.

شولایوق، جراحتنی بیله‌رگه، یا که قان طامرینك اوچن بیله‌رگه، کوبدرورگه قولندن کیلورلك کشی بولماغانده‌ده، دوکتورغه، یا که فیلدشرگه مراجعت ایته‌رگه تییش بولا. لکن بعض وقتلرده شوندی جراحتلر بولا، که آنی بیلی بلمه‌ودن، یا که بیله‌رگه تله‌مه‌گاندن، اول بیك ناچار بولوب چری باشلی، حتی صوگندن اش اوزغاچ آورونك قولن، یا که آیاغن کیسوب آلمیچه بته‌رلك‌ده بولمی. منه اش شوکا باروب جیتمه‌سون اوچون، بوغاری‌ده کورسه‌تلگان عادی سببلرنی ایته‌رگه طرشورغه، آندن قورقماسقه، طارتونماسقه تییش بولا. ته‌ن جرتلو، صویلو، طرنالو کبك حاللر بولغانده‌ده، باری‌بر شولوق سببلرنی ایته‌رگه کیره‌ك بولا، چونکه آنده‌ده، هیچ برسبب ایتمه‌گانده، جراحتنك آزوب، بوزولوب کیتووی ممکن.

XI

قوری سگرلرنك صوزلووی، قایمغو، بوون چغو هم سویه‌ك صنولر.

بزده «صاقلانغاننی خدای صاقلار» دیگان مقال بـار. بو مقالنك معناسن بلوچیلر بیك کوب بولسه‌ده، آنی رعایه قیلغان کشیلر، طوتقان آدملر بیك سیره‌ك بولا.

صاقلانوب ترکالك ایتکان صورتده بوتون آورلقلرنك، آورولرنك بارطیسندن قوطلوب قالورغه بولا. گرچه بز، تیر، چه‌چه‌ك آورولری کبك یوغنچلی آور ولردن بوتونلی صاقلانوب بته آلماساقده، بوون چغو، سویه‌ك صنو کبك حاللردن آزغنه اعتبار، آزغنه صاقلق بلن‌ده قوطولا آلابز.

بز حاضر شوشی صاقلق طورسنده بر آز ئه‌یتوب کیته‌بز. آوللرده بزگه قش کوننده عمومی قویولار کوروركه طوری کیله. آلار نیندی قویولار، نی توسلی بولالر؟ دیسزمی. منه اول نیچك، توگلگان صولر قویو تیره‌لی قاطا ـ قاطا بیك بییك بوز بولوب طوگفان بولا، آنده طایوب یغلوغنه توگل، قویونك اوزینه توشوب کیتارگه‌ده بیك اوکای بولا. منه شول قورقنچلردن صاقلانو اوچون قویو تیره‌سینه طوگفان بوزنی کون صاین بالطا بلن چابوب طوررغه، قوم یه بولماسه کول کیتروب سیبه طوررغه تییش بولا. لکن بزنك خلق عمومی، ایل قویوسی آرتندن یوررگه توگل، اوزینك یورطنده‌غی‌لرنی قارارغه‌ده ایرنه. مثلا آول کشیسینك ایشك آلدلرن، باصقچلرن قاراگز، آلار نیچك، نی حالده بولالر؟ آلارنی بیت آول خلقی بیك سیره‌ك سبره، آطنه‌غه بر. به‌یرم کونلرنی گنه طازارتا. آنده پلچراق طولا. باصقچلری تونگه‌ك ـ تونگه‌ك بولوب قاطا. ایندی شوندی یبردن اوتوب یورگانده، کرگانده، چققانده طایوب یغلوب، آیاقنی قایمقدرو، یاکه بره‌ر بیرنی ایمگه‌تو، صندرو بیك آور اش توگل.

کوب وقت کشی اورمان کیسکانده، بنا صالغانده فلانده شونده‌ی بخت‌سزلکلرگه اوچری. بنا صالغانده چن اوصتا بالتاچیلر توگل، اوز اوزندن اویره‌نوب اشل‌وچیلر کوبره‌ك قیینلققه اوچری، آراقی‌ده‌آندی اشلرده بیك زور ضرر کیتره، چونکه اول کشی‌نك صاقلغن کیته‌ره، قورقونی بتره، بوره‌نه ته‌گه‌ره‌تکان چاقده‌ده، تجربه‌سزلکدن، یـا که طکلاوسزلقدن بیك کوب کشیلر ئولگه‌لیلر.

حاضر نیچك‌در ایندی، ئلگره‌ك، آشلق صوغا طورغان ماشینالرغه قصلوب بیك کوب کشیلر جفالانا ایدی، ماشینا یا کاراق چققان چورلارده اویه‌ز، آول بالنیتسه‌لرنده قولی آیاغی اوزولگه‌ل‌ب صنوب بتکان کشیلرنی یش — یش اوچراتورغ، بولا ایدی. چونکه تشلی، طرناقلی ته‌گه‌رمه‌چلر کشینك یاقن کیلوون، به‌رلوون یاراتمیلر، ئه آنك ره‌تن بلمه‌گان کشیلر ئه‌یله‌نوب یاتقان چاقده چوپره‌ك بله‌ن مایلارغه، فلان ایته‌رگه‌باشلیلر. ته‌گه‌رمه‌چ، آلتایاق بیك شه‌ب ئه‌یله‌نه، اول چوپره‌کنی-گنه توگل، قولنی‌ده برگه ئله‌کتروب آلوب کروب کیته، آندی وقنده ماشینانی بوتونله‌ی طوقتاتوب کیره‌ك بیرن مایلارغه‌یارامی‌منی؟ آننار ی آنده اشله‌ب یورگان کشیلرنك کییملری جیناق بولورغه، سه‌لپرده‌ب، جیلگه قابارنوب یورمه‌سکه، ایته‌ك چالبارغه طغلغان، جیك صزغانلغان بولورغه تییش. خاتون قزنی ماشینا یانینه ییبه‌رمه‌سکه، احتیاج بولغان صورتده آلارغه ایرلر کییمی کیدرورگه تییش بولا.

پار ماشینالاری اشلی طورغان فابریکلرده بولا طورغان حاللرنی صاناب کورسه‌تورگه‌ده قورقنچ ایندی. بولار هر بری ماشینا طوقتاماس بورون اشله‌ب، تیزره‌ك بتروب کیته‌رگه تله‌ودن بولا. میکا برفابریکده کورورگه طوری کیلدی: ١٦ یه‌شلك برمالای، یوروب طورغان چاغنده آرقلیسی ١٢ آرشینلق زور ماخاۋای ته‌گه‌رمه‌چدن قایشنی اچقندروب آلورغه تله‌دی؛ قایش آنك قولن قصدروب آلوب مالاینی کوته‌روب

ایلتوب صوقدی، مالاینڭ قولباشندن‌اوق قولی ئوزلگان ایدی. اول اورنندن طوروب بر ایکی سوزده ئه‌یته آلمی قالدی، شوندوق گوُرِس ایتوب هۀشی کیتوب یغلدی. ایکی آیدن صوڭ اول بالنیتسه‌ده یاتوب سلامتلنوب چقسه‌ده، بیچاره، قولسز قالغان ایدی.

کوب وقت اچوب ایسرگاچ، ازغشوب، صوغشوب‌ده یاڭاقلر، قابرغالار واطاغالی.

اوزبز صاقلانورغه طرشماغانده بزگه ضررلانو بیك جیگل: بز، یه بووندەغی سگرلرنی، طامرلارنی صوزابز، یه قولبزنی چغارابز، یه آیاغبزنی صندرابز.

خلق تلنده «آیاق قایمغو» دیگان نه‌رسه بار. بو شول وقتنی بولا، یورگان چاقده تیگزسز بیرگه باصارغه‌طوری کیله‌ده آیاق طوبقاغی بووندن بر یاققه تابا بیك نق بوگوله‌ده، ایکنچی یاقده‌غی سگر بیك نق طارتیلا. شول چاقده بوون بیك نق آورتسه‌ده کشی یوری آلا. سگر آزغنه طارتلغان بولسه، اول اوزاققه بارمی بته؛ اگرده ایندی نق طارتلغان بولسه، اول چاقده بارا، بارا طاغن‌ده ناچارلانا باشلی: بر ایکی ساعتلر اوزغاچ، بوون ششوب کیته، بعضا قزاروب، کوگه‌روب طورا باشلی، اول بیرگه باصسه‌ڭ بیك آورتا، یورورگه هیچ‌ده ممکن بولمی. سگر طارتلو دیگان نه‌رسه مونه شولای بولا. بزنڭ بوتون بوونلاربز تیره‌لی شوشی سگرلر بولا، شونڭ اوچون قایمغو دیگان نه‌رسه هر بر بووندن بولورغه ممکن. شولای بولسه‌ده اول طوبقده هم بله‌زکده کوبره‌ك بولا، چونکه شولار بله‌ن کوبره‌ك اش ایته‌رگه طایانورغه طوری کیله.

شولای بره‌ر بیرن قایمقدرغان کشی، بوون چقمادی میکان، سویه‌گم صنمادی میکان؟ دیب بیك بله‌سی کیله. شونڭ اوچون بوون قایمقغاچ‌ده ششمه‌س بورون تیزره‌ك طوتوب قاراغانده چققانمی،

صنغانمی ئه‌لله سکرگنه طارتلغانمی ایکانن بیك آچق بلورگه بولا. آیاق صنغان بولسه، آورتودن کشی آزغنه‌ده آطلی آلمی. شوندی یبرگه اوچ بله‌ن باصوب، بوونی سلکتکانده شطرداغانی، چار پالانغانی بلنوب طورا. چققان چاقده طاغن بلو قیین توگل، سلامت بوونغه قاراغانده اول، یه اوکغه‌راق یه صوکغه‌راق چغوب بر یاققه بورولوب طورا. اگرده اول بولماسه، آورونك بوون سکری گنه صوزلغان دیب اویلارغه تییش. بعض وقتنی، بیك سیره‌ك بولسه‌ده، بولارنك اوچسی‌ده برگه بولغالی، بوون‌ده چغا، سویه‌ك‌ده واطلا، سکرده صوزلا.

صوك سکر طارتلوغنه بولغانده آکارغه نی چارا ایته‌رگه کیره‌ك؟ اگرده بره‌وگه شولای یاکلش آطلاب آیاغن قایمقدر ورغه طوری کیلسه، آنی شوندن، کینگان بولسه، چیشنوب قارارغه تییش بولا؛ آیاقنی چیشکاچ، آورتقان بیرنی باصقالاب قارارغه، اگرده آورتووی بیك قوّتلی بولماسه، آنی اوچ بله‌ن اشقورغه‌ده طوروب باصوب قارارغه کیره‌ك، اگرده شول چاقده آورتووی آزایغان کبك بولسه، یورورگه، اشله‌رگه دوام ایتو یاری. اگرده اشقوغان صاین نغراق آورتسه، باصوب طورورغه بیك قیین بولسه، اول چاقده آورتقان آیاققه باصمیچه‌غنه برور کشی یارده‌می بله‌ن ئویگه قایتو یاغن قارارغه کیره‌ك بولا. یورطقه کرگاچ‌ده، آیاق آصلنوب طوروب ششمه‌سون اوچون سه‌کیگه یاکه کاراواتقه یاتارغه تییش بولا؛ طابولسه، بوز آلوب شونی طازا چوپره‌ککه توروب هر یاقدن آیاقنك آورتقان بیرینه قویارغه، بوزنی شش قایتوب، آورتووی باصلغانغه قدر طوتارغه کیره‌ك. صالقنلقدن آورتو هر وقت باصیلا طورغان بولا، لکن بوزنی بیك اوزاق طوتقانده‌ده، مثلا ره‌تکه ٦ ساعت طوتقانده، صالقنلقدن آیاق صزلی باشلارغه‌ده ممکن، شونك اوچون‌ده آنی یارطی ساعت قویوب طوروب، یارطی ساعت آلوب طورورغه‌ده طاغن قویارغه، طاغن یارطی ساعتدن آلورغه.... کیره‌ك.

بوز طابلماغان صورتده صالقنایتا طورغان قوشمتا یاصارغه، یعنی ٥ ئولوش ناشاطیر، ٥ ئولوش سیلیترا селитра هـم ١٩ ئولوش صونی قوشوب، شونی استعمال ایتەرگە کیرەك.

بووندەغی، سکر آورتووی باصلغاچ، جیلسنو بتمەگان بولسە، آڭا ٢ ئولوش камфорный спиртъ کە بر ئولوش арниковая настойка قوشوب شونی سورتورگە کیرەك بولا. اگردە شش ـ قابارو بولمیچە، فقط بارماق بلەن باصوغەغنە آورتوب طورسە، اول چاقدە کونینە برەر مرتبەدن پومالا بلەن настойка іода سورتورگە کیرەك. قوری سکرلرنڭ طارتلوون، صوزلوون دوالاغاندە بردە آشغورغە یارامی؛ ئلك بیك یاخشیلاب دوالانورغە، آنناریغنە یوری باشلارغە، اشلرگە کیرەك؛ یوقسە یاڭادن، تیزوك ئلکیچە آوروب کیتەرگە ممکن، چونکە طامرلر سکرلر بیك تیزگنە نغوب بیتمی، صوزلا طورغان بولا. دوالانو اوڭای-راق بولسون اوچون بوونی تیرەلی اوزون بوز (бинтъ) بلەن اوراب یورورگە تییشلی بولا. یاکە ٢ آرشین چاماسی یومشاق کیندر آلوب شونی ئوچ ایللی کیڭلگندە ایتوب بویغە یاروب طاصمالار یاصارغە، آلارنڭ اوچلرن تگوب برلەشدرگاچ شونڭ بلەن بەیلەرگەدە یاری. آورتقان بیرنی اوراغان چاقدە ئلك بارماقلار یاغندن اوری باشلارغە، بیك نقدە، بیك یومشاقدە اوراماسقە، کیندرنی تیگز ایتوب آرالق، بوش اورن قالدرمی اورارغە کیرەك. آنناری آنی کوندز اش وقتندەغنە اوراب یوروب کیچ بلەن چیشوب یاتارغە کیرەك.ـ

بوون چغو.

سکر طارتلودن قورقنچراق. قورقنچلی بولووی شول، موندە دوقتوردن باشقە اش یورتوب بولمی، آنناری شول کویی قالدروده یارامی ـ کشی ضعیف بولوب قالا. بوونلی بیردن هر بر سویەك چغارغە ممکن. شونڭ

اوچون قولباش چغو، ترسه‌ك چغو، بله‌زك چغو، قول بارماقلری چغو، بوط چغو، تز چغو، طوبق چغو، آیاق بارماقلری چغو، حتی آستقی ایه‌ك چغوده بـولورغه ممکن. بولارنك قایسی‌سی‌غنه بولسه‌ده چقسه، آولده‌غی سویه‌ك، بوون اوطرتوچیلر، ایم طوم ایتوچیلرگه مراجعت ایته‌رگه یارامی.

کشی‌نك بوونلری بیك عجب ایتوب یاراتلغان، آنك یاصالشن طب علمی اوقوب چققان دوکتورلرغنه بـله آلا. ایم طومچی، بوونچی ایسه، آلارنك حکمتن بلمه‌گانگه، ئه‌یله‌نوب چققان بوونن‌ی توشره بلمی، فقط فائده‌سزغه، ئه‌ره‌مگه‌گنه اشقوب ماتاشا، آلدی‌غنه؛ حتی اول بلمیچه سویه‌کنی واتارغه، سکرنی صوزارغه، زورراق ضرر ایته‌رگه ممکن. صوك دوکتورغه بارور اوچون، بوون چققاننی آچق ایتوب نیچـك بلورگه؟ بوون چققاننی بلور اوچون آورتووینه‌غنه توگل، سویه‌کنك هم بوونن‌ك قوزغالشینه‌ده قارارغه کیره‌ك. مونـك اوچون آورونی چیشندروب، سلامت یاغی بله‌ن آورتقان یاغن تیگل‌شدروب، طشقی کورنشن حرکتن دقت ایته‌رگه کیره‌ك. آوروی بوون بله‌ن سلامت بوونن‌ی دقت ایتوب قاراغانده آیرما آپ آچق بولوب کورنوب طورور. آورغان یاقده چققان سویه‌کنك باشی‌اوز اورننده طورمیچه، چوقمارلانوب بریاققه چغوب، قیشایوب طورور. آندن باشقه اول بوونن‌ك قوزغالشی‌ده سلامت بوونن‌قی کبك بولمی. اگرده، مثلا، بره‌وننك ترسه‌گی چقسه، اول ایندی، قولن بوگه آلمی، ترسه‌گی طورسندن آلدن‌ده آرتدن‌ده چوقمار-لانوب سویه‌کلری چغوب طورور. شولایوق قولباشی چققانده‌ده بو کورنش بلنوب طورا. بوون چغونی بلگاچ‌ده آنی دوالارغه طوتونورغه کیره‌ك بولا، ایك ئلك آورتونی باصار اوچون چققان بیرکه بوز قویارغه یاکه ئه‌لیگی صالقنلاتوچی قوشمتا بله‌ن چوپره‌ك چلاتوب یابارغه کیره‌ك بولا. آورو باصلغاچ‌ده، بوونن‌ی اوطرتور اوچون دوکتورغه کیترورگه تییش، فقط چققاندن صوك کوب وقت اوزدرو هیچده یارامی، چونکه

چقان بوونی ۲ آطنه‌دن صوڭ اوطرتو قیینراق بولا، ٦ آطنه‌دن صوڭ حتی اوطرتوب بولمی، چونکه چقان سویه‌کنڭ اوچی - وقتی اوزغان صاین ئوسه بارا. اگرده بوون چقو بله‌ن برگه سویه‌ڭ نڭده اوچی صنغان بولسه، اول وقت دوکتورغه بارورغه بیگره‌کده آشغورغه تییش بولا.

بعض وقت کشیلر بیك قاطی یغلوب، قایده بولسه‌ده بر ییرده‌گی سویه‌کلرن صندرالار. غالبا کشینڭ اوزونراق سویه‌کلری، بله‌ك، آیاق، قابرغا کبك ییرلری صنا طورغان بولا. لکن بعض وقتلرده باش سویه‌گی کبك کیك، یومری سویه‌کلرده صنغالی. یه‌ش بالالارنڭ سویه‌گی بیك اول حدلی صنوچان بولمی، چونکه ئه‌لی اول بیك نق قاتماغان، یومشاق، صییق، بوگوله طورغان بولا؛ اما زور کشیلرنڭ سویه‌کلری نغوب قاتقان بولا، شونڭ اوچون اول صنوچانراق بولا. لکن قارط کشیلرنڭ سویه‌گی، بیك نق کیبکان هم از بیزی کوب بولو سببلی بارندن‌ده آرتغراق صنوچان بولا. میکا بر وقت ۷۵ یه‌شلك بر قارتنڭ بر یولی طوغز قابرغاسی صنغانن کوررگه طوری کیلدی. شوڭا کوره‌ده قارط کشیلرنی قیناو گناهلی‌غنه‌ده توگل، حتی قورقنچلی‌ده.

کشینڭ نیندی‌گنه بولسه‌ده بر ییری صنغان بولسه، اول ییرینڭ، مثلا قولی یا که آیاغینڭ‌طشقی کورنشدن‌اوك اوزگه‌رگانی بلنوب‌طورا. اگرده قولی صنغان بر کشی اوزینڭ قولن کوته‌ره باشلاسه، صنغان طوریسندن قول بوگلوب طورا، هم غایت نق آورتا. هر حالده بره‌ر ییر ضررلاندیسه، آنی بیك نق تیکشروب قول بله‌ن طوتوب قارارغه تییش بولا. طوتقانده ایکی قول بله‌ن‌ده بر یولی طوتوب، سویه‌کنی بر قول بله‌ن بر یاققه، ایکنچی قول بله‌ن‌ده ایکنچی یاققه قایروب قارارغه کیره‌ك. شولای ایتوب طوتوب قاراغانده سویه‌کنڭ صنغان اوچلری سلکنوب بر برینه اشقلورلر، هم قولغه آلارنڭ شقرداغانی سیزلوب طارور. شول

طریقه سویه کنك صنغانن آچق بلگاندن صوك اوق، آنی دوالارغه کرشورگه تییش، فقط شونیده اونوطماسقه کیرهك، که آیاغی صنغان آورونی آیاقغه باصدروب یورتورگه یارامی، بلکه آنی کوتهروب یورتورگه، اویگه کیتورگانده حتی صنغان یرنی بوتهنبر کشیدن ایکی قول بلهن طوتدروب سلکندرمی آلوب کرورگه تییش بولا. اویگه آلوب کرگاچ آورونی یاتاقغه صالوب، صنغان ییرلرن تیگز هم قالقوراق ایتوب قویارغه تییش. شونك اوچون صنغان اعضانی مندهرگه صالو بیگرهکده یاخشیراق بولا. مندهرگه قویغاچ قول یا که آیاق اوگغه یا که صولغه آوشب قوزغالماسون اوچون، ایکی یاغینه طازا هم اوزون قابچقغه (مونك اوچون اویرقده یاری) کول یا که قوم طوتروب شونی قویارغه تییش. آورونی طنچلاندروب یاتاقغه صالغاننك صوگنده آنك قابارغان، ششکان ییرن، اول بولماسه صنغان ییرن تیکشروب قاریلر. اگرده ششنگان بولسه، اول چاقده ششو قایتقانغه قدر شول ییرگه صالقنلق قویوب طورورغه کیرهك بولا. صالقنلق اورنینه بوز طوترلغان قووق یا که بیك صالقن صوغه مانلغان چوپرهك قویو تییش. اگرده ایندی شش کورنمهسه اول چاقده غنه بهیلهرگه یاری. بهیلهو اوچون ایك ئلك شوشی نهرسهلرنی حاضرلهرگه کیرهك: مامق یا که طازا، یاخشی سوس، طاسما کبك ایتوب حاضرلهنگان آق کیندر، ایکی یه اوچ دانه قابق، آننری قامفارنی یا که آغاچ مایی (камфарное или деревянное масло). مامق بلهن صنغان ییرنی تیگز ایتوب توشهگاچ، بارماق یاقدن باشلاب (اگر آیاق یا که قول صنغان بولسه) صنغان ییرنی اوزغانغه چیکلی اورارغه کیرهك. لکن اورار آلدندن صنغان ییرلرنی طوتاش ئهلیگی مای بلهن سورتورگهتییش. مامق اوستندن صنغان ییرگه ایکی یاقدن ٦-٨ ۋیرشوك اوزونلغی اوچ ایلی کیگلگی یاخشی قابق قویارغه کیرهك. آنناری تگی اوزون کیندرنی آلوب آنك بلهن ایك ئلك بارماق یاقدن باشلاب صنغان ییرنی اوری باشلارغه، اوراغانده

صنغان بیرنڭ ایکی یاغندن‌ده ایکی قول یاصووی قدر بیرگه بارورغه تییش بولا. اوراغانده تیگز اورارغه، بیك قاطی هم بیك یومشاقده اینمه‌سکه کیره‌ك. شولای ایتوب بەیله‌گاننڭ صوڭنده آورونی طنچ کوینچه گنه ۳ آطنه‌دن ٦ آطنه‌لرغه قدر اورننده یاتقرورغه تییش. بو یاتوده صنغان سویه‌کنڭ نچکه یا که قالنلغندن بولا: مثلا اگرده ترسه کدن اوچینه تابا بیردن بلەك سویه‌گی صنسه، اول چاقده ۳ آطنه یاتو بلەن‌ده سویه‌ك یابشوب ئوسوب اولگوره، اگرده ایندی قولباشدن ترسه کگه قدر بیردن یا که بوط سویه‌گی فلان صنغان بولسه اول چاقده ٦-۸ آطنه‌سز توزه‌لونی سویه‌کنڭ نغوون کوته‌رگه یارامی. اگرده باو یومشارغان کبك بولسه، یا که بیك قصق بولوب آورونی جفالاسه، اول چاقده ئلکگی بەیله‌گاننی چیشوب صنغان بیرنی یا کادن یاخشیلاب اوکایلی ایتوب بەیله‌رگه تییش بولا.

صنغان بیرگه مامق صالوب بەیله‌گان چاقده، اول اعضانی صوزوب بر آز طارتوب طورورغه تییش؛ آنڭ اوچون بر کشی آورونڭ صنغان قولی، یا که آیاغی اوچوندن طارتوب، ایکنچی بره‌و، صنغان بیرنڭ یوغاری یاغندن طوتوب آورونی طنچلاندروب طورور. صنغان بیرلر بر برینه قارا قارشی، ئلکگی ئزینه طوری کیلوب طورسون، هم سویه‌ك تیز یابشسون اوچون، شولای ایته‌رگه تییش بولا. اگرده ایندی بەیله‌نو طاغی ده‌نقلی‌راق، اشانچلی‌راق، سویه‌ك یابشو اوچون اوکایلی‌راق بولسون دیگانده، چوپره‌ك، کیندر بلەن اوراب بەیله‌گاننڭ صوڭنده آنڭ اوستندن تیره‌لی قالن ایتوب آلیباصطر (алебастръ) یاغارغه تییش بولا. موڭ اوچون آلیباصطرنی پیچه یاندروب اون ایتوب توگاننڭ صوڭنده، صیيق قامر حالنه کیلگانگه قدر صو قوشوب ایزه‌رگه‌ده، بەیل‌و اوستندن یاغارغه ـ صلارغه کیره‌ك. بو آلیباصطر بلەن صلانغان نەرسه بیك تیز کیبه، قاطا؛ مونه موندی ایتوب بەیله‌گانده صنغان بیر طنچراق طورا، آورو قوزغالغالاسه‌ده آنی سلکتوب اوکغایسزلی آلمی.

بعض وقت شوندی قورقنچ صنولار بولا، که صنغان سویه‌ك چار پالانوب، اوچی تیرینی یرطوب، قالقوب چغوب طورا. بو بیك آور هم قورقنچ حال. هواده اوچوب یورگان ضررلی نه‌رسه‌لر جراحتکه توشوب آنی ششندروگه هم قاننی بوزارغه ممکن. آندی آچق صنولار بولغانده، جراحتلی یرنك ضررلانووندن صاقلانو اوچون آنی هواغه کورسه‌تمی یابوب طوروغه، مونك اوچون صنغان جراحتلی یرنی قویی قاربولوۋ ایا ۋاداغه مانلغان چوپره‌ك بله‌ن نغطوب یابارغه کیره‌ك بولا؛ (بو صونی بر استاکان قاینار صوغه ۲ چه‌ی قاشغی قدر طازا قاربولوۋ ایا کیصلاتـا صالوب یاصیلار.) چوپره‌ك اوستندن طاغن شولوق قاربولوۋ ایا ۋاداغه مانلغان طازا مامق یابارغه تییش بولا.

بولارنی اشله‌گاندن صوڭ اوستندن ئلك کورسه‌تلـگان مامق صالوب کیندر بله‌ن (ممکن بولسه، البته یاخشی مارلی-марля بله‌ن) به‌یله‌رگه تییش بولا. به‌یله‌ونی کیبکانگه قدر، ئرن ئوتب چقغانغه‌قدر طوتوب، آزغنه ئوتب چققانی بلنسه‌ده، ئلگی به‌یله‌ونی آلوب یاکاسی بلـه‌ن آلماشدروغه تییش بولا. شول طریقه جراحت توزه‌لوب بتکانگه قدر به‌یله‌ونی آلماشدروب طوروغه کیره‌ك بولا.

بختسزلك هم قورقنچ حاللر بولغانده طبی یارده‌م.
Медицинская помощь при несчастныхъ случаяхъ.

بوولو — صوغه باطو — مه‌رتکه کیتو — یه‌شن صوغو — طوڭو — اوزاق بیك نق آچغوب طورو — کینه‌ت هوش کیتو.

Задушеніе. — بوولو

کشی تورلی سببلر بله‌ن بوولورغه ممکن، اگرده کشینك آوزن یاکه بورنن طوتوب طن آلورغه ایرك بیرلمه‌سه، اول ئوبکه‌گه هوا

کرمه‌و سببلی بوولا. یوزه بلمه‌گان کشی صوغه توشسه اول طن آلورغه مجبور بولووی سببلی اوبکه‌سینه صو آلوب بوولاده باتا.

یا که موینغه ئله‌کـکان ئلمه‌کلی جب، طاماقنی قصوب ئوبکه‌گه هوا کرورگه ایرك بیرمه‌و سببلی کشینك بوولووینه سبب بولا.

بعض وقتنی یانغن بولغان چاقلرده بیك کوب کشیلی ییرلرده، زاۋود، فابریك، مسجدده فلانده کشیلر بیك آشغوب قصلشوب چغولری سببلی طن آلا آلمی بوولوب ئوله‌لر.

بعض وقتنی کشیلر ییر قازوغانده نیتکه‌نده، تیره‌ن ییولرده آستده قالوب یا که هوا یوقلقدن بوولالر.

اگرده شوشی یوغاریده کورسه‌تلگان صورتده بره‌ونك طن آلووی طوقتالوب بوولغان بولسه، آنی ممکن قدر تیزره‌ك طن آلدرورغه، آگا یاگادن حیات کرتورگه طرشورغه کیره‌ك بولا. مونك اوچون ایك ئلك بوولغان کشینك کیم‌لرن چیشوب‌موینلرندن‌اچقندروب، نیچك بولسه‌ده بوتون ته‌ننده ایرکنله‌ب‌قان‌یوررلك‌ایته‌رگه‌طرشورغه‌تییش‌بولا. آننارى بوولغان‌کشینك یوره‌گی صوغوب، صوقماغانن طـکلارغه، آنك اوچون‌ده، قولاقنی کوکره‌کنك آل یاغندن، صول ایمچه‌ك آستینه‌راق قویوب‌طـکلارغه تییش. اگرده یوره‌ك تیبکانی آزراق ایشتلسه، اول چاقده آورونك یوزینه، کوکره‌کلرینه صالقن صو بورکورگه، بورونینه ناشاطرنی اسپیرت ایسنه‌تورگه، طاماغنه یا که بورونینه قاناط طغوب‌قطقلاندرورغه کیره‌ك.

اگرده یوره‌ك تیبووی ایشتلمه‌سه هـم نگی سببلرده آگارده‌غی طن آلونی قایتارا آلماسه، اول چاقده صنعی صورتده تنفس ایتدروب قارارغه کیره‌ك. صنعی تنفس ایتدرگان چاقده بوولغان کشینك آوزی آچلوبراق، تلی صوزلوبراق طورورغه تییش، یوقسه‌ئوبکه‌گه هوا کرمی طورغان بولا.

صنعی تنفس ایتدرو ایکی تورلی طریق بله‌ن بولا:

۱) بوولغان کشینی ییرگه یوز تو به‌ن صالورغه‌ده، کوکره‌ك آستینه نغتوب تورلگان چیکمه‌ن یا که بیشمه‌ت کبی نه‌رسه صالوب، باشن آزغنه قالقتوبراق طوتارغه تییش. آنڭ یاننده بارسی اوچ کشی بولورغه، برسی باش یاغنده، ایکی‌سی ایکی قابرغا یاغنده طوروورغه تییش. ئلك بر یاق قابرغاسنده طورغان کشی بر قولی بله‌ن بوولغان کشینڭ قول باشندن، ایکنچی قولی بله‌ن بوطندن طوتوب تیزگنه ایکنچی یاق قابرغاسینه قرن ئه‌یله‌ندروورگه‌ده، شوندوق طاغن قورصاغنه یاتقروورغه، شولوق سیکونتده باش یاقده طورغان کشی آنڭ قالاق سویه‌کلری آستندنراق بر آز باصارغه، آنناری طاغی ئه‌لیگی قابرغاده طورغان کشی ئه‌لیگی ایکنچی یاق قابرغاسینه ئه‌یله‌ندروورگه، ینه توشروورگه، تگی باش یاقده‌غی کشی طاغن آرقاسینه باصارغه،... شول طریقه بیك یش ئه‌یله‌ندروب، مینوتقه ۱۵ له‌ب ئه‌یله‌نش یاصارغه طرشورغه کیره‌ك. بولای ایتکانده آورونی بر یاق قابرغاسینه ئه‌یله‌ندرگاچ، آنڭ کوکره‌گی کیگه‌یوب، اچینه، اوبکه‌سینه هوا کره، لکن شوندوق ینه یوزتوبه‌ن توشوروب آرقاسندن باصوبله‌ن اچندگی هوا طشقه چغا، شولای ایتوب اول صنعی صورتده طن آلوب، آلوب طن چغارادر. شولای ۵—۱۰ مینوت چاماسی بر یاقده‌غی کشی اشله‌گاچ، ایکنچی یاقده‌غی کشی بوولغان کشینی اوز یاغنده‌غی قولباشندن هم بوطندن طوتوب تگی ئلکگی اشله‌گان کشی یاق قابرغاسینه ئه‌یله‌ندروب طاغن اوز یاغینه تابا قورصاغینه توشوروب اول یاقدن تنفس ایتدرو دوام ایتلور.

۲) اگرده بو تورلی تنفس ایتدروده، چن طن آلونی قایتارا آلماسه، اول چاقده ایکنچی تورلی تنفس ایتدرورگه قالا: آورونی آرقاسینه صالوب، قولباش هم قالاق سویه‌کاری آستینه نغطوب تورولگان کیم صالورغه، باشن قالقوراق ایتوب طوتار اوچون باش یاقده طوروچی

کشی آنی اوزینك تزی اوستینه قویارغه تییش بولا. ایکنچی بر کشی بوولغان کشینك ایکی قولندن‌ده ترسه‌گی یانندنراق طوتوب، آنك قولن طارتوب یوغاری باش طورسینه کوته‌روب ایکی سیکوند چاماسی وقت («بر، ایکی» دیب ئه‌یتورلك‌گنه زمان) طوروب ینه قوللرن ترسه‌گندن بوگوب توبه‌ن توشرورگه‌ده، ایکی یاق قابرغاسندن ترسه‌کلری بله‌ن قصدرتوب طاغن ایکی سیکوند قدر طورورغه، ینه کوته‌رورگه، آنناری ینه توشورورگه... شولای ایتوب مینوتقه ۱۵ مرتبه چاماسی حرکت یاصارغه تییش بولا. بو تورلی حرکتنك نتیجه‌سی‌ده باری بر ئلـكگی‌سی کبك قوللرنی کوته‌رگان چاقده، بوولغان کشینك کوکره‌گی کیگه‌یوب اچکه هوا کره-طن آلا؛ قوللنی توشوروب کوکره‌گن قصدرغان چاقده، ئوپکه‌ده قصلوب هوانی طشقه چغارا-طن بیره.

بو ایکی تورلی صنعی تنفسنك ایکی تورلیسن‌ده اونار مینوت چاماسی استعمال ایتوب، آوروچنلاب اوزی طن آلاباشلاغانغه قدر دوام ایته‌رگه کیره‌ك بولا.

آوللرده صوغه باطقان کشیلرنی آینتو اوچون استعمال قیلنا طورغان سبب (میچکه اوستینه قویوب سلکتو، کیم یا که توشه‌ك یابماسی کبك نه‌رسه‌گه صالوب سلکتو)لرنك‌ده اوزینه کوره فائده‌سی بار. لکن آلار اول حدلی امیدلی توگل، هم قورقنچلی‌ده؛ بولای ایتکانده بایا کورسه‌تلگان ایکی سببلرده‌گی کبگوك ئوپکه یاخشی قصلوب یاخشی کیگه‌یمی هم صاقسزلق بله‌ن آورونی ایمگه‌تورگه‌ده ممکن‌لك بار. بوولو نیدن‌گنه بولسه‌ده، بو بز کورسه‌تکان ایکی تورلی صنعی تنفس‌نی آلارنك هر برسنده‌ده استعمال ایته‌رگه یاری، فقط صوغه باطقان کشیلرنی آینتوده طاغن بوته‌نچه‌ره‌ك سببلرده ایته‌رگه تییش بولا. حاضر شونك طورسنده سویلیبز.

صوغه باطقان کشینی ئولمدن قوتقارو اوچون، آنی صودن چغارغاچ، طن آلا آلمی طورغان چاغده‌غنه توگل، حتی آنك باطوب یاتقان چاغنده‌ده بر آز یاردەم ایته‌رگه بولا. آندن باشقه صوغه باطقان کشی، صودن چغارلغاچ، طن آلا طورغان بولسه‌ده ئه‌لی، کیله‌چك ئولمدن قوتقارو اوچون بر آز یاردەم ایته‌رگه احتیاج توشه.

اگرده بر کشی بیك تیره‌ن یرده باتوب بارسه، آنی قوتقارو اوچون قایق‌ده بولماسه، صوده یاخشی یوزه بلگان کشی گنه آکارغه‌بر آز یاردەم ایته‌رگه بولدرا آلا. قوتقارو اوچون صوغه طاشلانور آلدندن چیشنورگه، برده بولماسه ایتکلرنی صالوب، بیلنی چیشوب، کسه‌لرنی ئه‌یله‌ندروب چغارورغه تییش بولا. باطوب بارغان کشی یانینه یوزوب کیلوب، آکارغه یارده‌مگه کیلگانلگنی قچقروب بلدرورگه، آنی امیدله‌ندرورگه تییش. آنناری یوزوب کیلگانده آنك آرتندن کیلورگه کیره‌ك، چونکه آلدن کیلگان صورتده اول قوتقاروچی‌غه توتنوب آنك اوزن هلاك ایته‌رگه باطرورغه ممکن. یوزوب کیلوب یتکاچ‌ده، باطوچینی چه‌چندن، یا که بله‌ك توبندنره‌ك طوتوب (قول اوچوندن طوتارغه یارامی) شوندوق آنی چالقان ئه‌یله‌ندرورگه‌ده، قوتقاروچی اوزی‌ده چالقان ئه‌یله‌نوب باطوچینی اوزینك قورصاغینه قویوب، یوزوب چغارغه تییش.

باطوچینی یار چیتینه آلوب چققاچ‌ده، طن آلوب آلماوینه قاراب اش ایته‌رگه تییش بولا. لکن هر حالده ئلك آنك اوستندن یووش کییملرن آلوب، اوستون بر قوری نه‌رسه بله‌ن سورتوب، قوری کییم کیدرورگه، یا که یابارغه کیره‌ك بولا. بولارنك بارن‌ده باطوچی کشینی باشلرن یوغاریراق ییرگه یوز توبه‌ن آزغنه قابرغاسینه‌راق یاتقرغان حالده اشله‌رگه تییش؛ بولای ایتکانده آنك آوزندن باطقان چاقده یوتقان صولری آغوب چغا. اگرده باطوچی طن آلا طورغان بولسه، آنی قورتوب کییمگه تورگاننك صوکندوق، اورنغه صالوب جلتورغه، چه‌ی یا که آراقی اچرتورگه تییش بولا.

اگرده صوغه باطقان کشی چقغاچ طن آلا آلماغان حالده بولسه، نده ایندی بر آز مشقتله‌نورگه، ممکن قدر تیزره‌ك آنی طن آلدرورغه رشورغه کیره‌ك بولا، ئلك آنی قابرغان صالوب باشن طوتارغه‌ده، وزن آچوب، بارماقغه اورالغان یاولق بله‌ن آوزینه کرگان بالچق م کبك پچراقلرنی سورتوب آلورغه تییش. اگرده اول تشلرن بیك طوب قصقان بولسه، پچاق، قالاق، کبك نه‌رسه بله‌ن قایروب آچارغه‌ده، زاو تشلری آراسینه پروپکا یاکه آغاچ کیسه‌گی قصدروب، تلن ولق بله‌ن طوتوب بر آز طارتورغه تییش بولا. شوندن صوك ایندی ن آلدرورغه باشلارغه کیره‌ك بولا. آنك اوچون‌ده، باطوچی‌نك بورونی نینه ایسنه‌رگه ناشاطرنی اسپیرت کیتروب طوتوب، بورون اچن یاکه ماغن قاز قاناطینك اوچی بله‌ن قطقلاندرورغه، یوزینه هم کوکره‌گینه القن صو بوکورگه؛ یاکه آلماش تیلمه‌ش بر صالقن، بر جلی صو یبه‌رگه کیره‌ك بولا. اگرده بیش مینوت اچنده شوشی سببلر بله‌ن‌گنه باطوچی طن آلا باشلاماسه، اول چاقده برده وقت اوزدرمیچه صنعی تنفس یتدره باشلارغه تییش بولا.

صالقن چاقده صوغه باتقان کشی، چقغاچ طن آلا باشلاغان لسه‌ده بیك ئوشوگانلکدن همانده ته‌نی جلنمی، یوزی آپپاق بولوب ورا. آندی بولغانده، باطوچینی ممکن قدر تیزره‌ك جلتورغه طرشورغه کیره‌ك بولا. جلتو اوچون، آنك بوتون ته‌نن صوقنا کیسه‌گی یاکه جون بیه‌لی بله‌ن اشقورغه، ته‌نینك تورلی یرلرینه، مثلا: قابرغالرینه، آرقا اورتاسینه، بیلینه، ترسه‌کلرینه، تزلرینه جلی صو، کول، قوم کبك نه‌رسه‌لر قویارغه کیره‌ك بولا.

منه شوشی کورسه‌تلگان سببلرنی بوتون شرطی بله‌ن، دقت بله‌ن اشله‌گان چاقده، نیندی‌گنه تورلی بولسه‌ده، بوولو، طن آلا آلماولردن سلامتله‌نورگه، قوطلورغه اشانوب بولا.

صوغە باطقان کشینی ئولمدن قـوتقارو اوچون، آنی صودن چغارغاچ، طن آلا آلمی طورغان چاغدەغنە توگل، حتی آنڭ باطوب یاتقان چاغندەدە بر آز یاردەم ایتەرگە بولا. آندن باشقە صوغە باطقان کشی، صودن چغارلغاچ، طن آلا طورغان بولسەدە ئەلی، کیلەچك ئولمدن قوتقارو اوچون بر آز یاردەم ایتەرگە احتیاج توشە.

اگردە بر کشی بیك تیرەن یردە باتوب بارسە، آنی قوتقارو اوچون قایق‌دە بولماسە، صودە یاخشی یوزە بلگان کشی گنە آکارغەبر آز یاردەم ایتەرگە بولدرا آلا. قوتقارو اوچون صوغە طاشلانور آلدندن چیشنورگە، بردە بولماسە ایتکلرنی صالوب، بیلنی چیشوب، کسەلرنی ئەیلەندروب چغارورغە تییش بولا. باطوب بارغان کشی یانینە یوزوب کیلوب، آکارغە یاردەمگە کیلگانلگگنی قچقروب بلدرورگە، آنی امیدلەندرورگە تییش. آنناری یوزوب کیلگاندە آنڭ آرتندن کیلورگە کیرەك، چونکە آلدن کیلگان صورتدە اول قوتقاروچی‌غە توتنوب آنڭ اوزن هلاك ایتەرگە باطرورغە ممکن. یوزوب کیلوب یتکاچ‌دە، باطوچینی چەچندن، یا کە بلەك توبندنرەك طوتوب (قول اوچوندن طوتارغە یارامی) شوندوق آنی چالقان ئەیلەندرورگەدە، قوتقاروچی اوزی‌دە چالقان ئەیلەنوب باطوچینی اوزینڭ قورصاغینە قویوب، یوزوب چغارغە تییش.

باطوچینی یار چیتینە آلوب چققاچ‌دە، طن آلوب آلماوینە قاراب اش ایتەرگە تییش بولا. لکن هر حالدە ئلك آنڭ اوستندن یووش کییملرن آلوب، اوستون بر قوری نەرسە بلەن سورتوب، قوری کییم کیدرورگە، یا کە یابارغە کیرەك بولا. بولارنڭ بارن‌دە باطوچی کشینی باشلرن یوغاریراق بیرگە یوز توبەن آزغنە قابرغاسینەراق یاتقرغان حالدە اشلەرگە تییش؛ بولای ایتکاندە آنڭ آوزندن باطقان چاقدە یوتقان صولری آغوب چغا. اگردە باطوچی طن آلا طورغان بولسە، آنی قورتوب کییمگە تورگاننڭ صوگندوق، اورنغە صالوب جلتورغە، چەی یا کە آراقی اچرتورگە تییش بولا.

اگردە صوغە باطقان کشی چقغاچ طن آلا آلماغان حالدە بولسە، ندە ایندی بر آز مشقتلەنورگە، ممکن قدر تیزرەك آنی طن آلدروغە رشورغە کیرەك بولا، ئلك آنی قابرغان صالوب باشن طوتارغەدە، وزن آچوب، بارماقغە اورالغان یاولق بلەن آوزینە کرگان بالچق وم کبك پچراقلرنی سورتوب آلورغە تییش. اگردە اول تشلرن بیك غطوب قصقان بولسە، پچاق، قالاق، کبك نەرسە بلەن قایروب آچارغەدە، زاو تشلری آراسینە پروپکا یاکە آغاچ کیسەگی قصدروب، تلن اولق بلەن طوتوب بر آز طارتورغە تییش بولا. شوندن صوڭ ایندی ن آلدروغە باشلارغە کیرەك بولا. آنڭ اوچون دە، باطوچی‌نڭ بورونی نینە ایسنەرگە ناشاطرنی اسپیرت کیتروب طوتوب، بورون اچن یاکە اماغن قاز قاناطینڭ اوچی بلەن قطقلاندروغە، یوزینە هم کوکرەگینە القن صو بوکورگە؛ یاکە آلماش تیلمەش بر صالقن، بر جلی صو یبەرگە کیرەك بولا. اگردە بیش مینوت اچندە شوشی سببلر بلەن گنە باطوچی طن آلا باشلاماسە، اول چاقدە بردە وقت اوزدرمیچە صنعی تنفس ایتدرە باشلارغە تییش بولا.

صالقن چاقدە صوغە باتقان کشی، چقغاچ طن آلا باشلاغان لسەدە بیك ئوشوگانلکدن هماندە تەنی جلنمی، یوزی آپپاق بولوب ورا. آندی بولغاندە، باطوچینی ممکن قدر تیزرەك جلتورغە طرشورغە کیرەك بولا. جلتو اوچون، آنڭ بوتون تەنن صوقنا کیسەگی یاکە جون ییەلی بلەن اشقورغە، تەنینڭ تورلی ییرلرینە، مثلا: قابرغالرینە، آرقا اورتاسینە، بیلینە، ترسەکلرینە، تزلرینە جلی صو، کؤل، قوم کبك نەرسەلر قویارغە کیرەك بولا.

منە شوشی کورسەتلگان سببلرنی بوتون شرطی بلەن، دقت بلەن شلەگان چاقدە، نیندی گنە تورلی بولسەدە، بوولو، طن آلا آلماولردن لامتلەنورگە، قوطلورغە اشانوب بولا.

اگرده صوغه باطقان کشی چقغاچ طن آلا آلماغان حالده بولسه، آنده ایندی بر آز مشقتلەنورگه، ممکن قدر تیزرەك آنی طن آلدرورغه طرشورغه کیرەك بولا، ئلك آنی قابرغان صالوب باشن طوتارغەده، آوزن آچوب، بارماقغه اورالغان یاولق بلەن آوزینه کرگان بالچق قوم کبك پچراقلرنی سورتوب آلورغه تییش. اگرده اول تشلرن بیك نغطوب قصقان بولسه، پچاق، قالاق، کبك نەرسه بلەن قایروب آچارغەده، آزاو تشلری آراسینه پروپکا یاکه آغاچ کیسه‌گی قصدروب، تلن یاولق بلەن طوتوب بر آز طارتورغه تییش بولا. شوندن صوڭ ایندی طن آلدرورغه باشلارغه کیرەك بولا. آنڭ اوچون‌ده، باطوچی‌نڭ بورونی یانینه ایسنەرگه ناشاطرنی اسپیرت کیتروب طوتوب، بورون اچن یاکه طاماغن قاز قاناطینڭ اوچی بلەن قطقلاندرورغه، یوزینه هم کوکره‌گینه صالقن صو بوکورگه؛ یاکه آلماش تیلمەش بر صالقن، بر جلی صو سیبەرگه کیرەك بولا. اگرده بیش مینوت اچنده شوشی سببلر بلەن‌گنه باطوچی طن آلا باشلاماسه، اول چاقده برده وقت اوزدرمیچه صنعی تنفس ایتدره باشلارغه تییش بولا.

صالقن چاقده صوغه باتقان کشی، چقغاچ طن آلا باشلاغان [ب]ولسەده بیك تۇشوگانلکدن همانده تەنی جلنمی، یوزی آپپاق بولوب [ت]ورا. آندی بولغانده، باطوچینی ممکن قدر تیزرەك جلتورغه طرشورغه کیرەك بولا. جلتو اوچون، آنڭ بوتون تەنن صوقنا کیسه‌گی یاکه جون بیه‌لی بلەن اشقورغه، تەنینڭ تورلی ییرلرینه، مثلا: قابرغالرینه، آرقا اورتاسینه، بیلینه، ترسەکلرینه، تزلرینه جلی صو، کۇل، قوم کبك نەرسەلر قویارغه کیرەك بولا.

منه شوشی کورسەتلگان سببلرنی بوتون شرطی بلەن، دقت بلەن [ا]شله‌گان چاقده، نیندی‌گنه تورلی بولسەده، بوولو، طن آلا آلماولردن [ق]وطقارلەنورگه، قوطلورغه اشانوب بولا.

البته ایندی اگرده کشی بوولوب یا که صوغه باطوب بیك اوزاق بر نیچه ساعتلر طورغان بولسه، اول چاقده، آثارده حیات اثری بتکان بولووی سببلی، ترلتوگه، طن آلدرا آلوغه اشانورغه اورن قالمی. لکن هر حالده صناب، سبب ایتوب قاراوده ضرر یوق. باطقان کشی‌نی ایکی ساعت قدر مشقتله‌نوب بولسه‌ده طن آلدرولر بولغالاغانی بار.

اگرده ایندی بیك اوزاق مشقتله‌نگاننڭ صوڭنده‌ده بوولغان کشی حیات اثری کورسه‌تو توگل، حتی ئولگان کشی قیافتنده طورسه، یعنی، کوزلری آچق، طومانلی بولسه، ایه‌گی توشوب، ایرنلری، بورونلری کوبکلی بولوب طورسه، بوتون ته‌نی آپپاق هم صالقن بولوب طورسه، اول چاقده آنڭ ئولگانلگی قطعی بولغانغه، ئه‌ره‌مگه مشقتله‌نمه‌سکه تیش بولا. لکن شولای‌ده بو چاقده ئه‌لی آنڭ چنلاب ئولگانلگن تیکشرورگه کیره‌ك بولا. آنڭ اوچون قایسن بولسه‌ده بر بارماقنی جب بله‌ن قصوب به‌یله‌رگه‌ده، بیش مینوتدن صوڭ قارارغه کیره‌ك؛ بارماقنڭ اوچی، قزاروب ششوب طورامی، یا که برده ئوزگه‌رمیچه ئلکگی کبك آپپاق بولوب طورامی، اگرده بارماق جب بله‌ن به‌یله‌ودن ئوزگه‌رمه‌سه، دیمك آنڭ ته‌ننده اینده قان یورووی طوقتاغان، اول ئولگان بولا...

Летаргія. — مه‌رتکه کیتو.

البته بزنڭ بیك کوبمز، ئولگان کشیلرنڭ، حتی قبرگه کومگاندن صوڭده ترلگانلرن ایشتکه‌له‌گاندر، یا که گازیته‌لرده اوقوغانی باردر. موندی ئه‌کیه‌تلرنڭ کوبسی، خلق تلنده بیك آرتدرلوب یورتله، شوڭا کوره اول بزگه بیك عجب طویلا، شولای بولسه‌ده اول ایش بوتونله‌یوك یوق‌ده توگل. واقعا، بیك سیره‌ك بولسه‌ده، بعض وقتنی بوتونله‌ی ئولك حالنده کورنگه‌لی؛ طن آلووی برده بولمی، یوره‌ك تیبکه‌نی بلنمی، یوزی، بوتون ته‌نی آپپاق بولا، اوزی هیچ بر تورلی حرکت اثری کورسه‌تمیچه،

Тыйбби
киңәшләр

(русчадан
тәрҗемә.)

Г. Алпаров
тәрҗемәсе.